

Dialectica Recensio fusior

Πίναξ σὺν θεῶ τῶν φιλοσόφων κεφαλαίων τοῦ Διαμασκηνοῦ

<Προοίμιον–Ἐπιστολή> α΄ Περὶ γνώσεως β΄ Τίς ὁ σκοπός γ΄ Περὶ φιλοσοφίας δ΄ Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκός ε΄ Περὶ φωνῆς ἴ Περὶ διαιρέσεως ζ΄ Περὶ τοῦ φύσει προτέρου η΄ Περὶ ὀρισμοῦ θ΄ Περὶ γένους ι΄ Περὶ εἴδους ια΄ Περὶ ἀτόμου ιβ΄ Περὶ διαφορᾶς ιγ΄ Περὶ συμβεβηκός ιδ΄ Περὶ ἰδίου ιε΄ Περὶ τῶν κατηγορουμένων ις΄ Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμῶ νύμου κατηγορίας ιζ΄ Περὶ ὑποκειμένου ιη΄ Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστι καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστι κατηγορίας ιθ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ τῶν πέντε φωνῶν κ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς κας Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἴδους κβ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἰδίου κγ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ συμβεβηκός κδ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ εἴδους κε΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ ἰδίου κς΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός κζ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἴδους καὶ ἰδίου κη΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἴδους καὶ συμβεβηκός κθ΄ Κοινωνία καὶ διαφορὰ ἰδίου καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκός λ΄ Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐν υποστάτου καὶ ἀνυποστάτου λα΄ Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως (η. supra ἴ) (η. supra ζ) (η. supra η) λβ΄ Περὶ ὁμωνύμων λγ΄ Περὶ συνωνύμου λδ΄ Περὶ πολωνύμων λε΄ Περὶ ἐτέρων καὶ ἑτερωνύμων λς΄ Περὶ παρωνύμων λζ΄ Περὶ τῶν δέκα γενικῶν των γενῶν λη΄ Περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων λθ΄ Περὶ τοῦ ἐν τινι μ΄ Περὶ οὐσίας μα΄ Περὶ φύσεως μβ΄ Περὶ μορφῆς μγ΄ Περὶ ὑποστάσεως μδ΄ Περὶ προσώπου με΄ Περὶ ἐνυποστάτου μς΄ Περὶ ἀνυποστάτου μζ΄ Διαίσεις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας μη΄ Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας μθ΄ Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοῦ υποστάτων καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων ν΄ Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος να΄ Περὶ τῶν πρὸς τι νβ΄ Περὶ ποιῶ καὶ ποιότητος νγ΄ Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν νδ΄ Περὶ τοῦ κεῖσθαι νε΄ Περὶ τῆς ποῦ νς΄ Περὶ τῆς ποτέ νζ΄ Περὶ τοῦ ἔχειν νη΄ Περὶ ἀντικειμένων νθ΄ Περὶ ἔξεως καὶ στερήσεως ζ΄ Περὶ προτέρου καὶ ὑστερου ζα΄ Περὶ τοῦ ἄμα ζβ΄ Περὶ κινήσεως ζγ΄ Περὶ τοῦ ἔχειν ζδ΄ Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεως τε καὶ καταφάσεως ζε΄ Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ ξ΄ Ὀρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἔξ ζζ΄ Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως ξη΄ <Ὅροι διάφοροι> <Προοίμιον–Ἐπιστολή> Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ θεοτιμῆτῳ Κοσμᾶ, ἀγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τοῦ Μαιουμᾶ, Ἰωάννης μοναχός Τὸ μὲν στενὸν τῆς διανοίας καὶ τὸ ἄπορον τῆς γλώσσης τῆς ἑαυτοῦ ἐπιστάμενος ὥκνουν, ὦ μακάριοι, τοῖς ὑπὲρ δύνάμιν ἐγχειρεῖν καὶ τῶν ἀδυνάτων κατατολμᾶν ὡσπερ τις ἀυθάδης καὶ τολμητίας τὸν ἐπηρτημένον τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσιν ὑφορώμενος κίνδυνον. Εἰ γὰρ Μωυσῆς, ἐκεῖνος ὁ θεῖος νομοθέτης, ὁ πάσης ἀνθρωπίνης θεᾶς ἀποχωρήσας καὶ τοῦ βίου τὰς τρικυμίας καταλιπὼν καὶ πᾶσαν ὑλικὴν ἀποσμηξάμενος ἔμφασιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν καθηράμενος κἀντεῦθεν πρὸς θεοπτίαν γενόμενος ἐπιτήδειος, ὁ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ θεοῦ λόγου φιλάνθρωπον συγκατάβασιν καὶ τὴν αὐτοῦ ὑπερφυᾶ σάρκωσιν ἐν βάτῳ καὶ ἀύλῳ πυρὶ κατιδεῖν ἠξιωμένος, φλέγοντι μὲν καὶ ἐκπυροῦντι τὴν ἄκανθαν καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ λαμπρότητα μεταβάλλοντι, οὐ καταφλέγοντι δὲ οὐδὲ ἀφανίζοντι οὔτε μὴ τῆς οἰκείας αὐτὴν ἐξιστῶντι φύσεως, ὁ πρῶτος τὸ τοῦ ὄντος καὶ ἀληθῶς ὑπὲρ οὐσίαν ὄντος μεμνημένος ὄνομα, τῶν οἰκείων καὶ συμφυλετῶν τὴν προστασίαν παρὰ θεοῦ ἐγχειριζόμενος, ἰσχνόφωνον ἐκάλει ἑαυτὸν καὶ βραδύγλωσσον, ὡς οὐ δυνάμενος τῷ θεῷ ἐξυπηρετεῖσθαι βουλήματι καὶ τοῦτο πρὸς τοῦμφανὲς ἄγειν καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καθίστασθαι, πῶς ἐγὼ ὁ ῥύπῳ μὲν

πάσης ἀμαρτίας κατεστιγμένος, φέρων δὲ τῶν λογισμῶν ἐν ἑμαυτῷ τὸν πολυτάραχον κλύδωνα, καὶ μήτε νοῦν καὶ διάνοιαν κεκαθαρμένος, ὡς ἔσοπτρον θεοῦ καὶ τῶν θείων χρηματίσαι ἐμφάσεων, μήτε λόγον ἔχων ἐπαρκέσαι τοῖς νοηθεῖσι δυνάμενον, τὰ θεῖα καὶ ἄρρητα φθέγγομαι, τὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὑπερβαίνοντα τὴν κατάληψιν; Ταῦτα δὴ λογιζόμενος ὥκνουν τὸν λόγον, ἐδεδίειν τε τὸ ἐπίταγμα, εἰρήσεται γὰρ τάληθές, μήποτε διπλοῦν ὀφλήσω τὸν γέλωτα, τῆς ἀμαθίας ἅμα καὶ τῆς ἀνοίας· τὸ δὴ χαλεπὸν τατον. Σύγγνωστον μὲν γὰρ τῆς ἀμαθίας τὸ ἔγκλημα, εἰ μὴ ἐκ ῥαθυμίας προέρχοιτο. Τὸ δὲ σὺν τῇ ἀμαθίᾳ κεκτῆσθαι τὴν τῆς γνώσεως οἴησιν, χαλεπὸν καὶ ἐπίμωμον καὶ συγγνώμης ἀπάσης ἀνάξιον καὶ μείζονος, ἵνα μὴ λέγω τῆς ἄκρας ἀμαθίας τεκμήριον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆς παρακοῆς ὁ καρπὸς θάνατος, ὁ δὲ ταπεινὸς καὶ ὑπήκοος Χριστοῦ μαθητῆς καθιστάμενος πρὸς ὕψος ἀνάγεται καὶ χάριν παρὰ θεοῦ τὴν φωταγωγὸν κομίζεται καὶ ἀνοίγων τὸ στόμα πληροῦται τοῦ πνεύματος καὶ καρδίαν καθαίρεται διάνοιάν τε φωτίζεται καὶ λαμβάνει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος, οὐ μεριμνῶν τί λαλήσει, ὄργανον δὲ χρηματίζων ἐν αὐτῷ λαλοῦντος τοῦ πνεύματος, δι' ὑμῶν τῷ ἐν ὑμῖν ἱεραρχοῦντι Χριστῷ πειθόμενος ὑποκύπτω τῷ ἐπιτάγματι καὶ ἀνοίγω τὸ στόμα θαρρῶν ταῖς ὑμετέραις εὐχαῖς, ὡς πληρωθήσεται πνεύματος, καὶ λαλήσω λόγια οὐ τῆς διανοίας καρπὸν τῆς ἐμῆς ἀλλὰ καρπὸν τοῦ τοῦ τυφλοῦ φωτίζοντος πνεύματος, ὅσα δώσει, λαμβάνων καὶ ταῦτα φθεγγόμενος. Καὶ πρότερον μὲν τῶν παρ' Ἑλλησι σοφῶν τὰ κάλλιστα παραθήσομαι εἰδώς, ὡς, εἴ τι μὲν ἀγαθόν, ἄνωθεν παρὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται, ἐπειδὴ «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Εἴ τι δὲ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλον, τῆς σατανικῆς πλάνης «εὗρημα σκοτεινὸν καὶ διανοίας ἀνάπλασμα κακοδαίμονος», ὡς ὁ πολὺς ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος. Τὸν τῆς μελίσεως οὖν τρόπον μιμούμενος τοῖς οἰκείοις τῆς ἀληθείας συνθήσομαι καὶ παρ' ἐχθρῶν σωτηρίαν καρπώσομαι, ἀποπέμψομαι δὲ πᾶν, ὅ τι φαῦλον καὶ τῆς ψευδωνύμου ἐχόμενον γνώσεως. Εἶτα τούτων ἐχόμενα τῶν θεοστυγῶν αἰρέσεων συντάξω τὰ φληναφήματα, ὡς ἂν τὸ ψεῦδος ἐπιγινώσκοντες πλέον τῆς ἀληθείας ἐξώμεθα. Εἶτα τὴν τῆς πλάνης ὀλέτειραν καὶ τοῦ ψεύδους ἐλάτειραν, ὡς περ κροσσωτοῖς χρυσοῖς τοῖς τῶν θεοπνεύστων προφητῶν καὶ θεοδιδάκτων ἀλιέων καὶ θεοφόρων ποιμένων τε καὶ διδασκάλων λόγοις κεκαλλωπισμένην καὶ περικεκοσμημένην ἀλήθειαν σὺν θεῷ καὶ τῇ αὐτοῦ ἐκθήσομαι χάριτι, ἧς ἡ δόξα ἔσωθεν ἀπαστράπτουσα τοὺς ἐντυγχάνοντας μετὰ τῆς δεούσης καθάρσεως καὶ τῶν ταραχῶδων λογισμῶν ἀποθέσεως φωτίζει τοῖς ἀμαρύγμασιν. Ἐρῶ δὲ ἐμὸν μὲν, ὡς ἔφην, οὐδέν, τὰ δὲ τοῖς ἐγκρίτοις τῶν διδασκάλων πεπονημένα εἰς ἐν συλλεξάμενος, ὄση δύναμις, συντετμημένον τὸν λόγον ποιήσομαι κατὰ πάντα ὑπέικων τῷ ὑμετέρῳ προστάγματι. Ἄλλὰ μοι συγγνώμονες γένοισθε, θεοτίμητοι, παρακαλῶ, ταῖς ὑμετέραις ἐντολαῖς πειθαρχήσαντι καὶ λαμβάνοντες τὸ ὑπήκοον τὴν τῶν εὐχῶν χορηγίαν ἀντίδοτε. 1 Περὶ γνώσεως. Οὐδὲν τῆς γνώσεως ἐστὶ τιμιώτερον· εἰ γὰρ ἡ γνώσις φῶς ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς, τοῦμπαλιν ἡ ἄγνοια σκότος. Ὡς γὰρ ἡ τοῦ φωτὸς στέρησις σκότος ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ τῆς γνώσεως στέρησις λογισμοῦ σκότος ἐστίν· ἀλόγων μὲν γὰρ ἡ ἄγνοια ἴδιον, λογικῶν δὲ ἡ γνώσις. Ὡς τοίνυν μὴ πάρεστι γνώσις, γνωστικῶν κατὰ φύσιν ὄντι καὶ ἐπιστημονικῶν, οὗτος κατὰ φύσιν ὢν λογικὸς ἐξ ἀμελοῦς καὶ ῥαθύμου ψυχῆς ἀλόγων ἐστὶ χείρων· γνώσιν δὲ φημι τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων γνώσιν. Εἰ δὲ τῶν ὄντων αἱ γνώσεις, ἢ ψευδῆς γνώσις ὡς τοῦ μὴ ὄντος οὕσα γνώσις ἄγνοια μᾶλλον ἢ περ γνώσις ἐστὶ· τὸ γὰρ ψεῦδος ἕτερον οὐδὲν ἢ τὸ μὴ ὄν καθέστηκεν. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐ γυμνῇ τῇ ψυχῇ ζῶμεν, ἀλλ' ὡς περ ὑπὸ παραπετάσματι τῷ σαρκίῳ καλυπτομένη ἡμῶν ἡ ψυχὴ, νοῦν μὲν ὀρῶντα καὶ γνωστικὸν οἶον ὀφθαλμὸν κέκτηται καὶ δεκτικὸν τῆς τῶν ὄντων γνώσεως καὶ ἐπιστήμης, οὐκ οἴκοθεν δὲ τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἐπιστήμην ἔχει, ἀλλὰ δεῖται τοῦ

διδάξοντος, προσέλθωμεν τῷ ἀψευδεῖ διδασκάλῳ τῇ ἀληθείᾳ-Χριστὸς δέ ἐστὶν ἡ ἐνυπόστατος σοφία τε καὶ ἀλήθεια, ἐν ᾧ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως οἱ ἀπόκρυφοι, ὅς ἐστιν ἡ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς σοφία καὶ δύναμις-καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ διὰ τῶν θείων γραφῶν ἀκούσωμεν καὶ μάθωμεν τὴν πάντων τῶν ὄντων γνῶσιν τὴν ἀληθῆ. Προσερχόμενοι δὲ ἐπιμελῶς καὶ εἰλικρινῶς προσίωμεν, μὴ ἀμβλύνοντες ἡμῶν τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς ὄμμα τοῖς πάθεσι· μόλις γὰρ ἂν καθαρωτάτῳ καὶ διειδεστάτῳ ὀφθαλμῷ τρανῶς ἐνατενίσαι τις τῇ ἀληθείᾳ δυνήσεται. Εἰ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν φῶς ἦτοι ὁ νοῦς σκότος, τὸ σκότος πόσον; Ὅλη οὖν ψυχῇ καὶ πάσῃ διανοίᾳ προσέλθωμεν. Ὡς γὰρ ἀδύνατον ὀφθαλμὸν συχνῶς περιστρεφόμενον καὶ περιηγόμενον τρανῶς ἐνατενίσαι τῷ ὄρατῳ, ἀλλὰ δεῖ προσεχῆς τὸ ὄμμα ἐνερεῖσαι τῷ βλεπομένῳ, οὕτω πᾶσαν λογισμοῦ ζάλην ἀποσεισάμενοι ἀύλως προσέλθωμεν τῇ ἀληθείᾳ. Προσερχόμενοι δὲ καὶ μέχρι τῆς πύλης φθάνοντες μὴ ἀρκεσθῶμεν, ἀλλ' εὐτόνως κρούσωμεν, ὡς ἂν ἀνοιχθείσης ἡμῖν τῆς τοῦ νυμφῶνος θύρας ἴδωμεν τὰ ἐν αὐτῷ κάλλη. Πύλη μὲν οὖν ἐστὶ τὸ γράμμα, ὁ δὲ ἐντὸς τῆς πύλης νυμφῶν τὸ κεκρυμμένον ὑπ' αὐτὸ τῶν νοημάτων κάλλος ἦτοι τῆς ἀληθείας πνεῦμα. Εὐτόνως κρούσωμεν, ἀναγνῶμεν ἅπαξ, δῖς, πολλάκις, καὶ οὕτως ὀρύσσοντες τὸν θησαυρὸν τῆς γνώσεως εὐρήσομεν καὶ τοῦ πλοῦτου κατατρυφήσομεν. Ζητήσωμεν, ἐρευνησωμεν, ἀνακρίνωμεν, ἐρωτήσωμεν· «πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγῆσεται». Καὶ «ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι, τοὺς πρεσβυτέρους σου ἐν γνώσει καὶ ἐροῦσί σοι». Ἐὰν οὖν ὤμεν φιλομαθεῖς, ἐσόμεθα καὶ πολυμαθεῖς· ἀλωτὰ γὰρ ἐπιμελεία καὶ πόνῳ γίνεσθαι πέφυκεν ἅπαντα καὶ πρὸ πάντων καὶ μετὰ πάντα τῇ τοῦ διδόντος θεοῦ χάριτι. Ἐπειδὴ δὲ φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· «Πάντα δοκιμάζοντες τὸ καλὸν κατέχετε», ἐρευνησωμεν καὶ τῶν ἕξω σοφῶν τοὺς λόγους. Ἴσως τι καὶ παρ' αὐτοῖς τῶν ἀγωγίμων εὐρήσομεν καὶ τι ψυχωφελὲς καρπωσόμεθα· πᾶς γὰρ τεχνίτης δεῖται καὶ τινῶν ὀργάνων πρὸς τὴν τῶν ἀποτελουμένων κατασκευήν. Πρέπει δὲ καὶ τῇ βασιλίδι ἄβραις τισὶν ὑπηρετεῖσθαι. Λάβωμεν τοίνυν τοὺς δούλους τῆς ἀληθείας λόγους καὶ τὴν κακῶς αὐτῶν τυραννήσασαν ἀσέβειαν ἀπώσωμεθα καὶ μὴ τῷ καλῷ κακῶς χρῆσώμεθα, μὴ πρὸς ἐξαπάτην τῶν ἀπλουστέρων τὴν τέχνην τῶν λόγων μεταχειρισώμεθα, ἀλλ', εἰ καὶ μὴ δεῖται ποικίλων σοφισμάτων ἢ ἀλήθεια, πρὸς γε τὴν τῶν κακομάχων καὶ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἀνατροπὴν τούτοις ἀποχρησώμεθα. Ἐκ τούτων τοίνυν τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα ὡς στοιχείων καὶ τοῖς ἔτι δεομένοις γάλακτος ἀρμοζόντων Χριστὸν τὸν τοῦ θεοῦ ἐνυπόστατον λόγον ἀρωγὸν ἐπικεκλημένοι, «παρ' οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα δίδοται τέλειον». Ἔσται δὲ σκοπὸς τοῖς ἐντυγχάνουσι πρὸς τὸ μακάριον τέλος καθορμισθῆναι τὸν νοῦν· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀναχθῆναι πρὸς τὴν ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ κατάληψιν, ὅς ἐστιν ὁ τῶν πάντων αἴτιος καὶ ποιητὴς καὶ δημιουργός. «Ἐκ γὰρ καλλονῆς τῶν οἰκείων κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς κατοπτεύεται», καὶ «τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται». Ἀκενοδόξῳ τοίνυν καὶ ταπεινῷ φρονήματι τῆς γνώσεως ἐφιέμενοι τοῦ ποθομένου τευξόμεθα· «οὐ γὰρ δύνασθε πιστεῦναι εἰς ἐμέ», ἔφη Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, «δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες», καὶ «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». 2 Τίς ὁ σκοπός. Ἐπειδὴ πᾶς ἀσκόπως ἐναρχόμενος πράγματος ὡς ἐν σκότει διαπορεύεται-ὁ γὰρ ἀσκόπως κοπιῶν καθολικῶς πτωχεύει-, φέρε τὸν προκείμενον τοῦ λόγου σκοπὸν πρότερον εἶπωμεν, ὡς ἂν εὐληπτα εἶη τὰ λεγόμενα. Σκοπός τοίνυν ἡμῖν ἔσται φιλοσοφίας ἀπάρξασθαι καὶ παντοδαπὴν γνῶσιν, ὅση δύναμις, συντετμημένως τῇ παρούσῃ ἐναπογράψασθαι δέλτῳ. Διὸ «Πηγὴ γνώσεως» ὀνομαζέσθω. Ἐρῶ τοιγαροῦν ἐμὸν μὲν οὐδέν, τὰ δὲ σποράδην θείοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσι λελεγμένα συλλήβδην ἐκθήσομαι. Ἄμεινον οὖν πρότερον γινῶναι

αὐτόχρομα, τί ἐστὶ φιλοσοφία. 3 Περὶ φιλοσοφίας. α' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἧ ὄντα ἐστὶ, τουτέστι γνῶσις τῆς τῶν ὄντων φύσεως. Καὶ πάλιν· β' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων τουτέστιν ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων. γ' Φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ προαιρετικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ· διττὴ γὰρ ἡ ζωὴ ἢ τε φυσικὴ, καθ' ἣν ζῶμεν, καὶ ἡ προαιρετικὴ, καθ' ἣν προσπαθῶς τῆς παρουσίας ζωῆς ἀντεχόμεθα. Διττὸς καὶ ὁ θάνατος ὃ τε φυσικός, ὅς ἐστὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος, καὶ ὁ προαιρετικός, καθ' ὃν τῆς παρουσίας ζωῆς καταφρονοῦντες πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐπειγόμεθα. δ' Φιλοσοφία αὐθὶς ἐστὶν ὁμοίωσις θεῶ. Ὁμοιοῦμεθα δὲ θεῶ κατὰ τὸ σοφὸν ἦτοι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν τὴν ἀληθῆ καὶ κατὰ τὸ δίκαιον, ὃ ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικὸν καὶ ἀπροσωπόληπτον ἐν κρίσει καὶ κατὰ τὸ ὅσιον δέ, τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἦτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ εὐεργετεῖν τοὺς αὐτὸν ἀδικοῦντας. ε' Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστῆμη ἐπιστημῶν. Ἡ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης· δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὕρηται καὶ πᾶσα ἐπιστῆμη. Τέχνη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐν τισὶ σφαλλομένη κατὰ τινος, ἐπιστῆμη δὲ ἡ ἐν μηδενὶ σφαλλομένη· μόνη δὲ ἡ φιλοσοφία οὐ σφάλλεται. Καθ' ἑτέρους δὲ τέχνη μὲν ἐστὶν ἡ διὰ χειρῶν ἐργαζομένη, ἐπιστῆμη δὲ πᾶσα λογικὴ τέχνη, γραμματικὴ, ῥητορικὴ καὶ αἰ τοιαῦται. Ἡ φιλοσοφία πάλιν ἐστὶ φιλία σοφίας. Σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ θεὸς ἐστὶν· ἡ οὖν ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν θεὸν αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθῆς φιλοσοφία. Διαιρεῖται δὲ ἡ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, φυσικόν, μαθηματικόν, τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τὴν γνῶσιν κοσμοῦν. Ἔστιν οὖν θεολογικόν τὸ κατανοεῖν τὰ ἀσώματα καὶ ἄυλα, πρῶτον μὲν θεὸν τὸν ὄντως ἄυλον, ἔπειτα δὲ καὶ ἀγγέλους καὶ ψυχάς. Φυσιολογικόν δὲ ἡ τῶν ὑλικῶν καὶ προχείρων ἡμῖν γνῶσις ἦτοι ζώων, φυτῶν, λίθων καὶ τῶν τοιούτων. Μαθηματικόν δὲ ἡ τῶν καθ' αὐτὰ μὲν ἀσωμάτων, ἐν σώμασι δὲ θεωρουμένων γνῶσις, ἀριθμῶν φημι καὶ ἀρμονίας φθόγγων, ἔτι δὲ σχημάτων καὶ ἄστρων κινήσεως. Ἡ μὲν οὖν περὶ ἀριθμοῦς θεωρία τὴν ἀριθμητικὴν συνίστησιν ἐπιστῆμην, ἡ δὲ περὶ φθόγγους τὴν μουσικὴν, ἡ δὲ περὶ σχήματα τὴν γεωμετρικὴν, ἡ δὲ περὶ ἄστρα τὴν ἀστρονομικὴν. Ταῦτα δὲ μέσα σωμάτων καὶ ἀσωμάτων εἰσὶν· ὁ γὰρ ἀριθμὸς καθ' αὐτὸν μὲν ἀσώματος ἐστὶ, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτῳ τυχόν ἢ οἴνῳ ἢ τινὶ τῶν τοιούτων. Τὸ δὲ πρακτικόν περὶ ἀρετὰς καταγίνεται· ἦθος γὰρ κοσμεῖ καί, πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι, διδάσκει. Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ ἀνθρώπῳ νομοθετεῖ, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ ὄλῳ οἴκῳ, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλεσι καὶ χώραις, λέγεται πολιτικόν. Ἄλλ' ἀναιρεῖν ἐπεχείρησάν τινες τὴν φιλοσοφίαν φάσκοντες μὴ εἶναι ταύτην μηδὲ γνῶσιν τινα ἢ κατάληψιν. Πρὸς οὓς ἐροῦμεν· Πῶς φατε μὴ εἶναι φιλοσοφίαν καὶ γνῶσιν καὶ κατάληψιν, ἐγνωκότες καὶ κατειληφότες ἢ μὴ ἐγνωκότες μηδὲ κατειληφότες; Εἰ μὲν οὖν κατειληφότες, ἰδοὺ ἔστι γνῶσις καὶ κατάληψις, εἰ δὲ μὴ ἐγνωκότες, οὐδεὶς ὑμῖν πιστεύσει περὶ πράγματος διαλεγόμενοις, οὗ τὴν γνῶσιν οὐ κατειλήφατε. Ἐπεὶ τοίνυν ἔστι φιλοσοφία καὶ γνῶσις τῶν ὄντων ἐστὶ, περὶ τοῦ ὄντος εἴπωμεν. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὡς τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς φιλοσοφίας ἀρχόμεθα, ὅπερ ὄργανόν ἐστὶ μᾶλλον τῆς φιλοσοφίας ἢ περὶ μέρος· αὐτῷ γὰρ πρὸς πᾶσαν ἀπόδειξιν κέχρηται. Διαλεγόμεθα οὖν περὶ ἀπλῶν φωνῶν τέως δι' ἀπλῶν ἐννοιῶν ἀπλᾶ δηλουσῶν πράγματα· πρότερον γὰρ τὴν τῶν λέξεων σημασίαν δηλώσαντες οὕτω καὶ περὶ λόγων διασκεψόμεθα. 4 Περὶ τοῦ ὄντος οὐσίας τε καὶ συμβεβηκός. Τὸ ὄν κοινὸν ὄνομά ἐστὶ πάντων τῶν ὄντων. Τοῦτο διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός. Οὐσία μὲν οὖν ἐστὶ (ἡ. ι. 62-64) τὸ κυριώτερον ὡς ἐν ἑαυτῷ καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὕπαρξιν, συμβεβηκός δὲ τὸ μὴ δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ εἶναι (ἡ. ι. 66 ζ.) ἐν δὲ τῇ οὐσίᾳ θεωρούμενον. Ἡ μὲν γὰρ οὐσία τὸ ὑποκειμένον ἐστὶν ὡς περὶ ὕλη, συμβεβηκός δὲ ἡ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ θεωρουμένη, οἷον χαλκός καὶ κηρὸς οὐσία σχῆμα δὲ καὶ μορφή καὶ χρῶμα

συμβεβηκός, καὶ σῶμα μὲν οὐσία χρῶμα δὲ συμβεβηκός, καὶ ψυχὴ μὲν οὐσία ἐπιστήμη δὲ συμβεβηκός. Τὸ μὲν οὖν σῶμα οὐκ ἔστιν ἐν τῷ χρώματι ἀλλὰ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι, (η. ς. 21–23) οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη ἐν τῇ ψυχῇ, οὐδὲ ὁ χαλκός ἢ ὁ κηρὸς ἐν τῷ σχήματι ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐν τε τῷ κηρῷ καὶ τῷ χαλκῷ. Οὐδὲ λέγεται τὸ σῶμα τοῦ χρώματος ἀλλὰ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος, οὐδὲ ἡ ψυχὴ τῆς ἐπιστήμης ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τῆς ψυχῆς, οὐδὲ ὁ κηρὸς τοῦ σχήματος ἀλλὰ τὸ σχῆμα τοῦ κηροῦ. Καὶ τὸ μὲν χρῶμα καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ τὸ σχῆμα ἀλλοιοῦνται, τὸ δὲ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ὁ κηρὸς τὰ αὐτὰ μένουσιν οὐκ ἀλλοιουμένης τῆς οὐσίας. Καὶ ἡ μὲν οὐσία καὶ ἡ ὕλη τοῦ σώματος μία, χρώματα δὲ πολλά. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν τὸ μὲν ὑποκείμενον οὐσία ἐστί, τὸ δὲ ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ θεωρούμενον συμβεβηκός. Ὅριζονται δὲ τὴν μὲν οὐσίαν οὕτως· Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα ἀυθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς ὑπαρξιν. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ τὸ μὴ δυναμένον ἐν ἑαυτῷ εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Οὐσία τοίνυν ἐστὶ θεὸς καὶ πᾶν κτίσμα, εἰ καὶ ὁ θεὸς ὑπερούσιος οὐσία ἐστίν. Εἰσὶ δὲ καὶ οὐσιώδεις ποιότητες, περὶ ὧν ἐροῦμεν. 5 Περὶ φωνῆς. Ἐπειδὴ σκοπὸς ἡμῖν ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ πάσης ἀπλῶς φιλοσόφου φωνῆς, δεῖ δὲ ἡμᾶς πρότερον γινῶναι, περὶ ποίας φωνῆς ἢ φιλοσοφία καταγίνεται, ἐξ αὐτῆς τῆς φωνῆς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ποιούμενοί φαμεν· Ἡ φωνὴ ἢ ἄσημος ἐστὶν ἢ σημαντική. Καὶ ἄσημος μὲν ἐστὶν ἢ μηδὲν σημαίνουσα, σημαντικὴ δὲ ἢ σημαίνουσα τι. Εἶτα πάλιν ἢ ἄσημος φωνὴ ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἔναρθρος. Ἄναρθρος μὲν οὖν ἐστὶν ἢ μὴ δυναμένη γραφεῖναι, ἔναρθρος δὲ ἢ δυναμένη γραφεῖναι. Ἔστιν οὖν ἀναρθρὸς καὶ ἄσημος φωνὴ οἶον ἢ γινομένη ἀπὸ λίθου τυχὸν ἢ ξύλου, οὔτε γὰρ γράφεται οὔτε σημαίνει τι, ἄσημος δὲ καὶ ἔναρθρος οἶον σκινδαψός· τοῦτο γὰρ γράφεται μὲν, ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει, οὔτε γὰρ γέγονε σκινδαψός οὔτε ἐστί. Περὶ μὲν οὖν τῆς ἀσημοῦ φωνῆς καὶ τῆς ἀναρθροῦ καὶ ἔναρθρου οὐδεὶς λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἡ δὲ σημαντικὴ φωνὴ πάλιν ἢ ἀναρθρὸς ἐστὶν ἢ ἔναρθρος. Ἄναρθρος μὲν οὖν σημαντικὴ φωνὴ ἐστὶν ὡς ἡ ὑλακὴ τῶν κυνῶν· αὕτη γὰρ σημαίνει μὲν τὸν κύνα, ὅτι κυνὸς φωνὴ ἐστὶ. Σημαίνει δὲ καὶ τινος παρουσίαν. Ἄναρθρος δὲ ἐστὶ, διότι οὐ γράφεται. Οὔτε οὖν περὶ ταύτης ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἡ δὲ σημαντικὴ ἐστὶν ἢ καθόλου ἢ μερική· καθόλου μὲν οἶον ἄνθρωπος, μερική δὲ οἶον Πέτρος, Παῦλος. Οὔτε οὖν περὶ τῆς μερικῆς ἐστὶ λόγος τῇ φιλοσοφίᾳ, ἀλλὰ περὶ τῆς σημαντικῆς καὶ ἔναρθρου καὶ καθόλου ἡγουν κοινῆς καὶ ἐπὶ πολλῶν λεγομένης. Αὕτη δὲ πάλιν ἢ οὐσιώδης ἐστὶν ἢ ἐπουσιώδης. Οὐσιώδης μὲν οὖν ἐστὶν ἢ δηλωτικὴ τῆς οὐσίας ἡγουν φύσεως τῶν πραγμάτων (ἐπουσιώδης δὲ ἢ δηλοῦσα τὰ συμβεβηκότα), οἶον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικὸν θνητόν. Ταῦτα ὅλα οὐσιώδη εἰσίν. Ἐὰν γὰρ ἀφέλης τι τούτων ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔσται ἄνθρωπος. Ἐὰν γὰρ εἴπης, ὅτι οὐκ ἔστι ζῶον, οὐκ ἔστι ἄνθρωπος. Καὶ ἐὰν εἴπης «οὐκ ἔστι λογικόν», οὐκ ἔστι ἄνθρωπος. Ὅμοίως καί, ἐὰν εἴπης, ὅτι οὐκ ἔστι θνητόν, οὐκ ἔστι ἄνθρωπος· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος καὶ ζῶόν ἐστὶ καὶ λογικὸν καὶ θνητόν. Διὰ τοῦτο οὖν λέγονται οὐσιώδεις, ὅτι αὗται συμπληροῦσι τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀδύνατον συστήναι τὸν ἄνθρωπον ἐκτὸς αὐτῶν. Ὅμοίως καὶ ἐπὶ ἐκάστου πράγματος τὰ συνιστῶντα τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐσιώδη λέγονται, ἐπουσιώδη δὲ τὰ συμβεβηκότα, ἅτινα ἐνδέχεται εἶναι ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἀνθρώπῳ τυχὸν ἢ ἵπῳ ἢ ἐτέρῳ τοιούτῳ τινί, καὶ μὴ εἶναι, οἶον τὸ λευκόν· κἂν γὰρ ἐστί τις λευκὸς κἂν μέλας, οὐδὲν ἦττον ἔσται ἄνθρωπος. Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπουσιώδη εἰσίν ἡγουν συμβεβηκότα, ἅτινα αὐτὰ τε δυναμέθα ἔχειν καὶ τὰ τούτων ἐναντία. Ἡ οὐσιώδης φωνὴ ἢ τὸ τί ἐστὶ δηλοῖ ἢ τὸ ποῖόν τί ἐστὶ, οἶον ἐρωτώμενοι «τί ἐστὶν ἄνθρωπος» φαμέν «ζῶον», εἶτα ἐρωτώμενοι «ποῖον ζῶον» λέγομεν «λογικὸν θνητόν». Ἡ οὖν οὐσιώδης φωνὴ ἢ δηλοῦσα τὸ ποῖόν τί ἐστὶ λέγεται διαφορὰ. Ἡ δὲ δηλοῦσα τὸ τί ἐστὶν ἢ πολλὰ εἶδη σημαίνει καὶ ποιεῖ τὸ γένος, ἢ πολλοὺς τῷ ἀριθμῷ μὲν διαφέροντας ἀλλήλων, τῷ δὲ

εἶδει οὐδαμῶς, καὶ ποιεῖ τὸ εἶδος-τὸ μὲν πρότερον ἤγουν τὸ γένος οἶον ἢ οὐσία ἐστίν· ἢ γὰρ οὐσία σημαίνει καὶ ἄνθρωπον καὶ ἵππον καὶ βοῦν. Ἐκαστον γὰρ αὐτῶν οὐσία τε λέγεται καὶ ἔστιν, ἄλλο δὲ καὶ ἄλλο εἶδος ὑπάρχει ἕκαστον. -τὸ δὲ δεύτερον ἤγουν τὸ εἶδος οἶον ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ· σημαίνει γὰρ πολλοὺς ἤγουν πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες τῷ μὲν ἀριθμῷ διαφέρουσιν ἀλλήλων (ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ οὐκ εἰσὶν εἰς ἀλλὰ δύο) τῷ δὲ εἶδει οὐ διαφέρουσιν ἤγουν τῇ φύσει (πάντες γὰρ ἄνθρωποι καὶ λέγονται καὶ εἰσιν). Ἔστιν οὖν τὸ μὲν μερικώτερον καὶ ἀριθμῷ διαφέρον οἶον ὁ Πέτρος ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασις, ὅπερ τὸν τινὰ σημαίνει. Ἐρωτώμενοι γὰρ «τίς ἐστὶν οὗτος», λέγομεν «ὁ Πέτρος». Σημαίνει δὲ καὶ τὸ ἄλλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος καὶ αὐτὸς καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνος. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ ἀτόμου λαμβάνεται καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅπερ καθ' ἑαυτὰ ὑφέστηκε. Τὸ δὲ περιέχον τὰ ἄτομα λέγεται εἶδος, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ ἀτόμου, ὅτι πολλὰ ἄτομα περιέχει οἶον ὁ ἄνθρωπος. Περιέχει γὰρ καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, ὅπερ λέγεται φύσις καὶ οὐσία καὶ μορφή κατὰ τοὺς ἀγίους πατέρας. Τὸ δὲ πολλὰ εἶδη περιέχον λέγεται γένος οἶον τὸ ζῶον· περιέχει γὰρ ἄνθρωπον, βοῦν, ἵππον, καὶ ἔστι καθολικώτερον τοῦ εἶδους. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες τὸ εἶδος καὶ τὸ γένος ἐκάλεσαν φύσιν καὶ μορφήν καὶ οὐσίαν. Ποιεῖ δὲ τὸ εἶδος ἤγουν ἢ φύσις καὶ ἢ οὐσία καὶ ἢ μορφή οὐκ ἄλλον οὐδὲ ἄλλοιον ἀλλὰ ἄλλο· ἄλλο γὰρ κατὰ φύσιν λέγομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄλλο τὸν ἵππον, οὐχὶ ἄλλον καὶ ἄλλον. Λέγεται δὲ ἐπὶ τοῦ εἶδους τοῦτο καὶ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅπερ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ ἀλλοῖον ποιεῖ· ἀλλοῖον γὰρ ζῶον τὸ λογικὸν καὶ ἀλλοῖον τὸ ἄλογον καὶ τοιοῦτον καὶ οἶον καὶ ὀποῖον. Ἡ δὲ ἐπουσιώδης φωνὴ ἢ ἐνὶ εἶδει ὑπάρχει ἢ πολλοῖς. Καὶ εἰ μὲν ἐνί, λέγεται ἴδιον, ὡς τὸ γελαστικὸν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχον καὶ τὸ χρεμετιστικὸν μόνῳ τῷ ἵπῳ. Εἰ δὲ πολλοῖς εἶδουσιν ὑπάρχει, ποιεῖ τὸ συμβεβηκὸς οἶον τὸ λευκόν· τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀνθρώπῳ καὶ ἵπῳ καὶ κυνὶ καὶ ἄλλοις πολλοῖς εἶδεσι. Καὶ αὐταὶ εἰσὶν αἱ πέντε φωναί, ὑφ' ἃς ἀνάγεται πᾶσα φιλόσοφος φωνή. Ταύτας οὖν δεῖ ἡμᾶς γνῶναι, ἐκάστη τις τί σημαίνει καὶ ἐν τίνι κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις καὶ ἐν τίνι διαφέρουσιν. Εἰσὶ δὲ αὐταὶ γένος, εἶδος, διαφορὰ, ἴδιον, συμβεβηκός. Γένος μὲν τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον τουτέστι λεγόμενον καὶ κατονομαζόμενον· κατηγορεῖσθαι γὰρ ἐστὶ τὸ κατὰ τινος λέγεσθαι. Εἶδος δὲ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῶν ἀριθμῶν ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγορούμενον. Διαφορὰ δὲ ἢ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν κατηγορουμένη καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβανομένη ὡς οὐσιώδης. Αὕτη δὲ ἐστὶ, ὃ οὐκ ἐνδέχεται εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει καὶ ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ εἶδει, οὗ ἔστιν, ὃ καὶ παρὸν σώζει καὶ ἀπὸν φθείρει. Καὶ ἀδύνατον αὐτὸ καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει, οἶον τὸ λογικὸν ἀδύνατον μὴ εἶναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ ἄνθρωπος. Τοῦτο παρὸν συνιστᾷ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸν φθείρει· τὸ γὰρ ἄλογον οὐκ ἄνθρωπος. Δεῖ οὖν γινώσκειν, ὅτι αὕτη λέγεται οὐσιώδης καὶ φυσικὴ καὶ συστατικὴ καὶ διαιρετικὴ καὶ εἰδοποιὸς διαφορὰ καὶ οὐσιώδης ποιότης καὶ φυσικὸν ἰδίωμα καὶ ἰδίωμα φύσεως, ἣτις λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ ὡς ἰδιωτάτη καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως παραστατικὴ τῆς ἐχούσης αὐτήν. Ἰδιον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνὶ εἶδει ὑπάρχον καὶ παντὶ τῷ εἶδει καὶ ἀεί, ὃ καὶ ἀντιστρέφει· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικόν, καὶ πᾶν γελαστικὸν ἄνθρωπος. Συμβεβηκός δὲ ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν κατηγορούμενον καὶ μὴ λαμβανόμενον ἐν τῷ ὀρισμῷ, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν, ὃ οὔτε παρὸν σώζει οὔτε ἀπὸν φθείρει. Τοῦτο λέγεται ἐπουσιώδης διαφορὰ καὶ ποιότης. Τοῦτο ἢ χωριστόν ἐστὶν ἢ ἀχώριστον· χωριστόν μὲν, ὃ ποτὲ μὲν γίνεται ποτὲ δὲ ἀπογίνεται ἐν τῇ αὐτῇ ὑποστάσει, ὡς κάθισις,

ανάκλισις, στάσις, νόσος, υγεία· ἀχώριστον δέ, ὅπερ οὐσίας μὲν οὐκ ἔστι συστατικὸν ὡς μὴ ἐν ὄλω τῷ εἶδει θεωρούμενον. Ὅμως ἡνίκα γένηται ἐν τινι ὑποστάσει, ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτῆς, οἷον ἡ σιμότης, ἡ γρυπότης, ἡ γλαυκότης καὶ τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς λέγεται καὶ χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα· τοῦτο γὰρ τὸ ἀφόρισμα ἀποτελεῖ τὴν ὑπόστασιν ἡγουν τὸ ἄτομον. Ἄτομον δέ ἐστὶ τὸ ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκῶν καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, ἀριθμῶ τῶν ὁμοειδῶν κεχωρισμένον, οὐ τὸ τὶ δηλοῦν ἀλλὰ τὸν τινά· περὶ ὧν ἐν τοῖς ἐξῆς ἀκριβέστερον σὺν θεῷ μαθησόμεθα. 6 Περὶ διαιρέσεως. Διαίρεσις ἐστὶν ἡ πρώτη τομὴ τοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἐπιδιαίρεσις δέ ἐστὶν ἡ δευτέρα τομὴ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, οἷον τὸ ζῶον ἐπιδιαίρεται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετράπουν, ἄπουν μὲν ἰχθύν, δίπουν δὲ ἄνθρωπον καὶ ὄρνεον, τετράπουν βοῦν, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὑποδιαίρεσις δέ ἐστὶν ἡ τοῦ τμηθέντος σκέλους τομὴ οἷον τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον. Ἴδου τὸ πρῶτον διαιρεῖται εἰς δύο σκέλη, εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον. Ἡ δὲ τοῦ ἐνὸς τῶν σκελῶν διαίρεσις ἡ λέγουσα «τὸ λογικὸν διαιρεῖται εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον» ὑποδιαίρεσις ἐστὶν. (η. ς. 4–10) Οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ γίνεται διαίρεσις καὶ ἐπιδιαίρεσις, ἀλλ' ὅτε μὴ πάντα περιέχονται ὑπὸ τὴν πρώτην διαίρεσιν, οἷον τοῦ ζώου διαιρουμένου εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον καὶ ἐν τοῖς λογικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις θεωρεῖται τὸ δίπουν. Ἀναγκαίως οὖν ἐπιδιαιροῦμεν ἡγουν δευτέραν διαίρεσιν τοῦ αὐτοῦ πράγματος ποιούμεθα ἡγουν τοῦ ζώου καὶ φαμεν· τὸ ζῶον διαιρεῖται εἰς ἄπουν, δίπουν, τετράπουν. Διαιρετικοὶ δὲ τρόποι εἰσὶν ὀκτώ δι' αἰτίαν τοιαύτην· πᾶν γὰρ διαιρούμενον ἢ καθ' αὐτὸ διαιρεῖται ἡγουν κατ' οὐσίαν ἢ κατὰ συμβεβηκός. Καὶ εἰ μὲν καθ' αὐτὸ ἢ ὡς πρᾶγμα ἢ ὡς φωνή· καὶ εἰ ὡς πρᾶγμα–ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, ὡς ὅταν διέλῃς τὸ ζῶον εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, –ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα, ὡς ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, –ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρος· καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ εἰς ὁμοιομερῆ ἢ εἰς ἀνομοιομερῆ. Καὶ ὁμοιομερὲς μὲν ἐστὶν, ὅταν τὰ τμήματα καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ τε ὄλου καὶ ἀλλήλων δέχωνται, οἷον ἡ σὰρξ διαιρεῖται εἰς πολλὰς σάρκας, καὶ ἕκαστον μέρος τῆς σαρκὸς σὰρξ λέγεται καὶ τὸν ὄρισμὸν τῆς σαρκὸς ἐπιδέχεται. Ἀνομοιομερὲς δέ ἐστὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὅταν τὸ τμηθὲν μὴ ἐπιδέξηται μήτε τὸ ὄνομα μήτε τὸν ὄρισμὸν μήτε τοῦ ὄλου μήτε ἀλλήλων, ὡς ἵνα διέλῃς τὸν Σωκράτην εἰς χεῖρας καὶ πόδας καὶ κεφαλὴν· οὔτε γὰρ ὁ τμηθεὶς ποῦς ἀπὸ Σωκράτους Σωκράτης λέγεται ἢ κεφαλὴ οὔτε τὸν ὄρισμὸν Σωκράτους ἢ τῆς κεφαλῆς ἐπιδέχεται. –ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς διάφορα σημαίνοντα, καὶ οὕτω πάλιν διχῶς· ἢ γὰρ ὄλον τι σημαίνεται ὑπὸ τῆς φωνῆς ἢ μέρος. Καὶ ὄλον μὲν ὡς ἡ κύων φωνή· φέρεται γὰρ κατὰ τε χερσαίου κυνὸς καὶ ἀστρώου καὶ θαλασσίου, ἅπερ ὄλον τί εἰσι καὶ οὐ μέρος ζώου· ὡς δὲ μέρος, ὅτε τὸ τῆς γλώσσης ὄνομα φέρεται κατὰ τοῦ ἄκρου τοῦ ὑποδήματος καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ γευστικοῦ μορίου τῶν ζώων, ἅτινα μέρη εἰσὶ καὶ οὐχὶ ὄλα. Καὶ οὕτω μὲν καθ' αὐτὸ διαιρεῖται τὸ διαιρούμενον. Κατὰ συμβεβηκός δέ–ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσι λευκοὶ οἱ δὲ μέλανες· ἀνθρώποι μὲν γὰρ οὐσία, λευκότης δὲ καὶ μελανία συμβεβηκότα. –ἢ ὡς συμβεβηκός εἰς οὐσίας, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν λευκῶν τὰ μὲν ἔμψυχα τὰ δὲ ἄψυχα· λευκὸν μὲν γὰρ συμβεβηκός, ἔμψυχον δὲ καὶ ἄψυχον οὐσία. –ἢ ὡς συμβεβηκός εἰς συμβεβηκότα, ὡς ὅταν εἴπω· Τῶν ψυχρῶν τὰ μὲν λευκὰ καὶ ξηρὰ τὰ δὲ μελανὰ καὶ ὑγρά· τὸ γὰρ ψυχρὸν καὶ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μελανὸν καὶ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ ξηρὸν, ἅπαντα συμβεβηκότα. –Ἔστι δὲ καὶ ἕτερος τρόπος ὡς τὰ ἀφ' ἐνὸς καὶ πρὸς ἓν. Ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τῆς ἰατρικῆς ἰατρικὸν βιβλίον, ἰατρικὸν ἐργαλεῖον· ἀπὸ γὰρ ἐνός, τῆς ἰατρικῆς, ὠνομάσθησαν ἰατρικά. Πρὸς ἓν δὲ ὑγιεινὸν φάρμακον, ὑγιεινὸν βρῶμα· πρὸς ἓν γὰρ βλέπουσι, τὴν ὑγίειαν. Τῶν δὲ ἀφ' ἐνός τὰ μὲν ἕκ τινος αἰτίου λέγεται, ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου

ἐξ ἀληθινοῦ αἰτίου τοῦ ἀνθρώπου λέγεται, τὰ δὲ ὡς ἀπὸ τινος ἐξηρημένου ὡς ἰατρικὸν σμιλίον καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ αὕτη μὲν ἔστιν ἡ καθόλου διαίρεσις, καθ' ἣν διαιρεῖται πᾶν διαιρούμενον, ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄτομα ἢ ὡς ὄλον εἰς μέρη ἢ ὡς ὁμώνυμος φωνὴ εἰς διάφορα σημαίνόμενα ἢ ὡς οὐσία εἰς συμβεβηκότα ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς οὐσίας ἢ ὡς συμβεβηκὸς εἰς συμβεβηκότα ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν. Τινὲς δὲ ἀπαγορεύουσι τὴν ἀπὸ εἴδους εἰς ἄτομα διαίρεσιν μᾶλλον ἀπαρίθμησιν φάσκοντες· πᾶσα γὰρ διαίρεσις εἰς δύο ἢ τρία ἢ σπανίως πάνυ εἰς τέσσαρα γίνεται. Τὸ δὲ εἶδος εἰς ἄπειρα τῷ πλήθει διαιρεῖται· ἄπειροι γὰρ τῷ πλήθει οἱ κατὰ μέρος ἄνθρωποι. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς οὐδὲ ἐνὶ τρόπῳ τῆς διαίρεσεως θεωρεῖται ἐν τοῖς τμήμασι τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον οὐδὲ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ἐν δὲ τοῖς ὡς ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν διαιρουμένοις καὶ τὸ φύσει πρότερον καὶ ὕστερον θεωρεῖται καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καὶ ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία. 7 Περὶ τοῦ φύσει προτέρου. Φύσει οὖν πρότερόν ἐστι τὸ συνεισφερόμενον καὶ μὴ συνεισφέρον καὶ συναναιροῦν καὶ μὴ συναναιρούμενον, οἷον τὸ ζῶον φύσει πρότερόν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναιρουμένου γὰρ καὶ μὴ ὄντος ζώου ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται· ζῶον γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος δυνατὸν εἶναι ζῶον· ἔσται γὰρ ἵππος, κύων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινά εἰσι ζῶα. Πάλιν εἰσφερομένου ἀνθρώπου πάντως καὶ ζῶον εἰσφέρεται· ζῶον γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος. Ζώου δὲ εἰσφερομένου οὐ πάντως εἰσφέρεται ἄνθρωπος ἄλλ' ἢ ἵππος ἢ κύων ἢ τι τῶν τοιούτων. Οὔτε οὖν ὁ Πέτρος ἐστὶ φύσει πρότερος τοῦ Παύλου οὔτε τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ἀλόγου. Πέτρου γὰρ ἀναιρουμένου καὶ μὴ ὄντος ἔσται Παῦλος· καὶ Παύλου εἰσφερομένου οὐ συνεισφέρεται Πέτρος, οὔτε Πέτρου εἰσφερομένου συνεισφέρεται Παῦλος, καὶ οὔτε Πέτρος ἐστὶ μᾶλλον ἢ γουν πλέον τοῦ Παύλου ἄνθρωπος ἢ ζῶον οὔτε Παῦλος τοῦ Πέτρου μᾶλλον. Εὐρίσκειται δὲ φάρμακον ὑγιεινότερον φαρμάκου καὶ βιβλίον ἰατρικώτερον βιβλίου ἄλλου. 8 Περὶ ὀρισμοῦ. Ὀρισμὸς ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος τουτέστιν ὁ λόγος ὁ δι' ὀλίγου σημαίνων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Πολλοὶ μὲν γὰρ ἐξέθεντο περὶ φύσεως ἀνθρώπου λόγους κατεπεκτάδην ἢ γουν ἐκτεταμένους καὶ μεγάλους, ἀλλ' οὐκ εἰσιν ὀρισμοί, διότι οὐκ εἰσι σύντομοι. Εἰσὶ δὲ καὶ σύντομοι λόγοι ὡς τὰ ἀποφθέγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δηλοῦσι φύσιν πράγματος, οὐκ εἰσιν ὀρισμοί. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ πολλάκις δηλοῖ τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὀρισμὸς· τὸ μὲν γὰρ ὄνομα μία λέξις ἐστίν, ὁ δὲ ὀρισμὸς λόγος. Λόγος δὲ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σύγκειται λέξεων. Ἔστιν οὖν ὁ μὲν ὄρος ὄνομα ἐξηπλωμένον, ὄνομα δὲ ὄρος κατὰ σύνοψιν. Συνίσταται δὲ ὁ ὀρισμὸς ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν ἢ γουν οὐσιωδῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ὄρου τοῦ ζώου· ζῶον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Ἴδου ἢ μὲν οὐσία γένος ἐστὶ, τὸ δὲ ἔμψυχον καὶ αἰσθητικὸν συστατικαὶ διαφοραί. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους, οἷον ἀνδριάς ἐστὶν ἐκ χαλκοῦ πεποιημένος, ἀνδρὸς εἶδος σημαίνων· ὁ μὲν οὖν χαλκὸς ὕλη ἐστὶ, τὸ δὲ τοῦ ἀνδρὸς εἶδος εἶδος. Ἀναλογεῖ δὲ ἢ μὲν ὕλη τῷ γένει, τὸ δὲ εἶδος τῇ διαφορᾷ. Λαμβάνεται δὲ καὶ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τέλους, οἷον ἰατρικὴ ἐστὶ τέχνη περὶ ἀνθρώπεια σώματα καταγινομένη ὑγιείας περιποιητική. Ἴδου ὑποκείμενά εἰσι τῇ ἰατρικῇ τὰ ἀνθρώπεια σώματα, τέλος δὲ αὐτῆς ἡ ὑγίεια. Ἡ δὲ ὑπογραφή ἐκ τῶν ἐπουσιωδῶν σύγκειται ἢ γουν ἰδίων καὶ συμβεβηκόντων, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ γελαστικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον· ταῦτα γὰρ ὅλα ἐπουσιώδη εἰσὶ. Διὸ καὶ ὑπογραφή λέγεται, ὡς οἷον σκιάζουσα καὶ οὐ τὴν οὐσιώδη ὑπαρξιν τοῦ ὑποκειμένου δηλοῦσα ἀλλὰ τὰ παρεπόμενα. Ὁ δὲ ὑπογραφικὸς ὀρισμὸς μικτὸς ἐστὶν ἐξ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, οἷον ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον λογικόν, ὀρθοπεριπατητικόν, πλατυώνυχον. Εἴρηται δὲ ὀρισμὸς ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν τῆς γῆς ὀροθεσίων· ὡσπερ

γὰρ τὸ ὀροθέσιον χωρίζει τὸ ἴδιον ἐκάστου ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου, οὕτω καὶ ὁ ὀρισμὸς τὴν φύσιν ἐκάστου χωρίζει ἀπὸ τῆς τοῦ ἐτέρου φύσεως. Ὑγίεια δὲ ὀρισμοῦ ἐστὶ τὸ μὴ ἐλλείπειν μῆτε πλεονάζειν ταῖς λέξεσι, κακία δὲ τὸ τε ἐλλείπειν καὶ τὸ πλεονάζειν ταῖς λέξεσι. Τέλειος δὲ ὀρισμὸς ἐστὶν ὁ ἀντιστρέφων πρὸς τὸ ὀριστόν, ἀτελής δὲ ὁ μὴ ἀντιστρέφων. Οὕτε οὖν ὁ ἐλλείπων ταῖς λέξεσιν ἀντιστρέφει οὕτε ὁ πλεονάζων. Ὅτε μὲν γὰρ πλεονάσει ταῖς λέξεσι, λείπει τοῖς πράγμασιν· ὅτε δὲ λείψει ταῖς λέξεσι, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν. Ὅστε λέγειν· θαυμαστὸν ἐφεῦρεν ἡ φύσις μηχανήματα, ἔνδειαν πλουτοῦσαν καὶ πλοῦτον ὑποκρινόμενον ἔνδειαν. Οἷον ὁ τέλειος ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου «ζῶον λογικὸν θνητόν». Ἴδου ἀντιστρέφει· πᾶν γὰρ ζῶον λογικὸν θνητόν ἀνθρωπὸς ἐστὶ, καὶ πᾶς ἀνθρωπὸς ζῶόν ἐστὶ λογικὸν θνητόν. Ἐὰν οὖν λείψῃ μιᾷ λέξει, πλεονάζει τοῖς πράγμασιν, οἷον ζῶον λογικόν. Ἴδου ἔλειψε τῇ λέξει, οὐ γὰρ εἶπον «θνητόν», καὶ ἐπλεόνασε τοῖς πράγμασιν, οὐ γὰρ μόνος ἀνθρωπὸς ζῶον λογικὸν ἀλλὰ καὶ ἄγγελος, καὶ οὐκ ἀντιστρέφει. Ἐὰν δὲ εἶπω «ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν», πάλιν οὐκ ἀντιστρέφει· ἐπλεόνασε γὰρ τῇ λέξει διὰ τοῦ εἰπεῖν «γραμματικόν», ἔλειψε δὲ τοῖς πράγμασιν. Οὐ πάντα γὰρ ἀνθρωπὸν ὠρίσατο, ἀλλ' ἢ μόνον τοὺς γραμματικούς. Πᾶν μὲν γὰρ ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικὸν ἀνθρωπὸς ἐστὶν, οὐ πᾶς δὲ ἀνθρωπὸς ζῶον λογικόν, θνητόν, γραμματικόν ἐστὶν· οὐ γὰρ πᾶς ἀνθρωπὸς γραμματικὸς ἐστὶ. Τέλειοι οὖν ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ ὀριστόν. Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ τὸ ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ οὗ ἐστὶν ἴδιον-εἴ τι γὰρ ἀνθρωπὸς, τοῦτο γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, τοῦτο ἀνθρωπὸς-, δεῖ ἡμᾶς προσδιορισμένους εἰπεῖν, ὅτι τέλειοι ὀρισμοὶ εἰσὶν οἱ ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν παραλαμβανόμενοι καὶ μῆτε ἐλλείποντες τῇ λέξει μῆτε πλεονάζοντες καὶ ἀντιστρέφοντες πρὸς τὸ ὀριστόν. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ λαμβανόμενοι ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, τοῦ τε ὑποκειμένου καὶ τοῦ τέλους, τέλειοί εἰσι, καὶ οἱ ἐκ τοῦ συναμφοτέρου, τῆς τε ὕλης καὶ τοῦ εἶδους, ἔστι δὲ ὅτε καὶ οἱ ἐκ μόνου τοῦ ὑποκειμένου, ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἐκεῖνο οὐχ ὑπόκειται ἐτέρα τέχνη ὡς ἡ ὕελος τῇ ὕελοψικῇ, καὶ ἐκ τοῦ τέλους μόνου, ὅταν τὸ τέλος ἐκεῖνο οὐ δύναται τέλος εἶναι ἐτέρας τέχνης ὡς ἐπὶ τῆς ναυπηγικῆς. Ὅστε ἐκ πάντων τούτων δεῖ γινῶναι, ὅτι τελειότης ἐστὶν ὅρου τὸ ἀντιστρέφειν. Διαφέρει δὲ ὀρισμὸς ὅρου τῶ καθολικωτέρῳ καὶ μερικωτέρῳ· ὁ γὰρ ὅρος καθολικωτέρος ἐστὶ τοῦ ὀρισμοῦ. Ὁ μὲν γὰρ ὅρος δηλοῖ τὸ ὀροθέσιον, δηλοῖ δὲ καὶ τὴν ἀπόφασιν, ὡς φαμεν «ὠρίσεν ὁ βασιλεύς», δηλοῖ καί, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν θεῶ μαθησόμεθα, δηλοῖ δὲ καὶ τὸν ὀρισμόν. Ὁ δὲ ὀρισμὸς μόνον δηλοῖ τὸν λόγον τὸν σύντομον, τὸν δηλωτικὸν τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς οὐσίας μόνης λαμβάνεται ὀρισμὸς καὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς. Οὕτε δὲ ἀτόμου οὕτε συμβεβηκότων δυνάμεθα ποιήσασθαι ὀρισμόν ἀλλ' ὑπογραφήν, διὰ τὸ τὸν ὀρισμόν ἐκ γένους καὶ συστατικῶν διαφορῶν συγκεῖσθαι, τὴν δὲ ὑπογραφήν ἐξ ἐπουσιωδῶν. 9 Περὶ γένους. Ἰστέον, ὡς ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων τρία δεῖ ζητεῖν. Ἐὰν ἐστὶ τῶν ὁμωνύμων, καὶ πόσα σημαίνει καὶ περὶ ποίου αὐτῶν ἐστὶν ὁ λόγος. Δεῖ οὖν πρότερον εἰπεῖν, τί ἐστὶν ὁμώνυμον. Ὅμώνυμα οὖν εἰσιν, ὅταν δύο ἢ καὶ πλείονα ἐν ἔχουσιν ὄνομα, ἕκαστον δὲ αὐτῶν ἄλλο τι σημαίνει καὶ ἄλλης οὐσίας ἐστὶν ἢ γουν ἕτερον ὀρισμόν δέχεται, ὡς καὶ νῦν ἐπὶ τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος τῶν ὁμωνύμων ἐστὶ. Λέγεται γὰρ γένος πρῶτον μὲν τὸ ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ τεκόντος, καὶ ἕκαστον αὐτῶν διχῶς· ἢ προσεχῶς ἢ πόρρω. Ἀπὸ μὲν τῆς προσεχοῦς πατρίδος, ὡς λέγεται τις Ἱεροσολυμίτης, ἀπὸ δὲ τῆς πόρρω Παλαιστίνος. Ὅμοίως ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς τεκόντος, ὡς ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς υἱὸς ὦν τοῦ Πηλέως λέγεται Πηλεΐδης, ἀπὸ δὲ τοῦ πόρρω, ὡς ὅταν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεὺς ἀπὸ τοῦ πάππου αὐτοῦ Αἰακοῦ Αἰακίδης· οὗτος γὰρ ἦν τοῦ Πηλέως πατήρ. Λέγεται πάλιν γένος ἢ ἐνὸς πρὸς πολλοὺς τοὺς ἐξ αὐτοῦ σχέσις, ὡς ὅταν πάντες οἱ ἔχοντες τὸ καταγώγιον ἐξ Ἰσραὴλ λέγονται Ἰσραηλίται. Περὶ μὲν οὖν τῶν προειρημένων γενῶν

οὐκ ἔστι λόγος τοῖς φιλοσόφοις. Λέγεται πάλιν γένος, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, οἷον ὑπὸ τὸ ζῶον ἔστιν ἄνθρωπος, ἵππος καὶ ἕτερα εἶδη· τὸ οὖν ζῶον γένος ἐστί. Περὶ τούτου τοῦ γένους παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Γένος οὖν ἔστι τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον, ὡσπερ τὸ ζῶον γένος ὃν κατηγορεῖται ἀνθρώπου καὶ ἵππου καὶ βοός καὶ ἄλλων πλειόνων ἐν τῷ τί ἐστιν, ἅτινα τῷ εἶδει διαφέρουσιν ἀλλήλων· ἕτερον γὰρ εἶδος ἀνθρώπου καὶ ἄλλο ἵππου καὶ ἄλλο βοός. Ἐν τῷ τί δέ ἐστι κατηγορεῖται. Ἐρωτώμενοι γὰρ «τί ἐστιν ἄνθρωπος», φαμὲν «ζῶον». Ὁμοίως καὶ ἵππος· ἐρωτώμενοι «τί ἐστιν», λέγομεν «ζῶον». Ὡστε γένος ἐστίν, ᾧ ὑπόκειται τὸ εἶδος. Τὸ γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται καὶ καθολικώτερον τοῦ εἶδους ἐστί καὶ περιέχει τὰ εἶδη καὶ ἐπάνω αὐτῶν ἐστιν. Χρῆ γὰρ γινώσκειν, ὡς ἐπάνω λέγεται τὸ καθολικώτερον, ὑποκάτω δὲ καὶ ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν τὸ μερικώτερον. Ἔστι γὰρ ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν ὡς ἡ οὐσία, ὑπόκειται γὰρ πρὸς ὑπαρξιν τῷ συμβεβηκότι· ἐν αὐτῇ γὰρ ὑφίσταται τὸ συμβεβηκός. Καὶ ἔστιν ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν τὸ μερικόν· κατηγορεῖται γὰρ τὸ μὲν γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων. Δῆλον δὲ ὡς καθολικώτερόν ἐστι τὸ γένος τοῦ εἶδους καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀτόμων, περὶ ὧν ἀκριβέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς σὺν θεῷ μαθησόμεθα. Νῦν δὲ εἰπόντες περὶ τοῦ γένους εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ εἶδους. 10 Περὶ εἶδους. Καὶ τὸ εἶδος δὲ τῶν ὁμωνύμων ἐστίν, δισσωῶς λεγόμενον· λέγεται γὰρ εἶδος καὶ ἡ ἐκάστου μορφή, καθ' ἣ εἴρηται· «Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος». Ἔστι πάλιν εἶδος τὸ οὐσιῶδες τὸ τασσόμενον ὑπὸ τὸ γένος. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστίν, οὗ κατηγορεῖται τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστι. Καὶ πάλιν εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον. Ἄλλ' αἱ μὲν πρῶται δύο ὑπογραφαὶ κατὰ τὴν σχέσιν μόνον διαφέρουσιν ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις καὶ ἀρμόζουσιν ἐπὶ παντός εἶδους. Ἡ δὲ τρίτη καὶ τελευταία ὑπογραφή μόνον ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους τοῦ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὄντος, τοῦ περιέχοντος τὰς ὑποστάσεις, ὡς λέγομεν τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Εἴπομεν οὖν, ὡς τὸ γένος τρισσῶς λέγεται· ἀπὸ τοῦ τεκόντος καὶ ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ καθ' ἑκάτερον διχῶς καὶ κατὰ τρίτον τρόπον, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος. Καὶ τὸ εἶδος δὲ δισσωῶς λέγεται· ὡς ἡ ἐκάστου μορφή καθ' ἓνα τρόπον, κατὰ δεύτερον τρόπον, οὗ κατηγορεῖται τὸ γένος, τὸ καὶ ὑπὸ τὸ γένος τασσόμενον ὡς ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενον. Περὶ τούτου τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ γένους διαλεγόμενοι τοῦ εἶδους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες «γένος ἐστί τὸ διαιρούμενον εἰς εἶδη», καὶ πάλιν περὶ τοῦ εἶδους διαλεγόμενοι τοῦ γένους ἐμνημονεύσαμεν εἰπόντες «εἶδος ἐστὶ τὸ ἐκ τοῦ γένους διαιρούμενον», χρῆ γινώσκειν, ὅτι ὡσπερ περὶ πατρὸς λέγοντες ἐξ ἀνάγκης καὶ υἱοῦ μνημονεύομεν—οὗτος γὰρ ἐστὶ πατήρ ὁ ἔχων υἱόν—καὶ περὶ υἱοῦ διαλεγόμενοι ἐξ ἀνάγκης καὶ πατρὸς μνημονεύομεν—οὗτος γὰρ ἐστὶν υἱὸς ὁ ἔχων πατέρα—, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀδύνατον περὶ τοῦ γένους διαλαβεῖν ἐκτὸς τοῦ εἶδους ἢ περὶ τοῦ εἶδους ἐκτὸς τοῦ γένους· τὸ γὰρ γένος εἰς εἶδη διαιρεῖται πάντως, καὶ τὸ μὴ ἔχον εἶδη ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα οὐκ ἔστι γένος. Καὶ τὰ εἶδη ἐκ τοῦ γένους διαιροῦνται, καὶ τὰ μὴ ἔχοντα γένος οὐκ εἰσὶν εἶδη. Καὶ ὡσπερ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦγον ὁ Ἄδὰμ μὴ ἐσχηκώς πατέρα οὐ λέγεται υἱός, λέγεται δὲ πατήρ, ἔσχε γὰρ υἱός· ὁ δὲ Σὴθ καὶ υἱὸς λέγεται τοῦ τεκόντος αὐτόν, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἄδὰμ, καὶ πατήρ λέγεται τοῦ τεχθέντος ἐξ αὐτοῦ, ἐγέννησε γὰρ τὸν Ἐνῶς· ὁ δὲ Ἄβελ υἱὸς μὲν λέγεται, ἔσχε γὰρ πατέρα τὸν Ἄδὰμ, πατήρ δὲ οὐ λέγεται, οὐ γὰρ ἔσχε υἱόν, — οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους. Τὸ πρῶτον γένος, ὅπερ οὐ διαιρεῖται ἀπὸ ἑτέρου γένους οὐδὲ ἔχει πρὸ αὐτοῦ γένος, γένος μόνον ἐστί καὶ οὐκ ἔστιν εἶδος καὶ λέγεται γενικώτατον γένος, ὃ καὶ ὀριζόμενοι φασιν· Γενικώτατον γένος ἐστίν, ὃ γένος ὃν οὐκ ἔστιν εἶδος διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπάνω αὐτοῦ γένος. Τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ διαιρούμενα, ἐὰν ἔχουσιν ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη ἐξ αὐτῶν διαιρούμενα, καὶ εἶδη εἰσὶ τῶν πρὸ

αὐτῶν ἡγουν τῶν ἐπάνω, ἐξ ὧν τέμνονται, καὶ γένη τῶν ἐξ αὐτῶν τεμνομένων ἡγουν τῶν ὑποκάτω καὶ λέγονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα. Τὰ δὲ εἶδη τὰ ἔσχατα καὶ κατώτερα τὰ μὴ ἔχοντα ὑποκάτω αὐτῶν ἄλλα εἶδη τουτέστι μὴ περιέχοντα εἶδη ἀλλὰ ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις οὐ λέγονται γένη ἀλλ' εἶδη μόνον· ἀδύνατον γὰρ ῥηθῆναι γένος τὸ μὴ περιέχον εἶδη. Λέγεται οὖν τὸ εἶδος τὸ μὴ περιέχον εἶδη ἀλλ' ὑποστάσεις εἰδικώτατον εἶδος, διότι εἶδος ὃν οὐκ ἔστι καὶ γένος, ὡσπερ τὸ γένος τὸ μὴ ὄν καὶ εἶδος λέγεται γενικώτατον γένος. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὡς ἐξ ἀνάγκης τὰ εἶδη καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ γένους δέχονται καὶ τοῦ γένους τοῦ γένους αὐτῶν ἕως τοῦ γενικωτάτου. Ἀλλήλων δὲ τὰ εἶδη οὐ δύνανται τὸν ὀρισμὸν δέξασθαι. (η. ι. 138 ς) (η. ι. 125–127) Ἴνα οὖν σαφέστερον ἢ τὸ λεγόμενον, οὕτως εἴπωμεν· Ὅν ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν ἢ τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν. Οὐσία δὲ ἐστὶ πρᾶγμα αὐθύπαρκτον καὶ μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν μόνον. Ἴδου οὐκ ἐδέξατο ἡ οὐσία ὅλον τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄντος. Ὡστε τὸ ὄν οὐκ ἔστι γένος τῆς οὐσίας οὔτε ἡ οὐσία εἶδος τοῦ ὄντος· τὸ γὰρ εἶδος ὅλον ἀπαραλείπτως τὸν ὀρισμὸν τοῦ γένους αὐτοῦ δέχεται. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐστὶν εἶδος τοῦ ὄντος. Οὐδὲ γὰρ δέχεται ὅλον τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ ἀλλὰ τὸ ἥμισυ. Συμβεβηκὸς γὰρ ἐστὶ πρᾶγμα τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ δυνάμενον εἶναι ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μόνον. Ἴδου οὔτε ἡ οὐσία δέχεται ὅλον τὸν ὀρισμὸν τοῦ ὄντος οὔτε τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' ἡ μὲν οὐσία τὸ ἥμισυ καὶ τὸ συμβεβηκὸς τὸ ἄλλο ἥμισυ. Ὡστε εἰ καὶ τέμνεται τὸ ὄν εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐκ ἔστι γένος αὐτῶν. Ἡ οὐσία δὲ τέμνεται εἰς σῶμα καὶ ἀσώματον. Ἴδου τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον εἶδη εἰσὶ τῆς οὐσίας· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τέλειον τὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἐπιδέχεται. Ὡστε ἡ οὐσία οὐκ ἔστιν εἶδος μὴ ἔχουσα ἐπάνω αὐτῆς γένος, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶ πρῶτον καὶ γενικώτατον γένος. (η. ς. 128–131) Πάλιν τὸ σῶμα τέμνεται εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον· ἴδου πάλιν τὸ σῶμα εἶδος ὄν τῆς οὐσίας γένος ἐστὶ τοῦ ἐμψύχου καὶ τοῦ ἄψύχου. Τὸ ἔμψυχον πάλιν διαιρεῖται εἰς αἰσθητικὸν καὶ ἀναίσθητον. Αἰσθητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ζῶον τὸ ζῶν καὶ αἰσθησιν ἔχον, ἀναίσθητον δὲ τὸ φυτόν· οὐ γὰρ ἔχει αἰσθησιν. Ἐμψυχον δὲ λέγεται τὸ φυτόν διὰ τὸ ἔχειν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δύναμιν. Τὸ ζῶον πάλιν τέμνεται εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον, τὸ λογικὸν εἰς θνητὸν καὶ ἀθάνατον, τὸ θνητὸν εἰς ἄνθρωπον, ἵππον, βοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα οὐκέτι τέμνεται εἰς ἄλλα εἶδη ἀλλ' εἰς ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις· διαιρεῖται γὰρ ὁ ἄνθρωπος εἰς Πέτρον, Παῦλον, Ἰωάννην καὶ τοὺς λοιποὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους, οἵτινες οὐκ εἰσιν εἶδη ἀλλ' ὑποστάσεις. Τὰ γὰρ εἶδη, ὡς εἴπομεν, οὐ δέχονται τὸν ὀρισμὸν ἀλλήλων, οἷον τὸ σῶμα οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἀσωμάτου, ὁ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἵππου· ὁ δὲ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης ἓνα ὄρον δέχονται, τὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἀνθρώποι, ὡστε οὐκ εἰσιν εἶδη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλ' ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις. Πάλιν τὸ εἶδος τεμνόμενον μεταδίδωσι τοῖς ὑποκάτω αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου. Ὁ δὲ Πέτρος τεμνόμενος εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα οὔτε τῇ ψυχῇ οὔτε τῷ σώματι μεταδίδωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὄρου· οὔτε γὰρ μόνη ἡ ψυχὴ Πέτρος οὔτε μόνον τὸ σῶμα ἀλλὰ τὸ συναμφοτέρον. Ἔτι πᾶσα διαίρεσις ἀπὸ γένους εἰς εἶδη γινομένη μέχρι δύο ἢ τριῶν σπανίως δὲ τεσσάρων φθάνει· ἀδύνατον γὰρ διαιρεθῆναι γένος εἰς πέντε εἶδη καὶ ἐπάνω. Ὁ δὲ ἄνθρωπος εἰς πάντας τοὺς κατὰ μέρος ἀνθρώπους διαιρεῖται, οἵτινες ἄπειροί εἰσι τῷ ἀριθμῷ. Διὸ τινες οὐδέ φασι λέγεσθαι διαίρεσιν τὴν ἀπὸ εἶδους εἰς ἄτομα ἀλλ' ἀπαρίθμησιν. Ὅθεν δήλον, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ Ἰωάννης εἶδη ἀλλ' ἄτομα ἡγουν ὑποστάσεις. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος γένος τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου καὶ Ἰωάννου καὶ τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων ἀλλ' εἶδος. Διὸ εἰδικώτατον εἶδος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ ἐπάνω ὡς ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενον καὶ εἶδος τῶν

ὑποκάτω ὡς περιέχον αὐτά. Τό τε γάρ ὑπὸ γένους περιεχόμενον εἶδος ἔστι, καὶ τὸ περιέχον τὰ ἄτομα τουτέστιν ὑποστάσεις εἶδος ἔστι. Τοῦτο οὖν ἔστι τὸ εἰδικώτατον εἶδος τὸ προσεχῶς ἐπάνω τῶν ἀτόμων ὑπάρχον· ὃ καὶ ὀριζόμενοι φασί· Εἶδος ἔστι τὸ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἔστι κατηγορούμενον. Ὁμοίως καὶ ὁ ἵππος καὶ ὁ κύων καὶ τὰ τοιαῦτα εἶδη εἰσὶν εἰδικώτατα. Τὰ δὲ μεταξὺ τοῦ γενικωτάτου γένους καὶ τῶν εἰδικωτάτων εἰδῶν γένη εἰσὶν ὑπάλληλα καὶ εἶδη, εἶδη μὲν τῶν ἐπάνω γένη δὲ τῶν ὑποκάτω. Καὶ αὐταὶ εἰσὶν αἱ οὐσιώδεις καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ ποιότητες, αἵτινες λέγονται διαιρετικά καὶ συστατικά, διαιρετικά μὲν τῶν ἐπάνω συστατικά δὲ τῶν ὑποκάτω· τὸ γὰρ σῶμα καὶ τὸ ἀσώματον διαιροῦσι τὴν οὐσίαν, ὁμοίως τὸ ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον διαιροῦσι τὸ σῶμα, ὁμοίως τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ ἀναίσθητον διαιροῦσι τὸ ἔμψυχον. Αὐταὶ οὖν συνιστῶσι τὸ ζῶον. Λαμβάνω γὰρ οὐσίαν ἔμψυχον αἰσθητικὴν καὶ ποιῶ τὸ ζῶον· ζῶον γὰρ ἔστιν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Λαμβάνω πάλιν οὐσίαν ἄψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ τὸν λίθον. Πάλιν λαμβάνω οὐσίαν ἔμψυχον ἀναίσθητον καὶ ποιῶ φυτόν. Πάλιν τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον τὸ ζῶον διαιροῦσι, τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον διαιροῦσι τὸ λογικόν, τὸ χερσαῖον καὶ τὸ ἔνυδρον διαιροῦσι τὸ ἄλογον. Λαμβάνω τὸ ζῶον γένος ὄν τούτων καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν καὶ συνιστῶ τὸν ἄνθρωπον· ἄνθρωπος γὰρ ἔστι ζῶον λογικὸν θνητόν. Καὶ λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὸ θνητὸν καὶ τὸ χερσαῖον καὶ συνιστῶ ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ λαμβάνω τὸ ζῶον καὶ τὸ ἄλογον καὶ τὸ θνητὸν καὶ τὸ ἔνυδρον καὶ συνιστῶ ἰχθύν. Διαφοραὶ δὲ λέγονται οὐσιώδεις καὶ φυσικαί, ὅτι αὐταὶ ποιοῦσι διαφέρειν εἶδος ἄλλου εἶδους καὶ φύσιν καὶ οὐσίαν ἑτέρας οὐσίας καὶ φύσεως. 11 Περὶ ἀτόμου. Τὸ ἄτομον τετραχῶς λέγεται. Ἄτομον γὰρ ἔστι τὸ μὴ τεμνόμενον μηδὲ μεριζόμενον, ὡς ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν καὶ ἡ μονάς, ἅτινα καὶ ἄποσα λέγονται. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ δύστητον τουτέστι τὸ δυσχερῶς τεμνόμενον ὡς ὁ ἀδάμας λίθος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον λέγεται καὶ τὸ εἶδος, ὅπερ οὐκέτι εἰς ἕτερα εἶδη τέμνεται ἢ τοῦ εἰδικώτατου εἶδους ὡς ἄνθρωπος, ἵππος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἄτομον δὲ κυρίως λέγεται, ὅπερ τέμνεται μὲν, οὐ σῶζει δὲ μετὰ τὴν τομὴν τὸ πρῶτον εἶδος, ὡς περὶ Πέτρος τέμνεται εἰς ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν ἔστι τέλειος ἄνθρωπος ἢ Πέτρος τέλειος οὔτε τὸ σῶμα. Περὶ τούτου τοῦ ἀτόμου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος, ὅπερ ἐπὶ τῆς οὐσίας δηλοῖ τὴν ὑπόστασιν. 12 Περὶ διαφορᾶς. Διαφορὰ καὶ ποιότης καὶ ἰδίωμα κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον ἐν εἰσὶν, κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον καὶ ἕτερον· ἡ γὰρ λογικότης λέγεται καὶ ποιότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίωμα καὶ διαφορὰ, ἀλλὰ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον τρόπον. Ὡς μὲν γὰρ ποιοῦσα καὶ οἶονε μορφοῦσα τὴν οὐσίαν λέγεται ποιότης, εἶτα ὡς ἰδία γενομένη ταύτης τῆς οὐσίας λέγεται ἰδίωμα. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸ ἄλογον συγκρίσει, βούν τυχόν ἢ ἡμίονον ἢ κύνα, λέγεται διαφορὰ· ἐν αὐτῇ γὰρ ἄνθρωπος τῶν ἀλόγων διαφέρει. Αὕτη δὲ τριχῶς λέγεται, κοινῶς τε καὶ ἰδίως καὶ ἰδιαίτατα. Ἀδύνατον γὰρ μὴ διαφέρειν ἀλλήλων δύο τινὰ κατὰ τι. Ἄλλοις οὖν διαφέρει εἶδος εἶδους, καὶ ἄλλοις ὑπόστασις τῆς ὁμοειδοῦς καὶ ὁμοουσίου ὑποστάσεως καὶ ἄλλοις ὑπόστασις ἑαυτῆς. Διαφέρει μὲν γὰρ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου τοῦ εἶδους τοῦ ἵπου κατὰ τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον. Καὶ λέγεται τὸ λογικὸν καὶ ἄλογον οὐσιώδης διαφορὰ. Ὁμοίως καὶ πάντα, οἷς διαφέρει εἶδος εἶδους, φυσικὴ καὶ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ διαφορὰ καὶ ποιότης λέγεται καὶ φυσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ἀπαραλλάκτως, ἣτις καλεῖται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ἰδιαίτατα διαφορὰ ὡς οἰκειότερα καὶ τῆς φύσεως παραστατική. Πάλιν διαφέρει ἄνθρωπος ἀνθρώπου ἢ ἵππος ἵπου ἢ κύων κυνός, τουτέστιν ἄτομον ὁμοειδοῦς ἀτόμου, καθὸ ὁ μὲν ἔστι μακρὸς ὁ δὲ κολοβός, ὁ μὲν παλαιὸς ὁ δὲ νέος, ὁ μὲν σιμὸς ὁ δὲ γρυπός, ὁ μὲν φρόνιμος ὁ ἕτερος μωρός. Ταῦτα πάντα ἐπουσιώδεις διαφοραὶ καὶ ποιότητες λέγονται, ὅπερ ἔστι τὸ συμβεβηκός, περὶ οὗ ἀκολούθως ἐροῦμεν. 13 Περὶ συμβεβηκός. Συμβεβηκός ἔστιν, ὃ γίνεται καὶ

ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Καὶ πάλιν, ὃ ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· καὶ γὰρ ἐνδέχεται ἄνθρωπον καὶ λευκὸν εἶναι καὶ μὴ εἶναι λευκόν, ὁμοίως καὶ μακρὸν καὶ φρόνιμον καὶ σιμόν. Τοῦτο οὔτε παρὸν σῶζει τὸ εἶδος, οὐ γὰρ λαμβάνεται εἰς τὸν τοῦ εἴδους ὀρισμόν, οὔτε ἀπὸν φθείρει· κἂν γὰρ μὴ ἦ ὁ Αἰθίοψ λευκός, οὐδὲν παραβλαβήσεται πρὸς τὸ εἶναι ἄνθρωπος. Γίνεται οὖν καὶ ἀπογίνεται καὶ τὴν ὑποκειμένην οὐσίαν οὐ παραβλάπτει. Ἐφημεν γάρ, ὡς ἡ οὐσία ὑποκείμενον καὶ ὕλη τις ἐστὶ τῷ συμβεβηκότι. Τοῦτο τὸ συμβεβηκὸς διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς τὴν κοινῶς λεγομένην διαφορὰν καὶ εἰς τὴν ἰδίως διαφορὰν. Κοινῶς μὲν οὖν διαφορὰ ἐστὶ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός, οἷον κάθηται τις καὶ ἕτερος ἴσταται· ἐνδέχεται ἐν τῷ ἀναστήναι τὸν καθήμενον καὶ καθίσει τὸν ἰστάμενον χωρισθῆναι τὴν διαφορὰν αὐτῶν καὶ λαβεῖν ἄλλην ἀντ' ἄλλης. Καὶ ἑαυτοῦ δὲ τις λέγεται διαφέρειν κατὰ τὸ χωριστὸν συμβεβηκός· διαφέρει γὰρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ καθῆσθαι καὶ ἀνίστασθαι, ἐν τῷ νεάζειν καὶ γηρᾶν, ἐν τῷ νοσεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ τοῖς τοιούτοις. Ἰδίως δὲ διαφορὰ ἐστὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκός, οἷον ἐστὶ τις σιμός· ἀδύνατον χωρισθῆναι αὐτοῦ τὴν σιμότητα, ὁμοίως καὶ τὴν γλαυκότητα καὶ τὰ τοιαῦτα. Κατὰ ταῦτα οὖν τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα ἄτομον ἀτόμου τουτέστιν ὑπόστασις ὑποστάσεως διαφέρει, αὐτὸς δὲ ἑαυτοῦ οὐδέποτε. Ταῦτα δὲ οὐ συντελοῦσιν εἰς τὸν ὀρισμόν τῆς φύσεως· ἐνδέχεται γὰρ ἄνθρωπον εἶναι σιμόν καὶ μὴ εἶναι. Καὶ ἀπογινομένης τῆς γλαυκότητος οὐδὲν ἦττον ὁ ἄνθρωπος μένει ἄνθρωπος. 14 Περὶ ἰδίου. Τὸ ἴδιον τετραχῶς λέγεται. Πρῶτον, ὃ μόνῳ μὲν ὑπάρχει τῷ εἶδει, οὐ παντὶ δέ, ὡς περὶ τὸ γεωμετρῆν τῷ ἀνθρώπῳ· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος γεωμέτρης, ἀλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος γεωμέτρης. Δεύτερον, ὅπερ παντὶ μὲν τῷ εἶδει ὑπάρχει, οὐ μόνῳ δέ, ὡς τὸ δίπουν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος δίπους, οὐ μόνον δὲ ἄνθρωπος δίπους ἀλλὰ καὶ περιστέρᾳ καὶ τὰ τοιαῦτα. Τρίτον, ὅπερ παντὶ μὲν καὶ μόνῳ, οὐκ ἀεὶ δέ, ὡς περὶ τὸ πολιοῦσθαι τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦτο γὰρ παντὶ μὲν καὶ μόνῳ ἀνθρώπῳ ἀρμόζει, οὐκ ἀεὶ δὲ ἀλλ' ἐν τῷ γήρᾳ. Τέταρτον, ὅπερ γίνεται τῶν τριῶν τῶν πρώτων συνερχομένων, τουτέστι παντὶ καὶ μόνῳ καὶ ἀεὶ, ὅπερ καὶ ἀντιστρέφει, ὡς περὶ τὸ γελαστικὸν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὸ χρεμετιστικὸν τῷ ἵππῳ καὶ τὰ τοιαῦτα· μόνος γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὸ γελαστικὸν καὶ πᾶς ἄνθρωπος καὶ ἀεὶ, εἰ καὶ μὴ ἀεὶ κέχρηται αὐτῷ. Εἴ τι γὰρ ἄνθρωπος, πάντως γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, πάντως ἄνθρωπος. Τοῦτό ἐστὶ τὸ ἀντιστρέφειν. Περὶ τούτου τοῦ σημειομένου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὁ λόγος. Ὁ καὶ ὑπογράφοντές φαμεν· Ἰδίον ἐστὶ, ὃ παντὶ καὶ μόνῳ τῷ εἶδει καὶ ἀεὶ ὑπάρχει. Τοῦτο δὲ τριχῶς διαιροῦσιν· ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τουτέστι διαπλάσεως, ὡς τὸ πλατυνύουχον καὶ τὸ ὀρθοπεριπατητικὸν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀπὸ τῆς ἐνεργείας, ὡς τῷ πυρὶ τὸ ἀνωτάτω φέρεσθαι· ἀπὸ τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν τῷ πυρὶ ὑπάρχειν τὴν θερμαντικὴν δύναμιν ὑπερβάλλουσαν τὰς τῶν ἄλλων σωμάτων θερμότητος. Λέγεται δὲ τὸ ἴδιον ἐπουσιῶδες. 15 Περὶ τῶν κατηγορουμένων. Πᾶσα κατηγορία ἢ ἐπὶ πλέον γίνεται ἢ ἐπίσης, ἐπ' ἕλαττον δὲ οὐδέποτε. Καὶ ἐπὶ πλέον μὲν, ὅτε τὰ καθολικώτερα κατηγοροῦνται τῶν μερικωτέρων· καθολικώτερα οὖν εἰσι τὰ ἐπάνω, μερικώτερα δὲ τὰ ὑποκάτω. Καθολικώτερον μὲν οὖν ἐστὶ πάντων τὸ ὄν, διὸ πάντων κατηγορεῖται· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία ὄν λέγεται καὶ τὸ συμβεβηκός ὄν λέγεται. Οὐ δυνάμεθα δὲ εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὄν οὐσία ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ οὐσία ἐστὶ τὸ ὄν ἀλλὰ καὶ συμβεβηκός. Ὅμοίως καὶ τὰ γένη κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν ὡς καθολικώτερα, τὰ δὲ εἶδη οὐ κατηγοροῦνται τῶν γενῶν αὐτῶν· τὰ γὰρ εἶδη μερικώτερα τῶν γενῶν εἰσι. Κατηγορεῖται τοίνυν ἢ οὐσία τοῦ ζῶου καὶ τὸ ζῶον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ τὸ ζῶον οὐσία ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος ζῷόν ἐστιν. Οὐκ ἀντιστρέφει δέ· πᾶς μὲν γὰρ ἄνθρωπος ζῶον, οὐ πᾶν δὲ ζῶον ἄνθρωπος. Καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῶα εἰσιν, ὁμοίως καὶ πᾶν ζῶον οὐσία ἐστίν, οὐ πᾶσα δὲ οὐσία ζῷόν ἐστιν· καὶ ὁ λίθος γὰρ καὶ τὸ ξύλον οὐσία ἐστίν, ἅτινα οὐκ εἰσι ζῶα. Ὅμοίως καὶ τὸ εἶδος κατηγορεῖται τῶν ὑπ' αὐτοῦ

περιεχομένων ατόμων τουτέστιν υποστάσεων ως καθολικώτερον. Τὸ δὲ ἄτομον ἤγουν ἡ ὑπόστασις οὐ κατηγορεῖται τοῦ εἶδους· μερικωτέρα γὰρ ἐστὶ τοῦ εἶδους ἢ ὑπόστασις. Καὶ Πέτρος τοίνυν ἄνθρωπός ἐστὶ καὶ Παῦλος ἄνθρωπός ἐστίν, οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος Πέτρος ἢ Παῦλος· εἰσὶ γὰρ καὶ ἄλλαι ὑποστάσεις ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ αἱ διαφοραὶ δὲ κατηγοροῦνται τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν ατόμων αὐτῶν. Καθολικώτεραι γὰρ εἰσὶν αἱ διαφοραὶ τῶν εἰδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν καθολικώτερόν ἐστὶ τοῦ εἶδους τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ γὰρ πᾶς μὲν ἄνθρωπος λογικός, οὐ πᾶς δὲ λογικός ἄνθρωπος· καὶ ὁ ἄγγελος γὰρ λογικός ὢν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Καὶ αὕτη μὲν ἐστὶν ἡ ἐπὶ πλέον κατηγορία· ἡ δὲ ἐπίσης κατηγορία, ὅτε ἀντιστρέφει. Κατηγοροῦνται γὰρ τὰ ἴδια τῶν εἰδῶν, ὧν ἐστὶν ἴδια, ἀλλὰ καὶ τὰ εἶδη κατηγοροῦνται τῶν ἰδίων αὐτῶν· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος γελαστικός, καὶ πᾶς γελαστικός ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ καὶ γελαῖν λέγεται πίθηκος, οὐ γελαῖ τῇ καρδίᾳ ἀλλὰ τοῖς σχήμασι· μιμητικὸν γὰρ ζῷον ἐστίν. Ὡστε ἡ μὲν τῶν γενῶν κατὰ τῶν εἰδῶν κατηγορία καὶ ἡ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν καὶ ἡ τῶν εἰδῶν κατὰ τῶν ατόμων ἐπὶ πλέον λέγεται, ἡ δὲ τῶν ἰδίων ἐπίσης. Ταῦτα δὲ τὰ ἐπίσης ἀντιστρέφοντα καὶ ἀντικατηγορούμενα λέγονται. 16 Περὶ συνωνύμου καὶ ὁμωνύμου κατηγορίας. Συνώνυμος μὲν κατηγορία ἐστίν, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος δέχεται τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δέχεται ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὄρον τοῦ ζῶου· ζῷον γὰρ ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική. Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ ἐπιδέχεται τὸν ὄρον τοῦτον· καὶ οὐσία γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἔμψυχος καὶ αἰσθητικός. Ὁμώνυμος δὲ ἐστὶ κατηγορία, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα δέχεται, τὸν δὲ ὄρον οὐδαμῶς, οἷον ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου δέχεται, τὸν δὲ ὄρον τοῦ ἀνθρώπου οὐ δέχεται· ὁ γὰρ ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ζῷον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Ἡ δὲ εἰκὼν οὔτε ζῷον ἐστίν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἔμψυχος οὔτε λογικὸν οὔτε νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι, ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος καθ' ὑποκειμένου ἤγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ κατηγορηθήσεται, οἷον τὸ ζῷον ὡς καθ' ὑποκειμένου κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου ἤγουν συνωνύμως καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Πέτρου· ὑπόκειται γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ Πέτρος. Κατηγορεῖται οὖν καὶ τοῦ Πέτρου τὸ ζῷον· καὶ ὁ Πέτρος γὰρ ζῷον ἐστίν. 17 Περὶ ὑποκειμένου. Τὸ ὑποκείμενον δισσῶς λέγεται, τὸ μὲν πρὸς ὑπαρξιν, τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν. Καὶ πρὸς ὑπαρξιν μὲν, ὡσπερ ὑπόκειται ἡ οὐσία τοῖς συμβεβηκόσιν· ἐν αὐτῇ γὰρ ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐχ ὑφίστανται. Τὸ δὲ πρὸς κατηγορίαν ὑποκείμενόν ἐστὶ τὸ μερικόν· ὑπόκειται γὰρ τὸ μερικὸν τῷ καθολικωτέρῳ πρὸς κατηγορίαν, ἐπειδὴ τὸ καθολικώτερον κατηγορεῖται τοῦ μερικωτέρου, ὡς τὸ ζῷον κατηγορεῖται τοῦ ἀνθρώπου. Λέγεται δὲ τὸ μὲν καθόλου καθ' ὑποκειμένου, τὸ δὲ μερικώτερον ὑποκείμενον πρὸς κατηγορίαν. Λέγεται δὲ τὸ συμβεβηκὸς ἐν ὑποκειμένῳ τῇ οὐσίᾳ, ἡ δὲ οὐσία ὑποκείμενον πρὸς ὑπαρξιν. 18 Περὶ τῆς ἐν τῷ τί ἐστὶ καὶ τῆς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορίας. Ἐν τῷ τί μὲν ἐστὶ κατηγορία ἐστὶν ἡ τῶν γενῶν κατὰ τῶν εἰδῶν αὐτῶν κατηγορία τουτέστιν ἡ τὸ τί ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον σημαίνουσα καὶ ἡ τῶν εἰδῶν δὲ κατὰ τῶν ατόμων αὐτῶν· ἐρωτώμενοι γὰρ «τί ἐστὶν ἄνθρωπος» λέγομεν «ζῷον» καὶ ἐρωτώμενοι «τί ἐστὶ Πέτρος» λέγομεν «ἄνθρωπος». Ἡ δὲ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορία ἐστὶν ἡ τῶν διαφορῶν κατὰ τῶν εἰδῶν, οἷς ἐνυπάρχουσι, καὶ τῶν συμβεβηκῶν κατὰ τῶν ατόμων, οἷς ἐνυπάρχουσι, τουτέστιν ἡ τὸ ποῖόν τί ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον σημαίνουσα· ἐρωτώμενοι γὰρ «ὁ ποῖον ζῷον ὁ ἄνθρωπος» φαμέν «λογικὸν θνητόν». Τὸ δὲ λογικὸν καὶ τὸ θνητόν διαφοραὶ εἰσὶν οὐσιώδεις. Πάλιν ἐρωτώμενοι «ὁποῖος ἄνθρωπός ἐστὶν ὁ Πέτρος» φαμέν «μακρὸς τυχὸν ἢ κολοβὸς ἢ σιμὸς ἢ γρυπός». Τὸ δὲ διὰ τί ἐστὶ σημαίνει τὸ τέλος ἤγουν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν τὸ ζητούμενον γέγονεν· ἐρωτώμενοι γὰρ «διὰ τί κλίνη» φαμέν «διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάπαυσιν». 19

Κοινωνία καὶ διαφορὰ τῶν ἑ φωνῶν. Δεῖ γινώσκειν, ὅτι κοινωνοῦσιν αἱ πέντε αὗται φωναὶ ἀλλήλαις κατὰ τὸ πάσας κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων, ὅτι τὸ μὲν γένος κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται, τὸ δὲ εἶδος κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Ἡ δὲ διαφορὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγοροῦνται, τὸ δὲ ἴδιον κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ τουτέστι καθ' ἑνὸς εἶδους καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀτόμων ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορεῖται. Διαφέρει δὲ ἡ διαφορὰ τοῦ συμβεβηκός, ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ οὐσιώδης ἐστὶν ἡγουν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ὑποκειμένου, τὸ δὲ συμβεβηκὸς οὐχ ὡς μέρος τῆς οὐσίας ἀλλ' ἐπουσιῶδες. 20 Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ διαφορᾶς. Κοινὰ δὲ γένους καὶ διαφορᾶς τὸ περιεκτικὰ εἶναι τῶν εἰδῶν ἀμφοτέρα καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀτόμων. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὅσα κατηγορεῖται κατὰ τινος ὡς καθ' ὑποκειμένου ἡγουν συνωνύμως, καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτῷ συνωνύμως κατηγορηθήσεται, ὅσα δὲ ὁμωνύμως, οὐδαμῶς. Ἴδια δὲ τοῦ γένους πρὸς διαφορὰν· ὅτι τὸ γένος ἐπὶ πλεόν ἐστὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ διαφορῶν καὶ τῶν ἄλλων τριῶν φωνῶν· ὅτι τὸ γένος περιέχει τὰς διαφορὰς δυνάμει· ὅτι τὸ γένος φύσει πρότερον τῶν διαφορῶν· ὅτι τὸ γένος ἐν τῷ τί ἐστὶν, ἡ δὲ διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν κατηγορεῖται· ὅτι τὸ προσεχὲς γένος ἐν, αἱ δὲ διαφοραὶ πλείους· ὅτι τὸ γένος ἀναλογεῖ ὕλη, μορφῇ δὲ ἡ διαφορὰ. 21 Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ εἶδους. Κοινὰ γένους καὶ εἶδους· τὸ κατὰ πλειόνων ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγορεῖσθαι· τὸ φύσει πρότερα εἶναι τῶν ὑπ' αὐτὰ· τὸ ὅλον τι εἶναι ἀμφοτέρα. Ἴδια δὲ γένους καὶ εἶδους· ὅτι τὸ γένος καθολικώτερον ἐστὶ τοῦ εἶδους· ὅτι τὸ εἶδος περιττεύει τοῦ γένους ταῖς διαφοραῖς· ὅτι τὸ γένος συνωνύμως κατηγορεῖται τοῦ εἶδους, τὸ δὲ εἶδος οὐκ ἀντιστρέφει· ὅτι οὔτε τὸ γένος εἰδικώτατον οὔτε τὸ εἶδος γενικώτατον οὔτε τὸ γενικώτατον ἔσται εἶδος οὔτε τὸ εἰδικώτατον ἔσται γένος. 22 Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ ἴδιου. Κοινὰ γένους καὶ ἴδιου· ὅτι ἀμφοτέρα τοῖς εἶδεσιν ἔπονται ἡγουν κατηγοροῦνται· ὅτι ἐπίσης κατηγοροῦνται, ὧν κατηγοροῦνται ἀμφοτέρα· ὅτι συνωνύμως κατηγοροῦνται. Διαφορὰ δὲ γένους καὶ ἴδιου· ὅτι φύσει πρότερον τὸ γένος τοῦ ἴδιου· ὅτι τὸ γένος κατὰ πλειόνων εἰδῶν κατηγορεῖται, τὸ δὲ ἴδιον ἐνός· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ γένος οὐκέτι· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον μόνῳ τῷ εἶδει ὑπάρχει, τὸ δὲ γένος οὐ μόνῳ. 23 Κοινωνία καὶ διαφορὰ γένους καὶ συμβεβηκός. Κοινὸν γένους καὶ συμβεβηκός τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Ἴδια δὲ γένους καὶ συμβεβηκός· ὅτι τὸ γένος πρότερον ὑπάρχει τῶν εἰδῶν, οἷς ὑπάρχει τὰ συμβεβηκότα, τὰ δὲ συμβεβηκότα τῶν εἰδῶν ὕστερα· ὅτι τοῦ μὲν γένους ἐπίσης ἡ μετοχή, τῶν δὲ συμβεβηκῶν οὐκέτι· ὅτι τὸ συμβεβηκὸς προηγουμένως τοῖς ἀτόμοις ὑπάρχει καὶ τότε τοῖς εἶδεσιν, τὸ δὲ γένος ἀνάπαλιν· ὅτι τὰ γένη ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγοροῦνται, τὰ δὲ συμβεβηκότα ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν ἢ πῶς ἔχον. 24 Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ εἶδους. Κοινὰ διαφορᾶς καὶ εἶδους· ὅτι ἐπίσης μετέχονται· ὅτι αἰεὶ πάρεσιν, οἷς μετέχονται. Ἴδια διαφορᾶς καὶ εἶδους· ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν, τὸ δὲ εἶδος ἐν τῷ τί ἐστὶν κατηγορεῖται· ὅτι ἡ διαφορὰ πλείονα εἶδη περιέχει καὶ τὰ τούτων ἄτομα, τὸ δὲ εἶδος μόνον τὰ ὑπ' αὐτὸ ἄτομα· ὅτι ἡ διαφορὰ φύσει πρότερα τῶν εἰδῶν· ὅτι διαφορὰ μετὰ διαφορᾶς συντίθεται, εἶδος δὲ μετὰ εἶδους οὐδαμῶς. 25 Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ ἴδιου. Κοινὰ διαφορᾶς καὶ ἴδιου· τὸ ἐπίσης κατηγορεῖσθαι πᾶσι τοῖς μετέχουσι· τὸ αἰεὶ καὶ παντὶ τῷ εἶδει παρεῖναι. Ἴδια διαφορᾶς καὶ ἴδιου· ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ πολλὰ εἶδη περιέχει, τὸ δὲ ἴδιον ἐν μόνον· ὅτι ἡ διαφορὰ οὐκ ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ ἴδιον ἀντιστρέφει. 26 Κοινωνία καὶ διαφορὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός. Κοινὰ διαφορᾶς καὶ συμβεβηκός, ὅτι ἀμφοτέρα κατὰ πλειόνων ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶν κατηγοροῦνται καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ καὶ τὸ ἀχώριστον συμβεβηκὸς αἰεὶ πάρεσιν, οἷς κατηγοροῦνται.

ἴδια διαφορᾶς καὶ συμβεβηκότος· ὅτι αἱ μὲν διαφοραὶ περιέχουσιν, οὐ περιέχονται, τὰ δὲ συμβεβηκότα περιέχονται. Περιέχουσι μὲν γὰρ τὰ εἶδη ἀμφοτέρω ὡς πλειόνων εἰδῶν κατηγορούμενα, ἀλλ' ἡ διαφορὰ οὐ περιέχεται, διότι οὐ δέχεται τὸ αὐτὸ εἶδος τὰς ἐναντίας διαφορᾶς, τὸ δὲ συμβεβηκὸς περιέχεται, διότι τὸ αὐτὸ εἶδος καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον πολλὰ συμβεβηκότα δέχεται, πολλάκις καὶ τὰ ἐναντία· –ὅτι ἡ μὲν διαφορὰ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον οὐκ ἐπιδέχεται, ἀλλὰ τὰ συμβεβηκότα· ὅτι αἱ ἐναντία διαφοραὶ ἀμιγεῖς εἰσι, μίγνυνται δὲ τὰ ἐναντία συμβεβηκότα. 27 Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου. Κοινὰ εἶδους καὶ ἰδίου· ὅτι ἀλλήλων ἀντικατηγοροῦνται ἡγουν ἀντιστρέφουσιν· ὅτι ἐπίσης μετέχονται· ἐπίσης δὲ μετέχεσθαι ἐστὶ τὸ μὴ τὸ ἐν μᾶλλον ἢ ἥττον τοῦ ἐτέρου μεταδιδόναι ἑαυτῶν τοῖς μετέχουσιν ἀτόμοις. Διαφορὰ εἶδους καὶ ἰδίου· ὅτι τὸ μὲν εἶδος οὐσιῶδες, τὸ δὲ ἴδιον ἐπουσιῶδες· ὅτι τὸ μὲν εἶδος αἰεὶ ἐνεργεῖα, τὸ δὲ ἴδιον καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργεῖα· ἔτι τὰ διαφόρους ἔχοντα ὀρισμούς καὶ αὐτὰ δηλονότι διάφορα καθεστήκασιν. 28 Κοινωνία καὶ διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος. Κοινὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι. Διαφορὰ εἶδους καὶ συμβεβηκότος· ὅτι τὸ μὲν εἶδος ἐν τῷ τί ἐστὶ, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἐν τῷ ποῖόν τί ἐστὶ κατηγορεῖται· ὅτι τοῦ εἶδους ἡ μετοχὴ ἐνός ἐστὶ, τῶν δὲ συμβεβηκῶν καὶ πλειόνων τις μετέχει· ὅτι τὸ εἶδος φύσει πρότερον τῶν συμβεβηκῶν· ὅτι τοῦ εἶδους ἡ μετοχὴ ἐπίσης, τὰ δὲ συμβεβηκότα τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιδέχονται. 29 Κοινωνία καὶ διαφορὰ ἰδίου καὶ ἀχωρίστου συμβεβηκότος. Κοινὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος ἀχωρίστου τὸ μὴ ἄνευ αὐτῶν συστήναι ἐκεῖνα, οἷς ὑπάρχουσι, καὶ ὅτι ἀμφοτέρω αἰεὶ πάρεσι. Διαφορὰ ἰδίου καὶ συμβεβηκότος· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἐνὶ εἴδει ὑπάρχει, τὸ δὲ συμβεβηκὸς πλείοσιν· ὅτι τὸ μὲν ἴδιον ἀντιστρέφει πρὸς τὸ εἶδος, τὸ δὲ συμβεβηκὸς οὐκέτι· ὅτι τὸ μὲν συμβεβηκὸς ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τὸ δὲ ἴδιον οὐδαμῶς. 30 Περὶ ὑποστάσεως καὶ ἐνυποστάτου καὶ ἀνυποστάτου. Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ἀπλῶς μὲν γὰρ λεγόμενον σημαίνει τὴν ἀπλῶς οὐσίαν, ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασις τὸ ἄτομον σημαίνει καὶ τὸ ἀφοριστικὸν πρόσωπον. Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ δύο σημαίνει· σημαίνει γὰρ καὶ τὸ ἀπλῶς ὄν, καθὸ σημαίνονμενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἐνυπόστατον καλοῦμεν. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἡγουν τὸ ἄτομον. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσῶς λέγεται· λέγεται γὰρ ἀνυπόστατον καὶ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν. Λέγεται πάλιν ἀνυπόστατον καὶ τὸ συμβεβηκὸς, διότι τὸ συμβεβηκὸς οὐκ ἔχει ἴδιαν ὑπαρξιν, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ ὑφέστηκεν. 31 Περὶ οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ἀτόμου τε καὶ προσώπου καὶ ὑποστάσεως. Οἱ μὲν ἕξω φιλόσοφοι κατὰ τὸν προλελεγμένον λόγον διαφορὰν εἶπον οὐσίας καὶ φύσεως, οὐσίαν μὲν εἰπόντες τὸ ἀπλῶς εἶναι, φύσιν δὲ οὐσίαν εἰδοποιηθεῖσαν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν καὶ μετὰ τοῦ ἀπλῶς εἶναι καὶ τὸ τοιῶσδε εἶναι ἔχουσαν, εἴτε λογικὴν εἴτε ἄλογον, εἴτε θνητὴν εἴτε ἀθάνατον, ἡγουν αὐτήν, ὡς φαμεν, τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀμετάθετον ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ δυνάμιν τὴν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἐντεθεῖσαν ἐκάστῳ εἴδει πρὸς κίνησιν, τοῖς μὲν ἀγγέλοις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ ἐκτὸς προφορικοῦ λόγου μεταδιδόναι ἀλλήλοις τὰ νοήματα, τοῖς δὲ ἀνθρώποις πρὸς τὸ νοεῖν καὶ λογίζεσθαι καὶ διὰ προφορικοῦ λόγου διαδιδόναι ἀλλήλοις τὰ ἐν καρδίᾳ νοήματα, τοῖς δὲ ἀλόγοις τὴν ζωτικὴν καὶ αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν κίνησιν, τοῖς δὲ φυτοῖς τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν καὶ γεννητικὴν δυνάμιν, τοῖς δὲ λίθοις τὴν τοῦ θερμαίνεσθαι καὶ τοῦ ψύχεσθαι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐτεροκίνητον μετάβασιν ἡγουν τὴν ἄψυχον. Ταύτην ἐκάλεσαν φύσιν ἡγουν τὰ εἰδικώτατα εἶδη, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς καθολικώτερα καὶ περιεκτικὰ τῶν ὑποστάσεων καὶ ἐν ἐκάστη τῶν ὑπ' αὐτῶν περιεχομένων ὑποστάσεων ὁμοίως καὶ ἀπαραλείπτως ὑπάρχοντα. Ὡστε τὸ μὲν μερικώτερον ἐκάλεσαν ὑπόστασιν, τὸ δὲ καθολικώτερον καὶ περιέχον τὰς ὑποστάσεις ἐκάλεσαν φύσιν, τὴν δὲ ἀπλῶς ὑπαρξιν

ἐκάλεσαν οὐσίαν. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες παρεάσαντες τὰς πολλὰς ἐρεσχελίας τὸ μὲν κοινὸν καὶ κατὰ πολλῶν λεγόμενον ἦγουν τὸ εἰδικώτατον εἶδος οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν ἐκάλεσαν, οἷον ἄγγελον, ἄνθρωπον, ἵππον, κύνα καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ γὰρ καὶ ἡ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι λέγεται, καὶ ἡ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι, τὸ δὲ εἶναι καὶ πεφυκέναι ταῦτόν ἐστι· καὶ ἡ μορφή δὲ καὶ τὸ εἶδος τὸ αὐτὸ σημαίνει τῇ φύσει. Τὸ δὲ μερικὸν ἐκάλεσαν ἄτομον καὶ πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν οἷον Πέτρος, Παῦλος. Ἡ δὲ ὑπόστασις θέλει ἔχειν οὐσίαν μετὰ συμβεβηκότων καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφίστασθαι καὶ αἰσθήσει ἦγουν ἐνεργεῖα θεωρεῖσθαι. Ἀδύνατον δὲ δύο ὑποστάσεις μὴ διαφέρειν ἀλλήλων τοῖς συμβεβηκόσι καὶ ἀριθμῶ διαφέρειν ἀλλήλων. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τὰ συμβεβηκότα εἰσὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ὑπόστασιν. 32 Περὶ ὁμώνυμων. Ὁμώνυμα μὲν εἰσὶ τὰ τῷ ὀνόματι κοινωνοῦντα, τῷ δὲ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ διαφέροντα. Οἷον τὸ κύων ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι, δηλοῖ δὲ τὸν χερσαῖον καὶ τὸν θαλάσσιον κύνα· ἕτερον δὲ ὀρισμὸν ἔχει ὁ χερσαῖος καὶ ἕτερον ὁ θαλάσσιος, ἐπειδὴ καὶ ἕτερα φύσις καὶ ἕτερα. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ ὁμώνυμα οὕτως· Ὁμώνυμά εἰσιν, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν, ὁ δὲ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος. Λόγον ἐνταῦθα τὸν ὀρισμὸν εἶπε καὶ τὴν ὑπογραφὴν· κατὰ τοῦνομα δὲ εἶπε δηλῶν ἕτερον εἶναι τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, καθ' ὃν γίνονται ὁμώνυμα. Οἷον ὁ χερσαῖος καὶ ὁ θαλάσσιος κύων κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυνὸς εἰσιν ὁμώνυμοι· εἰ γὰρ θελήσει τις τὸν ὀρισμὸν τοῦ χερσαίου κυνὸς ἀποδοῦναι καὶ τοῦ θαλασσίου, καθ' ὃ κύων καλεῖται ἐκάτερος αὐτῶν, ἄλλον ὀρισμὸν ἀποδίδωσι τῷ χερσαίῳ καὶ τῷ θαλασσίῳ ἕτερον. Ἐνδέχεται δὲ αὐτοὺς καὶ κοινωνεῖν τῷ ὀρισμῷ πάλιν καὶ τῷ ὀνόματι· ζῶα γὰρ λέγονται ἀμφοτέρω καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχονται, ἀλλ' οὐκ εἰσὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ζώου ὁμώνυμοι ἀλλὰ μᾶλλον συνώνυμοι. Ἐπὶ δὲ τῶν ὁμώνυμων τρία δεῖ ζητεῖν· εἰ ἔστι τῶν ὁμώνυμων καὶ κατὰ πόσων σημαινομένων φέρεται καὶ περὶ ποίου σημαινομένου ἢ ἐρώτησις γέγονεν. 33 Περὶ συνωνύμου. Συνώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα καὶ τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ ἢ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κοινωνοῦσιν, οἷον τὸ ζῶον δηλοῖ καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἵππον, καὶ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦγουν τοῦ ζώου συνώνυμοί εἰσιν· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ζώου δέχεται. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ συνώνυμα οὕτως· Συνώνυμά εἰσιν, ὧν τό τε ὄνομα κοινόν καὶ ὁ κατὰ τοῦνομα λόγος τῆς οὐσίας ὁ αὐτός. 34 Περὶ πολυωνύμων. Πολυώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ μὲν ὀρισμῷ κοινωνοῦσι, τῷ δὲ ὀνόματι διαφέρουσιν, ἦγουν ὅτε τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πολλοῖς καλεῖται ὀνόμασιν οἷον φάσγανον, ἄορ, σπάθη, μάχαιρα, ξίφος· πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἓνα ὄρον ἐπιδέχονται, ἦγουν σίδηρος ἀμφήκης τουτέστιν σίδηρος ἀμφοτέρωθεν ἠκονημένος. Ὑπογράφουσι δὲ τὰ πολυώνυμα οὕτω· Πλεῖστα ὀνόματα καθ' ἑνὸς κυρίου λεγόμενα. 35 Περὶ ἐτέρων καὶ ἑτερονύμων. Τὰ δὲ κατ' ἄμφω ἦγουν τῷ ὀνόματι καὶ τῷ ὀρισμῷ διαφέροντα ἢ ἐν ὑποκείμενον ἔχουσι καὶ λέγεται ἑτερόνυμα ὡς ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ἔχουσι γὰρ ἐν ὑποκείμενον, τὴν κλίμακα, ἢ οὐκ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον καὶ λέγονται ἕτερα ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός· ταῦτα γὰρ καὶ ἕτερον ὄνομα ἔχουσι καὶ ἕτερον ὑπογραφὴν καὶ οὐδὲ ἔχουσιν ἐν ὑποκείμενον. Τούτων δὲ ἀμφοτέρων, τῶν τε ἑτερονύμων καὶ τῶν ἐτέρων, ὑπογραφὴ αὕτη· Ὡν τό τε ὄνομα καὶ ὁ ὄρος ἕτερος. 36 Περὶ παρωνύμων. Εἰσὶ δὲ τινὰ μέσον τῶν ὁμώνυμων καὶ συνωνύμων, κοινωνοῦντα καὶ διαφέροντα τῷ τε ὀνόματι καὶ τῷ ὄρω, ἅτινα λέγονται παρώνυμα, ὡς ἀπὸ τῆς γραμματικῆς γραμματικός· κοινωνοῦσι γὰρ τῷ ὀνόματι, διαφέρουσι δὲ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὀνόματος ἦγουν τὴν τελευταίαν συλλαβὴν· καὶ πάλιν τῷ ὄρω κοινωνοῦσιν τε καὶ διαφέρουσιν, ὅτι ἢ μὲν γραμματικὴ γνῶσις ἐστίν, ὁ δὲ γραμματικὸς οὐσία, ἐν ἣ ἢ γνῶσις. Παρώνυμα δὲ εἰσιν, ὅσα ἀπὸ τινος διαφέροντα τῇ πτώσει ἦγουν τῇ κλίσει τοῦ ὀνόματος τὴν προσηγορίαν ἔχει. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς ἢ γραμματικὴ καὶ ἢ μουσικὴ οὐκ εἰσὶ παρώνυμα, ἀλλ' ὁ μουσικὸς ἐκ τῆς μουσικῆς καὶ ὁ γραμματικὸς ἐκ

τῆς γραμματικῆς παρωνομάσθη καὶ ὁ δίκαιος ἐκ τῆς δικαιοσύνης. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὰ μὲν παρωνύμα περιέχουσι τὰ ἀφ' ὧν παρωνομάσθησαν ὡς ὁ γραμματικὸς τὴν γραμματικὴν καὶ ὁ δίκαιος τὴν δικαιοσύνην, τὰ δὲ ἀφ' ἑνὸς οὐδαμῶς· οὐ γὰρ περιέχει τὸ ἰατρικὸν ἐργαλεῖον τὴν ἰατρικὴν. 37 Περὶ τῶν δέκα γενικωτάτων γενῶν. Τῶν λεγομένων τὰ μὲν ἀπλῶς καὶ ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται ὡς οὐσία, συμβεβηκὸς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ μετὰ συμπλοκῆς, ὡς ἵππος τρέχει, Σωκράτης φιλοσοφεῖ. Τῶν δὲ ἀπλῶς λεγομένων καὶ ἄνευ συμπλοκῆς α' τὸ μὲν οὐσίαν σημαίνει οἶον ἄνθρωπος, ἵππος· β' τὸ δὲ ποσὸν οἶον δύο, τρία, δίπηχυ, τρίπηχυ· γ' τὸ δὲ πρὸς τι ὡς πατήρ, υἱός· δ' τὸ δὲ ποιὸν ὡς λευκόν, μέλαν· ε' τὸ δὲ ποῦ ὡς ἐν ναῶ, ἐν ἀγορᾷ· ἴ τὸ δὲ ποτέ ὡς πέρυσι, σήμερον· ζ' τὸ δὲ κεῖσθαι ὡς τὸ ἴστασθαι, καθῆσθαι· η' τὸ δὲ ἔχειν ὡς τὸ ἐνδεδύσθαι, ὑποδεδύσθαι· θ' τὸ δὲ ποιεῖν ὡς τὸ καίειν, τέμνειν· ι' τὸ δὲ πάσχειν ὡς τὸ καίεσθαι, τέμνεσθαι. Αὗται αἱ δέκα λέγονται κατηγορίαι ὡς ἐκ τοῦ λέγεσθαι κατὰ τινῶν· τὸ γὰρ ἀγορεύειν λέγειν ἐστίν. Χρῆ γινώσκειν, ὅτι ἕκαστον τούτων τῶν δέκα γενικωτάτων γένος ἐστί. Τούτων οὖν τῶν δέκα κατηγοριῶν τῶν καὶ γενικωτάτων γενῶν ἢ μὲν μία οὐσία ἐστίν, αἱ δὲ ἑννέα συμβεβηκότα. Εἰσὶ δὲ αὗται· οὐσία, ποσόν, πρὸς τι, ποιόν, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν. 38 Περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ἀριθμῶ διαφερόντων. Ὁμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσεται. Ἑτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσίν· ταῦτα ἕτερα τῶ γενεῖ εἰσίν. Ὁμοειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσεται καὶ κοινωνοῦσι τῶ λόγῳ τῆς οὐσίας ὡς Πέτρος καὶ Παῦλος. Ἑτεροειδῆ εἰσὶ τὰ τῶ εἶδει διαφέροντα ἀλλήλων ἡγουν ὅσα τῶ λόγῳ τῆς οὐσίας διαφέρουσιν ὡς ἄνθρωπος, ἵππος. Ἀριθμῶ δὲ διαφέρουσιν, ὅσα τῆ συμπλοκῆ τῶν συμβεβηκῶν τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀφώρισαντο καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ἐσχῆκασιν ὑπαρξιν ἡγουν τὰ ἄτομα ὡς Πέτρος, Παῦλος καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων. Τῶν πάντη ἑτερογενῶν ἕτεροι τῶ εἶδει καὶ αἱ διαφοραὶ οἶον ζῶον καὶ ἐπιστήμη· τὸ μὲν γὰρ ζῶον ὑπὸ τὴν οὐσίαν τελεῖ, ἢ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὸ ποιόν. Τοῦ μὲν οὖν ζώου διαφοραὶ συστατικαὶ μὲν τὸ ἔμψυχον, τὸ αἰσθητικόν, διαιρετικά δὲ τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ πτηνόν, τὸ ἔνυδρον· τῆς δὲ ἐπιστήμης συστατικαὶ μὲν τὸ τοῖς ἐμψύχοις καὶ λογικοῖς ἐνυπάρχειν, ἔτι δὲ καὶ τὸ δυσμετάβλητον, διαιρετικά δὲ γραμματικὴ, φιλοσοφία. Ἦς γὰρ κατηγορίας ὑπάρχει τὸ γένος, ἐκείνης καὶ τὸ εἶδος καὶ αἱ τοῦ εἶδους διαφοραὶ· τῶν δὲ ὑπ' ἄλληλα γενῶν τε καὶ εἰδῶν οὐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς εἶναι διαφοράς, εἰ καὶ μὴ πάσας. Διαφορὰς δὲ ἐνταυθὰ φημι τὰς συνιστώσας αὐτά. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι αἱ ἑννέα κατηγορίαι αἱ ἐκτὸς τῆς οὐσίας ἔχουσιν ἐκάστη, εἰ καὶ συμβεβηκότα εἰσὶ, συστατικὰς καὶ διαιρετικὰς διαφορὰς καὶ ἐκάστη αὐτῶν γενικωτάτων γένος ἐστί καὶ ἔχει καὶ εἶδη καὶ γένη ὑπάλληλα καὶ εἰδικώτατα εἶδη. Πάντως γάρ, ὅτι, ἔνθα γένος, καὶ διαφοραὶ διαιρετικά εἰσιν· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ διαιρούσαι τὰ γένη εἰς εἶδη· καί, ἔνθα εἶδη, εἰσὶ καὶ συστατικαὶ διαφοραὶ· αὗται γὰρ εἰσιν αἱ συνιστώσαι τὰ εἶδη. Τὸ ἐν τριχῶς λαμβάνεται· ἢ γένει, οἶον φαμεν ἄνθρωπον καὶ ἵππον ἐν τῶ γενεῖ καὶ ταυτόν· ὑφ' ἑν γὰρ γένος εἰσίν, ὑπὸ τὸ ζῶον· ἢ εἶδει, ὡς Σωκράτην φαμεν καὶ Πλάτωνα ὑφ' ἑν εἶδος ὄντας, ὑπὸ τὸν ἄνθρωπον, ἐν εἶναι τῶ εἶδει καὶ ταυτόν· ἢ ἀριθμῶ, ὡς Σωκράτην φαμεν ἕνα εἶναι καθ' αὐτὸν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων κεχωρισμένον. 39 Περὶ τοῦ ἐν τινι. Τὸ ἐν τινι ἐνδεκαχῶς· α' ὡς γένος ἐν εἶδει ὡς τὸ ζῶον ἐν τῶ ὀρισμῶ τοῦ ἀνθρώπου γένος ὄν τοῦ ἀνθρώπου· β' ὡς εἶδος ἐν γένει ὡς ἄνθρωπος ἐν τῆ διαιρέσει τοῦ ζώου· γ' ἐν τόπῳ ὡς ἱερεὺς ἐν τῶ ναῶ· δ' ἐν χρόνῳ ὡς Νῶε ἐν τῶ καιρῶ τοῦ κατακλισμοῦ· ε' ἐν ἀγγελίῳ ὡς οἶνος ἐν κρατῆρι· ἴ ὡς ὄλον ἐν μέρεσιν ὡς Σωκράτης ἐν τοῖς οἰκείοις μέλεσι κεφαλῆ τε καὶ χερσὶ καὶ ποσί· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τινι ἀλλ' ἐν τισιν· ζ' ὡς μέρος ἐν ὄλῳ ὡς κεφαλή, χεὶρ ἐν Σωκράτει· η' ὡς εἶδος ἐν ὕλῃ ὡς τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος ἐν τῶ χαλκῶ· θ' ὡς ἐν τῶ ποιητικῶ αἰτίῳ ὡς τὰ πάντα ἐν τῶ θεῶ· ι' ὡς ἐν τῶ τελικῶ αἰτίῳ

ὡς ἡ κλίνη ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀναπαύσει· διὰ τὴν ἀνάπαυσιν γὰρ τῶν ἀνθρώπων γίνεται κλίνη· ἰὰ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ ὡς λευκὸν ἐν σώματι. Ἰστέον, ὅτι μέρη ὄλου λέγονται, ὄλον δὲ μερῶν οὐδαμῶς, ἀλλ' ὄλον ἐν μέρεσι. 40 Περὶ οὐσίας. Οὐσία ἐστὶ πρᾶγμα ἀυθύπαρκτον μὴ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν· καὶ πάλιν οὐσία ἐστὶ πᾶν, ὅτιπερ ἀυθυπόστατόν ἐστι καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι ἤγουν τὸ μὴ δι' ἄλλο ὄν μηδὲ ἐν ἐτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν μηδὲ δεόμενον ἐτέρου πρὸς σύστασιν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὄν, ἐν ᾧ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἔχει τὴν ὑπαρξιν· τὸ γὰρ χρῶμα διὰ τὸ σῶμα γέγονεν, ἵνα χρώζη αὐτό, καὶ οὐ τὸ σῶμα διὰ τὸ χρῶμα. Καὶ τὸ χρῶμα ἐν τῷ σώματι ὑπάρχει καὶ οὐ τὸ σῶμα ἐν τῷ χρώματι· ὅθεν καὶ τὸ χρῶμα τοῦ σώματος λέγεται καὶ οὐ τὸ σῶμα τοῦ χρώματος. Πολλάκις τοιγαροῦν ἀλλασσομένου τοῦ χρώματος καὶ μεταβαλλομένου ἢ οὐσία οὐ μεταβάλλεται ἤγουν τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει τὸ αὐτό. Λέγεται δὲ οὐσία παρὰ τὸ εἶναι. 41 Περὶ φύσεως. Φύσις ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεως τε καὶ ἡρεμίας, οἷον ἡ γῆ κινεῖται μὲν κατὰ τὸ βλαστάνειν, ἡρεμεῖ δὲ κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβασιν· οὐ γὰρ κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ οὖν ἀρχὴ καὶ ἡ αἰτία τῆς κινήσεως τε καὶ τῆς ἡρεμίας αὐτῆς, καθ' ἣν πέφυκεν οὕτω κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν οὐσιωδῶς ἤγουν φυσικῶς καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός, φύσις λέγεται παρὰ τὸ τοιῶσδε πεφυκέναι τε καὶ ὑπάρχειν. Αὕτη δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ οὐσία· ἐκ γὰρ τῆς οὐσίας ἔχει τὴν τοιαύτην δύναμιν ἤγουν τὴν κίνησιν καὶ ἡρεμίαν. Καὶ ἡ οὐσία ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς κινήσεως αὐτῆς καὶ ἡρεμίας. Λέγεται δὲ φύσις παρὰ τὸ πεφυκέναι. 42 Περὶ μορφῆς. Μορφὴ ἐστὶν ὑπὸ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν οἷον εἰ μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα οὐσία, ἣτις σημαίνει τὸ εἰδικώτατον εἶδος· οἷον ἡ οὐσία μορφωθεῖσα καὶ εἰδοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἐμψύχου καὶ αἰσθητικοῦ καὶ ἀποτελέσασα τὸ ζῶον, πάλιν τε προσλαβοῦσα τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν ἀποτελεῖ τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος. Ὅπερ εἰδικώτατον εἶδος μορφὴ λέγεται οἷον οὐσία μεμορφωμένη. Οἱ οὖν ἄγιοι πατέρες ἐπὶ τοῦ εἰδικωτάτου εἴδους τάσσουσι τὸ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως καὶ μορφῆς ὄνομα καὶ ταύτῳ λέγουσιν οὐσίαν καὶ φύσιν καὶ μορφήν τὸ εἰδικώτατον εἶδος· καὶ ὁμοούσια καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμογενῆ καὶ σύμμορφα λέγουσι τὰ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἰδικώτατον εἶδος ἄτομα. Ἐτεροούσια δὲ καὶ ἕτεροφυῆ καὶ ἕτεροειδῆ καὶ ἕτερογενῆ καὶ ἕτερόμορφα τὰ εἰδικώτατα εἶδη λέγουσιν. Οὐ δυνατὸν γὰρ εἶδος ἄλλῳ εἶδει ἢ φύσιν ἄλλῃ φύσει ἢ οὐσίαν ἄλλῃ οὐσίᾳ μὴ εἶναι ἕτεροούσιον καὶ ἕτεροφυῆ καὶ ἕτερόμορφον. Χρὴ γινώσκειν, ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἐκ δύο οὐσιῶν ἤγουν φύσεων μίαν φύσιν σύνθετον γενέσθαι· ἀδύνατον γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἅμα τὰς ἀντιδιη ρημένας συστατικῶς ὑπάρξαι διαφοράς. Ὑπόστασιν δὲ μίαν σύνθετον ἐκ διαφορῶν φύσεων δυνατὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ συντεθειμένος καὶ σώματος· εἰ γὰρ καὶ λέγεται μία φύσις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐ μιᾶς φύσεως ὁ ἄνθρωπος λέγεται ὁ καθέκαστα. Μία μὲν γὰρ φύσις τῶν ἀνθρώπων σύνθετος λέγεται, διότι ὑφ' ἐν εἶδος πᾶσαι αἱ τῶν ἀνθρώπων τελοῦσι σύνθετοι ὑποστάσεις. Μιᾶς δὲ φύσεως ὁ καθέκαστα ἄνθρωπος οὐ λέγεται, διότι ἐκάστη τῶν ἀνθρώπων ὑπόστασις ἐκ δύο συνέστηκε φύσεων, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, καὶ ἀσυγχύτους ταύτας ἐν ἑαυτῇ φυλάττει· καὶ μάρτυς ἡ ἐκ τοῦ θανάτου γινομένη διαίρεσις. 43 Περὶ ὑποστάσεως. Τὸ τῆς ὑποστάσεως ὄνομα δύο σημαίνει· ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν, καθὸ σημανόμενον ταυτόν ἐστιν οὐσία καὶ ὑπόστασις, ὅθεν τινὲς τῶν ἁγίων πατέρων εἶπον αὐτάς φύσεις ἤγουν τὰς ὑποστάσεις· ποτὲ δὲ τὴν καθ' αὐτὸ καὶ ἰδιοσύστατον ὑπαρξιν, καθ' ἣν σημανόμενον τὸ ἄτομον δηλοῖ τῷ ἀριθμῷ διαφέρον ἤγουν τὸν Πέτρον, τὸν Παῦλον, τὸν τινὰ ἵππον. Χρὴ γὰρ γινώσκειν, ὡς οὔτε οὐσία ἀνείδεος ὑφέστηκε καθ' ἑαυτὴν οὐδὲ διαφορὰ οὐσιώδης οὔτε εἶδος οὔτε συμβεβηκός, ἀλλὰ μόναι αἱ ὑποστάσεις ἦτοι τὰ ἄτομα καὶ ἐν αὐτοῖς αἱ τε οὐσίαι καὶ αἱ οὐσιώδεις διαφοραί, τὰ τε εἶδη καὶ τὰ συμβεβηκότα θεωροῦνται. Καὶ ἡ μὲν ἀπλῆ οὐσία ἐν πάσαις ταῖς ὑποστάσεσιν ὡσαύτως θεωρεῖται, ἐν τε ταῖς ἀψύχοις καὶ

ἐμψύχοις, λογικαῖς τε καὶ ἀλόγοις, θνηταῖς τε καὶ ἀθανάτοις. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ ἄλλαι ἐν ταῖς ἀψύχοις καὶ ἐν ταῖς ἐμψύχοις ἕτεροι, ἐν ταῖς λογικαῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀλόγοις ἕτεροι, ὁμοίως ἐν ταῖς θνηταῖς ἄλλαι καὶ ἐν ταῖς ἀθανάτοις ἕτεροι, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν ταῖς ἐκάστου εἰδικωτάτου εἴδους ὑποστάσεσιν αἱ αὐταὶ συνάπτουσαι μὲν αὐτὰς ἀλλήλαις τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας, χωρίζουσαι δὲ αὐτὰς ἐκ τῶν ἑτεροειδῶν ὑποστάσεων. Ὅμοίως καὶ τὰ συμβεβηκότα ἐν αὐταῖς ἦτοι ταῖς ὑποστάσεσιν θεωροῦνται χωρίζοντα ἐκάστην ὑπόστασιν ἐκ τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Διὸ καὶ τὸ ἄτομον κυρίως τὸ τῆς ὑποστάσεως ἐκκληρώσατο ὄνομα· ἐν αὐτῇ γὰρ ἡ οὐσία ἐνεργεῖα ὑφίσταται προσλαβοῦσα τὰ συμβεβηκότα. 44 Περὶ προσώπου. Πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ διὰ τῶν οἰκείων ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιωμάτων ἀρίδηλον καὶ περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρέχεται ἡμῖν τὴν ἐμφάνειαν, οἷον ὁ Γαβριὴλ τῇ ἀγίᾳ θεοτόκῳ διαλεγόμενος, εἷς τῶν ἀγγέλων ὑπάρχων, μόνος ἐκεῖσε παρῶν διελέγετο, κεχωρισμένος τῶν ὁμοουσίων ἀγγέλων διὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ παρουσίας καὶ διαλέξεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν δημηγορῶν, εἷς τῶν ἀνθρώπων ὢν, διὰ τῶν ἰδιωμάτων καὶ ἐνεργημάτων αὐτοῦ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διεστέλλετο. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὡς οἱ ἅγιοι πατέρες ὑπόστασιν καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον τὸ αὐτὸ ἐκάλεσαν, τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότων ὑφιστάμενον καὶ ἀριθμῶ διαφέρον καὶ τὸν τινὰ δηλοῦν οἷον Πέτρον, Παῦλον, τόνδε τὸν ἵππον. Εἴρηται δὲ ὑπόστασις παρὰ τὸ ὑφεστάναι. 45 Περὶ ἐνυπόστατου. Καὶ τὸ ἐνυπόστατον δὲ ποτὲ μὲν τὴν ἀπλῶς ὑπαρξιν σημαίνει, καθ' ὃ σημαίνομενον οὐ μόνον τὴν ἀπλῶς οὐσίαν ἐνυπόστατον λέγομεν ἀλλὰ καὶ τὸ συμβεβηκός, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἀλλ' ἑτεροῦπόστατον, ποτὲ δὲ καὶ τὴν καθ' αὐτὸ ὑπόστασιν ἡγουν τὸ ἄτομον δηλοῖ, ὅπερ κυρίως οὐκ ἐνυπόστατον ἀλλ' ὑπόστασις ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Κυρίως δὲ ἐνυπόστατόν ἐστιν ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ μὲν μὴ ὑφιστάμενον ἀλλ' ἐν ταῖς ὑποστάσεσιν θεωρούμενον, ὥσπερ τὸ εἶδος ἡγουν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται ἀλλ' ἐν Πέτρῳ καὶ Παύλῳ καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑποστάσεσιν, ἢ τὸ σὺν ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ὄλου τινὸς γένεσιν συντιθέμενον καὶ μίαν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντεθειμένος· οὔτε ἡ ψυχὴ μόνη λέγεται ὑπόστασις οὔτε τὸ σῶμα ἀλλ' ἐνυπόστατα, τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. Ὑπόστασις γὰρ κυρίως τὸ καθ' ἑαυτὸ ἰδιοσυστάτως ὑφιστάμενόν ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Λέγεται πάλιν ἐνυπόστατον ἢ ὑφ' ἑτέρας ὑποστάσεως προσληφθεῖσα φύσις καὶ ἐν αὐτῇ ἐσχηκυῖα τὴν ὑπαρξιν. Ὅθεν καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου μὴ ὑποστᾶσα καθ' ἑαυτὴν μηδὲ πρὸς καιροῦ ῥοπήν οὐχ ὑπόστασις ἀλλὰ μᾶλλον ἐνυπόστατόν ἐστιν· ἐν γὰρ τῇ ὑποστάσει τοῦ θεοῦ λόγου ὑπέστη προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτῆς καὶ ταύτην καὶ ἔσχε καὶ ἔχει ὑπόστασιν. 46 Περὶ ἀνυπόστατου. Καὶ τὸ ἀνυπόστατον δὲ δισσωῶς λέγεται· ποτὲ μὲν γὰρ τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν σημαίνει ἡγουν τὸ ἀνύπαρκτον, ποτὲ δὲ τὸ μὴ ἐν ἑαυτῷ ἔχον τὸ εἶναι ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὴν ὑπαρξιν ἡγουν τὸ συμβεβηκός. 47 Διαίρεσις τοῦ ὄντος καὶ τῆς οὐσίας. Τὸ ὄν διαιρεῖται εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, οὐχ ὡς γένος εἰς εἶδη ἀλλ' ὡς ὁμώνυμος φωνὴ ἢ ὡς τὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἕν. Ἡ οὐσία γενικώτατον γένος ἐστίν· αὕτη διαιρεῖται α' Τὸ σῶμα εἶδος τῆς οὐσίας καὶ γένους τοῦ ἐμψύχου, β' τὸ ἐμψυχον εἶδος τοῦ σώματος καὶ γένους τοῦ αἰσθητικοῦ, γ' τὸ αἰσθητικὸν ζῶον εἶδος τοῦ ἐμψύχου καὶ γένους τοῦ λογικοῦ, δ' τὸ λογικὸν εἶδος τοῦ ζῶου καὶ γένους τοῦ θνητοῦ, ε' τὸ θνητὸν εἶδος τοῦ λογικοῦ καὶ γένους τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἄνθρωπος εἰδικώτατον εἶδος· εἶδος γὰρ ἐστὶ τοῦ θνητοῦ καὶ εἶδος Πέτρου καὶ Παύλου, ὅπερ ἐστὶ φύσις καὶ μορφή καὶ οὐσία κατὰ τοὺς ἀγίους πατέρας. 48 Περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ἴδιον τῆς οὐσίας. Τί μὲν οὖν ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις καὶ μορφή, εἴρηται καὶ τί ὑπόστασις καὶ ἄτομον καὶ πρόσωπον ἐνυπόστατόν τε καὶ ἀνυπόστατον καὶ τίς ἢ διαφορὰ οὐσίας καὶ

συμβεβηκότων, καὶ ὡς κυριωτέρα ἐστὶν ἡ οὐσία τῶν συμβεβηκότων ὡς ἐν αὐτῇ ἔχοντων τῶν συμβεβηκότων τὴν ὑπαρξιν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς διαιρέσεως αὐτῆς καὶ τί διαφέρει οὐσία τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν, ὅτι δι' αὐτῶν ἡ οὐσία εἰδοποιουμένη τοῖον εἶδος ἀποτελεῖ καὶ τοιάδε γίνεται. Εἴρηται δὲ καὶ τί φύσις καὶ τί μορφή καὶ ὑπόστασις καὶ πρόσωπον καὶ ἄτομον, πῶς τε οἱ ἔξω περὶ τούτων ἐδόξασαν, καὶ πῶς οἱ ἅγιοι πατέρες, οἱ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὄντως φιλοσοφίας μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ὠρθοτόμησαν. Φέρε δὲ νῦν τὰ ἴδια τῆς οὐσίας εἴπωμεν. Ἴδιον τῆς οὐσίας τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ εἶναι· αὐτὴ γὰρ μᾶλλον ὑπόκειται τῷ συμβεβηκότι εἰς τὸ εἶναι καὶ οὐχὶ αὐτὴ ἐν ἐτέρῳ ἔχει τὴν ὑπαρξιν. Τοῦτο δὲ τὸ ἴδιον καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶ· τὸ γὰρ ἐν ὑποκειμένῳ οὔτε παρὸν σῶζει οὔτε ἀπὸν φθείρει· διὸ οὐδὲ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνεται, καὶ συμβεβηκὸς γὰρ πάντως ἐστίν. Αἱ δὲ οὐσιώδεις διαφοραὶ οὐκ εἰσι συμβεβηκότα καὶ παρόντα σῶζουσι καὶ ἀπόντα φθείρουσι· διὸ καὶ ἐν τῷ ὀρισμῷ λαμβάνονται. Ἴδιον δὲ καὶ τὸ συνωνύμως κατηγορεῖσθαι ἤγουν μεταδιδόναι καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀρισμοῦ· καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον, τῷ γὰρ λίθῳ ἤγουν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τοῦ λίθου οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον· καὶ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· τοῦτο δὲ καὶ τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν ἐστὶν ἴδιον, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος μᾶλλον τοῦ ἵππου οὐσία ἢ ζῶον οὐδὲ ὁ ἵππος μᾶλλον τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὸ τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἀνὰ μέρος καὶ οὐ κατ' αὐτὸν ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑαυτῆς μεταβολήν. Ἐναντίων δὲ λέγω συμβεβηκότων ἐπουσιωδῶν· τὸ γὰρ λογικὸν οὐκ ἐπιδέχεται τὸ ἄλογον, τὸ δὲ σῶμα θερμαίνεται καὶ μεταβαλλόμενον ψύχεται, καὶ ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν δέχεται ἀρετὴν ποτὲ δὲ κακίαν. 49 Ἔτι περὶ ὁμογενῶν καὶ ὁμοειδῶν ἑτερογενῶν τε καὶ ἑτεροειδῶν καὶ ὁμοὑποστάτων καὶ ἀριθμῶν διαφερόντων. Ὅμογενῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τάσσονται, οἷον ὅσα εἰσὶν ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐννέα κατηγοριῶν· δεῖ γὰρ γινώσκειν, ὡς δέκα εἰσὶν αἱ πᾶσαι κατηγορίαι ἧτοι τὰ γενικώτατα γένη, ὑφ' ἃς ἀναφέρεται πᾶσα φωνὴ ἀπλῶς λεγομένη. Εἰσὶ δὲ αὗται· α' οὐσία οἷον λίθος· β' ποσὸν οἷον δύο, τρία· γ' πρὸς τι οἷον πατήρ, υἱός· δ' ποιὸν οἷον λευκόν, μέλαν· ε' ποῦ οἷον ἐν Δαμασκῷ, τοῦτο δὲ τόπου ἐστὶ δηλωτικόν· ἄ ποτέ, χθές, αὔριον· τοῦτο δὲ χρόνου ἐστὶ δηλωτικόν· ζ' ἔχειν οἷον ἱμάτιον φορεῖν· ἠ' κείσθαι οἷον ἴστασθαι, καθέζεσθαι· θ' ποιεῖν οἷον καίειν· ι' πάσχειν οἷον καίεσθαι. Ἐτερογενῆ δὲ εἰσιν, ὅσα ὑπ' ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν εἰσὶ· καὶ ὁμογενῆ μὲν οἷον ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος, ὑπὸ τὴν οὐσίαν γὰρ εἰσὶν ἀμφοτέρω, ἑτερογενῆ δὲ ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐπιστήμη· ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ἡ δὲ ἐπιστήμη ὑπὸ τὴν ποιότητα. Ὅμοειδῆ εἰσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τάσσονται καὶ κοινωνοῦσι τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον Πέτρος, Παῦλος· ἀμφοτέροι γὰρ ὑφ' ἐν εἰδός εἰσι, τὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτεροειδῆ δὲ εἰσιν, ὅσα τῷ εἶδει διαφέρουσιν ἤγουν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος. Οἱ δὲ ἅγιοι πατέρες ὁμογενῆ καὶ ὁμοειδῆ ταῦτον λέγουσι τὰ ὁμοούσια ἤγουν τὰς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις. Ὅμοὑπόστατά εἰσιν, ὅτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἐνωθῶσι καὶ μίαν σχῶσιν ὑπόστασιν σύνθετον καὶ ἐν πρόσωπον ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐτεροὑπόστατα δὲ καὶ ἀριθμῶν διαφέροντα, ὅσα τῇ συμπλοκῇ τῶν συμβεβηκότων τὴν ιδιότητα τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἀφώρισαντο ἤγουν ὅσα τοῖς συμβεβηκόσι διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ τὴν ἀνὰ μέρος καὶ καθ' ἑαυτὸ ἔχουσιν ὑπαρξιν οἷον τὰ ἄτομα Πέτρος καὶ Παῦλος· ἄλλος γὰρ ἐστὶν οὗτος καὶ ἄλλος ἐκεῖνος. 50 Περὶ ποσοῦ καὶ ποσότητος. Ποσότης ἐστὶ σωρεία μονάδων· τὴν μὲν γὰρ μονάδα οὐ φασὶ ποσότητα ἀλλ' ἀρχὴν ποσότητος. Μονάδος οὖν καὶ μονάδος συνερχομένων γίνονται δύο, ὥστε οὐ διαίρεσις ἐστὶν ἡ ποσότης ἀλλὰ σωρεία καὶ συνάφεια μονάδων· τὸ μὲν γὰρ τὰ δύο διελεῖν εἰς ἓν καὶ ἓν ἀνὰ μέρος, τοῦτο διαίρεσις ἐστὶ, τὸ δὲ τὸ ἓν καὶ ἓν δύο εἶπειν, τοῦτο μᾶλλον συνάφειά ἐστὶν. Ἰστέον δέ, ὅτι ποσότης μὲν ἐστὶν αὐτὸ τὸ μέτρον καὶ ὁ ἀριθμὸς ὁ μετρῶν καὶ ἀριθμῶν, ποσὰ δὲ τὰ τῷ ἀριθμῷ καὶ τῷ μέτρῳ

ὑποκείμενα ἴγουν τὰ μετρούμενα καὶ ἀριθμούμενα. Τῶν δὲ ποσῶν τὰ μὲν εἰσι διωρισμένα, τὰ δὲ συνεχῆ. Συνεχὲς μὲν οὖν ἔστιν, ὅτε ἓν ἔστι τὸ μετρούμενον, ὡσπερ ἓν ξύλον εὐρίσκεται δίπηχυ, τρίπηχυ, ἢ λίθος ἢ τι τῶν τοιούτων, καὶ ἓν ὑπάρχον μετρεῖται καὶ λέγεται συνεχές. Διωρισμένα δὲ εἰσι τὰ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα ὡς ἐπὶ δέκα λίθων ἢ δέκα φοινίκων· ταῦτα γὰρ κεχωρισμένα εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων. Ταῦτα οὖν ἀριθμεῖσθαι λέγονται, εἰ μὴ διὰ σμικρότητα καὶ πλῆθος μετρηθῶσι μοδίῳ ἢ τινι τῶν τοιούτων ὡσπερ σῖτος ἢ τι τοιοῦτον. Ὅρίζονται δὲ τὰ μὲν συνεχῆ, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὅρον συνάπτουσιν· ἐνὸς γὰρ ὄντος τοῦ ξύλου τοῦ διπήχεος ἴγουν δύο πήχεις ἔχοντος τὸ τέλος τοῦ ἐνὸς πήχεος καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἄλλου πήχεος μία ἔστί, κεκολλημένα γὰρ εἰσι καὶ συνημμένα καὶ οὐκ εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων διηρημένα· τὰ δὲ διωρισμένα, ὧν τὰ μόρια πρὸς τινα κοινὸν ὅρον οὐ συνάπτουσιν ὡς ἐπὶ δέκα λίθων. Ἐὰν γὰρ ἀριθμῆσθαι πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὅρον τὸν συνάπτοντα αὐτούς· εἰ γὰρ δώσεις τι μεταξὺ τῶν πέντε καὶ τῶν πέντε, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα δηλοῖ τοῦ συνεχοῦς καὶ τοῦ διωρισμένου. Ὑπὸ μὲν οὖν τὸ διωρισμένον ποσὸν ἀνάγεται ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ λόγος. Ἀριθμὸν δὲ λέγομεν ἐνταῦθα τὰ ἀριθμούμενα· τὰ γὰρ ἀριθμούμενα πάντα διωρισμένα εἰσὶν, ὡς δέδεικται. Καὶ ὁ λόγος δὲ διωρισμένος ἔστιν· ὁ γὰρ λόγος ἀριθμούμενος ταῖς λέξεσιν οὐκ ἔχει κοινὸν ὅρον τὸν συνάπτοντα τὰ μόρια αὐτοῦ. Ἐὰν γὰρ ἔχη δέκα λέξεις ὁ λόγος καὶ διέλης αὐτὰς εἰς πέντε καὶ πέντε, οὐκ ἔχουσι κοινὸν ὅρον τὸν συνάπτοντα αὐτάς· ἐὰν γὰρ παρεντεθῆ τι ἐν τῷ μέσῳ, γίνονται ἔνδεκα καὶ οὐ δέκα. Ὅμοίως καὶ ἡ λέξις ἀριθμουμένη συλλαβαῖς οὐκ ἔχει κοινὸν ὅρον τὸν συνάπτοντα τὰς συλλαβάς, οἷον Σωκράτης· μεταξὺ τῆς ᾠ συλλαβῆς καὶ τῆς κρᾶ οὐκ ἔστι κοινὸς ὅρος συνάπτων αὐτάς. Συνεχῆ δὲ ποσὰ πέντε· σῶμα, ἐπιφάνεια, γραμμὴ, τόπος, χρόνος. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ στιγμή ἄποσός ἐστιν· οὐ γὰρ μετρεῖται οὐδὲ ἀριθμεῖται, ἐπειδὴ οὐκ ἔχει οὐδεμίαν διάστασιν. Ἡ δὲ γραμμὴ ἔχει μίαν διάστασιν, ἔστι γὰρ μῆκος ἀπλατὲς οἷον· αὕτη οὖν ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Μία γὰρ οὔσα μετρεῖται καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὅρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ στιγμήν. Ἐπιφάνεια δὲ ἔστι τὸ ἔξω μέρος τοῦ σώματος, παρὰ τὸ φαίνεσθαι. ἔχει δὲ δύο διαστάσεις, μῆκος καὶ πλάτος. Καὶ αὕτη δὲ μία οὔσα μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτῆς ἔχουσι κοινὸν ὅρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν μεταξὺ γραμμὴν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ μὲν ὀμαλὴ καὶ ἴση ἐπιφάνεια ἐπίπεδος λέγεται, ἡ δὲ ἀνώματος καὶ σκολιὰ ἀπλῶς ἐπιφάνεια. Τὸ δὲ σῶμα ἔχει τρεῖς διαστάσεις· μῆκος, πλάτος, βάθος ἴγουν πάχος· καὶ ἓν ὑπάρχον μετρεῖται, καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ ἔχουσι κοινὸν ὅρον συνάπτοντα αὐτὰ τὴν ἐπιφάνειαν. Καὶ ὁ τόπος δὲ ἐπιφάνειά ἐστι τοῦ ἀέρος· ὁ γὰρ τόπος σου ἐπιφάνεια ἴγουν τὸ τέλος τοῦ περιέχοντός σε ἀέρος ἔστι καὶ ὡς ἐπιφάνεια ὑπὸ τὸ συνεχές ποσὸν ἀνάγεται. Καὶ ὁ χρόνος δὲ μετρεῖται εἰς τὸν παρεληλυθότα καὶ εἰς τὸν μέλλοντα, καὶ ἔχουσι τὰ μόρια αὐτοῦ κοινὸν ὅρον συνάπτοντα αὐτὰ τὸ νῦν· τὸ δὲ νῦν ἄποσόν ἐστιν. Ἴδου οὖν τρία εἰσὶν ἄποσα· ἡ μονὰς καὶ ἡ στιγμή καὶ τὸ νῦν. Καὶ κυρίως μὲν ταῦτα τὰ ἑπτὰ λέγονται ποσὰ· ἀριθμὸς, λόγος, χρόνος, τόπος, γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα. Κατὰ συμβεβηκὸς δὲ λέγομεν ποσὰ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς θεωρούμενα, πρᾶξις, κίνησις, χρῶμα καὶ τὰ τοιαῦτα· οἷον, εἰ ἐν πολλῷ χρόνῳ γένηται ἢ πρᾶξις καὶ ἡ κίνησις, φαμέν πολλὴν πρᾶξιν καὶ πολλὴν κίνησιν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγην. Ὅμοίως καί, εἰ ἐν πολλῷ σώματι λευκότης εἴη, φαμέν πολὺ λευκόν, εἰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγον. Ἔτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν ἔστιν ὠρισμένον, τὸ δὲ ἀόριστον. Ὅρισμένον μὲν οὖν ἔστι τὸ δυνάμενον μετρεῖσθαι ἢ ἀριθμεῖσθαι, τὸ δὲ ἀόριστον τὸ ὑπεροχῆ τινι ὑπερβάλλον πᾶν μέτρον καὶ πάντα ἀριθμόν· καὶ λέγεται μέγα καὶ πολὺ ἀόριστως, ὡς λέγομεν· Πολλὴ ἢ εὐσπλαγχνία τοῦ θεοῦ, μέγα τὸ μυστήριον τῆς τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίας. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὸ μέγα καὶ μικρὸν πολὺ τε καὶ ὀλίγον καὶ τὸ μείζον καὶ τὸ μικρότερον καὶ ὀλιγώτερον καὶ πλείω καὶ

διπλάσιον καὶ ἥμισυ καὶ τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τὰ πρὸς τι τίθησι. Λέγομεν οὖν, ὅτι δυνατὸν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατ' ἄλλον καὶ ἄλλον σκοπὸν ὑπὸ ἄλλην καὶ ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι. Ὡς μὲν γὰρ ἀριθμὸν καὶ μέτρον δηλοῦντα τὰ προειρημένα ὑπὸ τὸ ποσὸν ἀνάγονται, ὡς δὲ σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα καὶ ὡς πρὸς ἄλληλα λεγόμενα ὑπὸ τὰ πρὸς τι· τὸ γὰρ μέγα πρὸς τὸ μικρὸν λέγεται μέγα καὶ τὸ διπλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπά. Τὸ δὲ σῶμα, καθὸ μὲν φυσικόν ἐστιν, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγεται, καθὸ δὲ μαθηματικὸν ἡγουν μετρούμενον, ὑπὸ τὸ ποσόν. Ἔτι τοῦ ποσοῦ τὸ μὲν μέγεθος, τὸ δὲ πλήθος. Τὸ μὲν οὖν μέγεθος μετρεῖται, τὸ δὲ πλήθος ἀριθμεῖται. Ἀκολουθεῖ δὲ τὸ πηλίκον τῷ μεγέθει, τὸ δὲ ποσὸν τῷ πλήθει. Ἴδια δὲ εἰσι τοῦ ποσοῦ τρία, ἅτινα λέγονται παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ μὴ ἔχειν τι ἐναντίον καθ' αὐτό· τὸ γὰρ σῶμα αὐτὸ καθ' αὐτὸ οὐκ ἔχει τι ἐναντίον, καθὸ δὲ ἐστὶ τυχὸν λευκόν, ἔχει τι ἐναντίον, τὸ μέλαν. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι τῷ δύο ἀριθμῷ οὐκ ἔστιν ἐναντίος ἄλλος ἀριθμὸς· εἰ γὰρ ἔσται, πολλοὶ ἔσονται. Πάντες γὰρ οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐναντίοι ἔσονται, καὶ εὐρίσκεται ἡ φύσις ἄδικος ἐνὶ πολλὰ ἀντιτάξασα· οὐ γὰρ ἐνδέχεται ἐνὶ πολλὰ εἶναι ἐναντία. Δεύτερον τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Οὐδὲ γὰρ οἱ δύο φοίνικες εἰσι μᾶλλον δύο ἢπερ οἱ δύο ἄνθρωποι. Τὸ δὲ μὴ ἔχον ἐναντίον οὐκ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Τρίτον δέ, ὃ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ποσῷ, τὸ ἴσον καὶ ἄνισον. Γραμμὴ γὰρ γραμμῆς ἴση ἐστὶ καὶ ἄνισος. 51 Περὶ τῶν πρὸς τι. Πρὸς τι ταῦτά εἰσιν, ὅσα αὐτά, ἅπερ ἐστίν, ἐτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὀπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον. Καὶ ἐτέρων μὲν εἶναι λέγεται ὡς πατὴρ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατὴρ πάντως υἱοῦ λέγεται πατήρ. Πρὸς ἕτερον δὲ ὡς μέγα πρὸς μικρὸν καὶ πολὺ πρὸς ὀλίγον· οὐ γὰρ λέγεται ὀλίγου πολὺ ἀλλὰ πρὸς ὀλίγον. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι, ὅταν τι καθ' ἑαυτὸ θεωρῆται, οὐκ ἔστι πρὸς τι, ἠνίκα δὲ σχῆ σχέσιν πρὸς ἕτερον, τότε λέγεται πρὸς τι. Ὡστε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι τῶν πρὸς τι καὶ αὕτη αὐτῶν ἐστὶν ἡ ὑπόστασις, ἐν τῷ πρὸς ἕτερον λέγεσθαι ἡγουν ἐν τῷ ἔχειν σχέσιν πρὸς ἕτερον· ἡ γὰρ πρὸς ἄλληλα σχέσις τὰ πρὸς τι ποιεῖ. Τῶν δὲ πρὸς τι τὰ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ὀνομάζονται, ὡς φίλος φίλου φίλος, ἐχθρὸς ἐχθροῦ ἐχθρός, τὰ δὲ ἐτέρῳ ὀνόματι, ὡς πατήρ υἱοῦ πατήρ, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος. Πάλιν τῶν πρὸς τι τὰ μὲν καθ' ὑπεροχὴν, ὡς τὸ μεῖζον ἐλάττονος μεῖζον, –τὰ δὲ κατὰ τὸ κρίνον καὶ κρινόμενον, ὡς ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐπιστήμη· ἡ γὰρ ἐπιστήμη κρίνει τὸ ἐπιστητὸν ἡγουν ἡ γνῶσις κρίνει τὸ γνωστόν, καὶ αἴσθησις αἰσθητοῦ αἴσθησις καὶ θέσις θετοῦ θέσις καὶ στάσις στατοῦ στάσις καὶ ἀνάκλισις ἀνακλιτοῦ ἀνάκλισις καὶ τὰ τοιαῦτα· –τὰ δὲ κατὰ δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν, δύναμιν μὲν ὡς τὸ θερμὸν καὶ τὸ θερμαινόμενον, ἀδυναμίαν δὲ τὸ κατὰ στέρησιν τῆς δυνάμεως, ὡς λέγομεν ἀδυναμίαν ἔχειν τὴν ὄψιν ὄραν τὴν ἄναστρον σφαῖραν· –τὰ δὲ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς πατήρ υἱοῦ πατήρ. Ἴδιον δὲ τῶν πρὸς τι τὸ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι· φίλος γὰρ φίλου φίλος καὶ φίλος φίλου φίλος, διδάσκαλος μαθητοῦ διδάσκαλος καὶ μαθητῆς διδασκάλου μαθητῆς· –καὶ τὸ ἅμα τῇ φύσει εἶναι. Τὸ δὲ ἅμα τῇ φύσει ἐστὶ τὸ συνεισφέρειν καὶ συνεισφέρεσθαι καὶ συναναιρεῖν καὶ συναναιρεῖσθαι· πατὴρ γὰρ ὄντος πάντως καὶ υἱὸς ἔσται, καὶ υἱοῦ ὄντος πάντως καὶ πατήρ ἔσται καὶ πατὴρ μὴ ὄντος οὐδὲ υἱὸς ἔσται, – τίνος γὰρ ἔσται υἱὸς μὴ ὄντος πατρός; –καὶ υἱοῦ μὴ ὄντος οὐδὲ πατήρ ἔσται· ὁ γὰρ μὴ ἔχων υἱὸν οὐκ ἔσται πατήρ. Ὡστε συναναιρεῖται ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, συναναιρεῖται δὲ οὐχ ἡ ὑπόστασις αὐτοῦ ἀλλ' ἡ σχέσις. Εἰ γὰρ καὶ μένει ὁ υἱός, ἀλλ' οὐχ υἱὸς μένει· μὴ ἔχων γὰρ πατέρα πῶς ἔσται υἱός; Εἰ δὲ καὶ λέγομεν υἱὸν τοῦ τετελευτηκότος, ἢ οὐ κυρίως λέγομεν ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ἢ ὡς μὴ ἀπολομένου τοῦ πατρὸς καὶ εἰς τὸ μὴ εἶναι χωρήσαντος διὰ τὸ τῆς ψυχῆς ἀθάνατον. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐκάστη κατηγορία γενικώτατον γένος ἐστὶ καὶ ἔχει καὶ γένη καὶ εἴδη ὑπάλληλα καὶ διαιρετικὰς τῶν γενῶν καὶ συστατικὰς τῶν εἰδῶν διαφορὰς καὶ εἰδικώτατα εἴδη καὶ ἄτομα· οὔτε δὲ αἰ συστατικὰι διαφοραὶ λέγονται οὐσιώδεις, εἰ μὴ μόνης τῆς οὐσίας, οὐδὲ τὰ ἄτομα

λέγονται ὑποστάσεις, εἰ μὴ τῆς οὐσίας μόνης. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία ὡς γένος καὶ σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι ἀνάγεται· τὸ γὰρ γένος εἰδῶν ἔστι γένος καὶ τὰ εἶδη γένους εἰσὶν εἶδη καὶ τῶν πρὸς τί εἰσιν. Ἔτι τὰ πρὸς τι καὶ πρὸς ἀντιστρέφοντα λεγόμενα ἢ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἔχουσι τὴν σχέσιν ἢ γουὸν οὐσίαις, ἢ οὐκ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἢ γουὸν συμβεβηκόσι. Καὶ εἰ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις, ἢ φυσικὴ αὐτῶν ἔστιν ἡ σχέσις ὡς πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἢ οὐ φυσικὴ. Εἰ δὲ οὐ φυσικὴ, ἢ τυχικὴ ὡς δοῦλος καὶ δεσπότης ἢ τεχνικὴ ὡς μαθητὴς καὶ διδάσκαλος ἢ προαιρετικὴ ὡς φίλος καὶ φίλος, ἐχθρὸς καὶ ἐχθρὸς. Εἰ δὲ οὐκ ἐν τοῖς ἀυθεδράστοις ἀλλ' ἐν τοῖς συμβεβηκόσιν, ἢ φυσικὴ ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ, ἢ οὐ φυσικὴ. Χρὴ δὲ τὰ πρὸς τι πρότερον ὑπ' ἄλλην κατηγορίαν ἀνάγεσθαι ὡς καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον καὶ τότε ὡς σχέσιν ἔχον πρὸς ἕτερον ὑπὸ τὰ πρὸς τι· δεῖ γὰρ πρότερον εἶναι τι ἀσχέτως καὶ τότε θεωρεῖσθαι ἐν αὐτῷ σχέσιν. 52 Περὶ ποιοῦ καὶ ποιότητος. Ποιότης ἔστι, καθ' ἣν ποιοὶ τινες ὀνομάζονται. Καὶ πάλιν ποιότης ἔστι, καθ' ἣν παρωνύμως τὰ μετέχοντα αὐτῆς λέγεται· ἐκ τῆς φρονήσεως φρόνιμος λέγεται ὁ ἔχων τὴν φρόνησιν καὶ θερμὸς ὁ μετέχων θερμότητος. Χρὴ δὲ εἰδέναι, ὅτι τὸ ποιὸν καθολικώτερον ἔστι τῆς ποιότητος· τὸ γὰρ ποιὸν σημαίνει τὴν ποιότητα καὶ τὸ μετέχον αὐτῆς ἢ γουὸν τὴν θερμότητα καὶ τὸ θερμόν, τὸ ἔχον τὴν θερμότητα· ποιοὶ μὲν γὰρ εἰσιν οἱ ἔχοντες τὴν ποιότητα, οἷον οἱ ἔχοντες θερμότητα θερμοὶ λέγονται. Οἱ μὲν θερμοὶ ποιοὶ εἰσιν, ἢ δὲ θερμότης ποιότης. Λέγεται δὲ πολλάκις καὶ αὐτὴ ἡ ποιότης ποιὸν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς ποσότητος. Τῶν δὲ ποιοτήτων αἱ μὲν τοῖς ἐμψύχοις {καὶ λογικοῖς} ἐνυπάρχουσι σώμασιν ὡς ἐπιστῆμαι καὶ ἀρεταί, νόσοι καὶ ὑγίεια, καὶ λέγονται ἕξις καὶ διαθέσεις, αἱ δὲ καὶ τοῖς ἐμψύχοις καὶ τοῖς ἀψύχοις ὡς θερμότης, ψύξις, μορφή, σχῆμα, δύναμις καὶ ἀδυναμία. Τούτων δὲ αἱ μὲν εἰσι δυνάμει, αἱ δὲ ἐνεργείᾳ· καὶ εἰ μὲν δυνάμει, ποιοῦσι δυνάμιν καὶ ἀδυναμίαν· εἰ δὲ ἐνεργείᾳ, ἢ διὰ βάθους κεχωρήκασιν, ὡς ἡ θερμότης δι' ὄλου τοῦ πυρὸς καὶ ἡ λευκότης δι' ὄλου τοῦ γάλακτος καὶ τῆς χιόνος καὶ ποιεῖ πάθος καὶ παθητικὴν ποιότητα, ἢ ἐπιπολῆς καὶ ποιοῦσι σχῆμα καὶ μορφήν. Εἰσὶν οὖν τῆς ποιότητος εἶδη τέσσαρα· ἕξις καὶ διάθεσις, δύναμις καὶ ἀδυναμία, πάθος καὶ παθητικὴ ποιότης, σχῆμα καὶ μορφή. Διαφέρει δὲ ἕξις διαθέσεως, ὅτι ἡ μὲν ἕξις δυσμετάβλητός ἐστι καὶ χρονιωτέρα οἷον ἡ φρόνησις· οὐ γὰρ ταχὺ μεταβάλλεται τις τῆς φρονήσεως εἰς ἀφροσύνην. Ὅμοίως καὶ ἡ ἐπιστῆμη, ὅτε ἀκριβῶς τις ἐπίσταται, δυσμετάβλητός ἐστιν ἐν αὐτῷ ἢ γνῶσις, ἕξις ἔστι, καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη ὁμοίως. Διαθέσεις δὲ εἰσι τὰ εὐκίνητα καὶ ταχέως μεταβάλλοντα οἷον θερμότης, ψύξις, νόσος, ὑγίεια καὶ τὰ τοιαῦτα· διάκειται μὲν γὰρ κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος, ταχέως δὲ μεταβάλλεται ἐκ θερμοῦ ψυχρὸς γινόμενος καὶ ἐκ νόσου ὑγιής. Καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα οἷον ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγίεια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐὰν ὦσι μόνιμα καὶ δυσμετάβλητα, ἕξις εἰσί. Καθολικωτέρα δὲ ἔστιν ἡ διάθεσις· ἀμφοτέραι μὲν γὰρ διαθέσεις λέγονται, διάκειται γὰρ πως κατὰ ταύτας ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἡ μὲν δυσμετάβλητος διάθεσις ἕξις λέγεται, ἢ δὲ εὐμετάβλητος διάθεσις μόνον. Δεύτερον εἶδος ποιότητος δύναμις καὶ ἀδυναμία, ἅτινα οὐκ εἰσιν ἐνεργείᾳ, ἔχουσι δὲ ἐπιτηδειότητα καὶ δυνάμιν φυσικὴν ἢ ἀνεπιτηδειότητα, ὡς φαμεν τὸν μὲν παῖδα δυνάμει μουσικόν, εἰ γὰρ καὶ μὴ ἔχει ἐνεργείᾳ τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἔχει ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ δέξασθαι τὴν μουσικὴν, τὸ δὲ ἄλογον ἄμουσον ὡς μήτε ἐνεργείᾳ ἔχον τὴν μουσικὴν μήτε δυνάμενον αὐτὴν δέξασθαι· καὶ τὸ σκληρὸν δὲ δυνάμιν ἔχει τοῦ μὴ ταχέως διαιρεῖσθαι. Τρίτον εἶδος παθητικὴ ποιότης καὶ πάθος οἷον θερμότης, λευκότης, ψύξις, μελανία καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ μὲν οὖν πάθος εὐαπόβλητόν ἐστιν ὡς ἡ διάθεσις, ὡς ἂν τις ἢ διὰ αἰδῶ ἢ διὰ φόβον ὠχρίαση ἢ ἐρυθρίαση, ἢ δὲ παθητικὴ ποιότης δυσκίνητος καὶ δυσμετάβλητός ἐστι. Τῶν δὲ παθητικῶν ποιοτήτων τινὲς μὲν ἀπὸ πάθους οὐ γεγέννηται ἢ γουὸν οὐκ ἀλλαχόθεν, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσιν ὡς τῷ πυρὶ ἢ

θερμότης καὶ τῷ μέλιτι ἢ γλυκύτης· οὔτε γὰρ τῷ πυρὶ ἐπίκτητος ἢ θερμότης οὐδὲ τῷ μέλιτι ἢ γλυκύτης, οὔτε πρότερον μὴ ὄντα τοιαῦτα ὕστερον προσε λάβοντο τὴν θερμότητα καὶ τὴν γλυκύτητα, ὅμως δὲ τὸ αὐτὸ πάθος ποιοῦσι κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν· τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμὸν ὄν θερμαίνει ἡμᾶς καὶ τὸ μέλι γλυκὺ ὄν γλυκαίνει ἡμᾶς· –τινὲς δὲ ἀπὸ τινος πάθους ἤγουν κράσεως γεγόνασι καὶ ποιοῦσιν ἐνίοτε πάθος κατὰ τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν ἀλλ' οὐ τὸ αὐτὸ πάθος καὶ τὴν αὐτὴν ποιότητα, ἦν ἔχουσιν, οἷά εἰσι τὰ χρώματα· τὸ γὰρ λευκὸν ἔκ τινος πάθους καὶ κράσεως γινόμενον πάθος μὲν ποιεῖ περὶ τὴν ὄρασιν ἤγουν τὴν διάκρισιν καὶ ἐξάπλωσιν καὶ φωτισμόν, οὐ λευκαίνει δὲ ἡμᾶς. Ἡ οὖν παθητικὴ ἢ μὴ οὔσα ἐπίκτητος ἢ παντὶ τῷ εἶδει ἐνυπάρχει ὡς ἢ θερμότης ὄλω τῷ πυρὶ, ἢ οὐ παντὶ ὡς ἢ μελανία τοῖς Αἰθίοψιν· οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι μέλανες. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον περὶ σῶμα θεωρεῖται ἀλλὰ καὶ περὶ ψυχὴν. Τέταρτον εἶδος ποιότητος σχῆμα καὶ μορφή. Τὸ μὲν οὖν σχῆμα ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων φέρεται, ἢ δὲ μορφή ἐπὶ τῶν ἐμψύχων μόνον. Εἰ δὲ ῥηθῆ ἐπὶ τῶν ἀψύχων μορφή ἢ εὐμορφον, οὐ κυρίως ἀλλὰ καταχρηστικῶς λέγεται. Καθολικώτερον οὖν ἐστὶ τὸ σχῆμα· καὶ ἡ μορφή γὰρ καλεῖται σχῆμα. Τὸ δὲ τῶν ἀψύχων σχῆμα οὐ καλεῖται μορφή. Ἡ δὲ εὐθύτης ἤγουν ὀρθότης καὶ ἡ καμπυλότης ἤγουν στρεβλότης τῆς ποιότητός εἰσιν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὰ ποιά ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρωνύμως ἀπὸ τῶν ποιοτήτων λέγονται ὡς ἀπὸ τῆς θερμότητος θερμὸν, τινὰ δὲ καὶ ὁμωνύμως ὡς μουσικὴ ἐπιστήμη καὶ μουσικὴ γυνὴ ἢ ἔχουσα τὴν μουσικὴν ἐπιστήμην, τινὰ δέ, εἰ καὶ σπανίως, ἕτερονύμως ὡς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς σπουδαῖος· ὁ γὰρ ἐνάρετος σπουδαῖος λέγεται. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸ πάθος διττόν· ἢ γὰρ ἐν τῷ ἤδη πεπονθέναι λέγεται, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν ποιότητα, ὡς τὸ ἤδη λελευκασμένον ἱμάτιον λέγεται λευκόν, ἢ ἐν τῷ νῦν πάσχειν, καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὴν τοῦ πάσχειν κατηγορίαν, ὡς τὸ μήπω λευκανθέν ἀλλὰ νῦν λευκαινόμενον. Χρὴ γινώσκειν, ὡς οὐκ εἰσιν αἱ ποιότητες σώματα ἀλλὰ ἀσώματοι. Εἰ γὰρ ἦσαν σώματα, ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἦσαν· καὶ πάντα δὲ τὰ συμβεβηκότα ἀσώματά εἰσι καὶ καθ' ἑαυτὰ ἀνύπαρκτα, εἰ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρηθῶσι. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι αἱ οὐσιώδεις ποιότητες ὑπὸ τὴν οὐσίαν ἀνάγονται· μέρη γὰρ αὐτῆς εἰσιν ὡς διαιροῦντα αὐτὴν καὶ εἰς τὸν ὅρισμόν τῶν εἰδῶν αὐτῆς λαμβανόμενα, ὑφ' ἣν δὲ κατηγορίαν τὸ ὅλον, ὑπὸ ταύτην καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἀναχθῆσονται. Τὸ βαρὺ καὶ κοῦφον ἢ ἐν ὄγκοις θεωρεῖται ὡς ἐπὶ τῶν σταθμιζομένων καὶ ἀνάγεται ὑπὸ τὸ ποσόν, ἢ ἐν οὐσίᾳ ὡς ἐν τοῖς στοιχείοις ἤγουν πυρὶ καὶ γῆ καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν ὡς οὐσιώδεις διαφοραί, ὁμοίως καὶ τὸ πυκνὸν καὶ μανὸν ἤγουν ἀραιόν· ἢ γὰρ οὐσιωδῶς ἐν τοῖς στοιχείοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν οὐσίαν, ἢ ἐπεισάκτως ἐν ἱματίοις καὶ ἀνάγονται ὑπὸ τὴν κείσθαι κατηγορίαν, θέσει γὰρ εἰσι. Τρία δὲ εἰσιν ἴδια τῆς ποιότητος ἤγουν παρακολουθήματα· πρῶτον τὸ ἐναντιότητα ἐπιδέχεσθαι· τὸ γὰρ θερμὸν ἐναντίον τῷ ψυχρῷ καὶ τὸ λευκὸν τῷ μέλανι· δεῦτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἔνθα γὰρ ἐναντιότης ἐστὶ, καὶ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον εὐρίσκεται. Τὸ δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἐπίτασις, καὶ τὸ ἥττον ὑφρασις. Ἐνδέχεται οὖν εἰπεῖν τόδε τὸ εἶδος μᾶλλον τοῦδε λευκὸν καὶ ἥττον ψυχρόν. Τρίτον παρακολουθήμα, τὸ καὶ ιδιώτατον τοῦ ποιοῦ, τὸ ὅμοιον καὶ ἀνόμοιον. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι τὸ σχῆμα οὐκ ἔχει ἐναντίον. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐ πᾶσαι αἱ στερήσεις ἀποφατικῶς λέγονται, ἀλλὰ καὶ στερήσεις εἰσὶ καταφατικῶς λεγόμεναι ὡς τυφλότης καὶ κωφότης. Καὶ πάλιν οὐ πᾶν εἶδος καταφατικῶς ὀνομάζεται ἀλλὰ καὶ ἀποφατικῶς, ὡς περὶ ἢ ἀκολασία εἶδος οὔσα οὐ καταφατικῶς ἀλλ' ἀποφατικῶς ὀνομάσθη· ἢ γὰρ κατάθεσις κατάφασις λέγεται οἷον «καλὸς ἐστίν», ἢ δὲ ἄρνησις ἀπόφασις οἷον «οὐκ ἔστι καλός»· ὅτε δὲ λέγομεν «ἄνομος εἶ», τὸ ἄρνησιν σημαίνει ὡς τὸ οὐ. Εἰ δὲ λέγεται τόδε τὸ λευκὸν ἴσον εἶναι τῷδε τῷ λευκῷ, οὐ καθὸ ποιότης λέγεται ἴσον εἶναι ἀλλὰ καθὸ ποσότης καὶ τὸ εἶναι τὴν ἐπιφάνειαν ταύτην ἴσην ἐκείνη τῇ ἐπιφανείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ποσῷ τὸ ὅμοιον

καὶ ἀνόμοιον θεωρεῖται οὐ καθὸ ποσόν, ἀλλὰ καθὸ μετέχει ποιότητος. 53 Περὶ τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ ποιήσις καὶ ἡ πάθησις ἤγουν ἡ ποιητικὴ δύναμις καὶ ἡ παθητικὴ ὑπὸ τὴν ποιότητά εἰσι, τὸ δὲ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν οὐσία τίς ἐστὶ τοιῶσδε ἐνεργουσα ἢ πάσχουσα. Ποιεῖν οὖν ἐστὶ τὸ ἐν ἑαυτῷ ἔχειν τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας, πάσχειν δὲ τὸ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν ἄλλῳ ἔχειν τὴν αἰτίαν τοῦ πάσχειν ὡς ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ δημιουργούμενον· ὁ μὲν γὰρ δημιουργὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς δημιουργίας, τὸ δὲ δημιουργούμενον ἐν μὲν τῷ δημιουργῷ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας, ἐν ἑαυτῷ δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς παθήσεως. Δημιουργὸν δὲ ἐνταῦθα τὸν τεχνίτην λέγομεν οἷον τέκτονα, δημιουργούμενον δὲ τὴν ὕλην τὴν ὑποκειμένην τῷ τεχνίτῃ οἷον τὴν ξυλὴν· αὕτη γὰρ ὑπόκειται τῷ τέκτονι. Τοῦ δὲ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν τὰ μὲν ἀπλῶς λέγονται ποιεῖν ὡς ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν οἷον τεκτονικῆς, χαλκευτικῆς καὶ τῶν τοιούτων, ἐφ' ὧν καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι τὸν ποιοῦντα διαμένει τὸ ποίημα· τοῦ γὰρ οἰκοδόμου παυσαμένου τοῦ οἰκοδομεῖν διαμένει τὸ οἰκοδομηθέν· –τὸ δὲ λέγεται πράττειν, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ πραττόμενον παυσαμένου τοῦ πράττοντος· παυσαμένου γὰρ τοῦ αὐλητοῦ οὐ διαμένει ἀλλ' ἀπόλλυται ἢ αὐλῆσις· –τὸ δὲ λέγεται θεωρεῖν ὡς τὸ ἀστρονομεῖν, γεωμετερεῖν, νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔτι καὶ τὰ θεωρούμενα εἶδη ἐν τοῖς ἀψύχοις οἷον πυρί, λίθῳ, ξύλῳ καὶ τοῖς τοιούτοις. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ τῶν λογικῶν εἰσι, τὸ δὲ ἔσχατον ἐπὶ τῶν ἀψύχων καὶ ἀλόγων· οὐ καθὸ γὰρ ἔμψυχον ποιεῖ ἀλλὰ καθὸ σῶμα πλησιάζον σώματι. Δύο δὲ ἔχει ἴδια· πρῶτον τὸ ἐπιδέχασθαι ἐναντιότητα, τὸ γὰρ θερμαίνειν ἐναντίον ἐστὶ τοῦ ψύχειν· δεύτερον τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἐνδέχεται γὰρ μᾶλλον θερμαίνειν καὶ ἥττον ψύχειν, ὁμοίως καὶ θερμαίνεσθαι καὶ ψύχεσθαι. Ἐν πάσαις οὖν ταῖς κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ ποιεῖν καὶ πάσχειν· ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ τὸ γεννᾶν καὶ γεννᾶσθαι, ἐν δὲ τῷ ποσῷ ἀριθμεῖν καὶ ἀριθμεῖσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς τι διπλασιάζειν καὶ διπλασιάζεσθαι, ἐν τῇ ποιότητι λευκαίνειν καὶ λευκαίνεσθαι, ἐν τῷ κεῖσθαι καθίζειν καὶ καθέζεσθαι, ἐν τῷ ἔχειν φορεῖν καὶ φορεῖσθαι, ἐν τῇ ποῦ περιέχειν καὶ περιέχεσθαι, καὶ ἐν τῇ ποτέ περιέχεσθαι καὶ περιέχειν ἐν τῷ ἐνεστῶτι καὶ παρεληλυθότι καὶ μέλλοντι χρόνῳ. 54 Περὶ τοῦ κεῖσθαι. Κεῖσθαί ἐστὶ τὸ ἔχον θέσιν πῶς πρὸς ἕτερον οἷον τὸ σῶμα τὸ κείμενόν πῶς πρὸς τὴν τοιαύτην θέσιν ἢ πρὸς ἀνάκλισην ἢ καθέδραν ἢ στάσιν. Εἶδη δὲ τοῦ κεῖσθαι τρία· τὸ ἴστασθαι, τὸ καθῆσθαι, τὸ ἀνακλίνεσθαι· τὸ μὲν γὰρ ὀρθὸν εἶναι τὸ ἴστασθαι ποιεῖ, τὸ δὲ κατὰ μέρος μὲν κεῖσθαι, κατὰ μέρος δὲ ἴστασθαι ποιεῖ τὸ καθῆσθαι, τὸ δὲ παντελῶς κεῖσθαι ποιεῖ τὸ ἀνακλίνεσθαι. Οὐ δηλοῖ δὲ τὸ κεῖσθαι οὐδὲ τὸ κείμενον οὐδὲ τὸν τόπον ἀλλὰ αὐτὴν τὴν θέσιν τοῦ κειμένου πρὸς τὸν τόπον. Τῶν δὲ κειμένων τὰ μὲν κατὰ φύσιν κεῖνται ὡς τὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις οἷον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ κατὰ θέσιν καὶ τέχνην ὡς ἀνδριάς, κίων καὶ τὰ τοιαῦτα. Λοιπὸν ἐπιδιαίρεισι ἢ λέγουσα, ὅτι τῶν κειμένων τὰ μὲν στάσιμα ὡς γῆ, τὰ δὲ κινούμενα ὡς τὰ οὐράνια σώματα. Ἔτι τῶν κειμένων τὰ μὲν δυνάμει κεῖνται ἤγουν τὰ δυνάμενα μετέρχεσθαι, τὰ δὲ ἐνεργείᾳ, ὡς ὅπου κεῖνται. 55 Περὶ τῆς ποῦ. Τὸ ποῦ τόπον σημαίνει· ἐρωτώμενοι γὰρ «ποῦ ἐστὶν ὁ δεῖνα» φημὲν «ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῇ πόλει» ταῦτα δὲ τόπον σημαίνουν. Εἶδη δὲ τῆς ποῦ κατηγορίας κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν τόπων ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερά, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν. 56 Περὶ τῆς ποτέ. Τὸ ποτέ χρόνον δηλοῖ· ἐρωτώμενοι γὰρ «πότε ἐγένετο τόδε;» λέγομεν «πέρυσι, προπέρυσι», ἅτινα χρόνον σημαίνουν. Εἶδη δὲ τῆς ποτέ κατηγορίας εἰσὶ τὸσαῦτα, ὅσαι αἰ τοῦ χρόνου διαφοραί. Τρεῖς δὲ εἰσὶν αὗται· ἐνεστῶς, παρωχημένος, μέλλον. 57 Περὶ τοῦ ἔχειν. Τὸ ἔχειν ἐστὶν οὐσία περὶ οὐσίαν. Δηλοῖ δὲ τὸ περιέχειν ἢ περιέχεσθαι καὶ μὴ εἶναι τι μέρος τοῦ πράγματος. Καὶ περιέχει μὲν χιτῶν, ὄπλα καὶ τὰ τοιαῦτα, περιέχεται δὲ δακτύλιος καὶ εἴ τι ἕτερον τοιοῦτον μικρόν. Δεῖ δὲ καὶ τὸ περιέχον καὶ τὸ περιεχόμενον οὐσίας εἶναι· εἰ γὰρ τὸ μὲν οὐσία εἶη, τὸ δὲ συμβεβηκός, ὡς

ἐπιστήμων καὶ ἐπιστήμη, οὐκέτι ὑπὸ τὸ ἔχειν ἀνάγεται. Διαφοραὶ δὲ τοῦ ἔχειν γίνονται κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ὄντων· ἢ γὰρ ἔμψυχόν ἐστιν ἢ ἄψυχον, καὶ ἔμψυχον μὲν ἔχειν λεγόμεθα ὡς παῖδα, ἵππον καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄψυχον δὲ ὡς δακτύλιον, ὑπόδημα καὶ τὰ τοιαῦτα. Λέγεται δὲ τὸ ἔχειν καὶ κατὰ πολλῶν ἐτέρων σημασινομένων ὁμωνύμως, περὶ ὧν ὕστερον ἐροῦμεν. 58 Περὶ ἀντικειμένων. Πᾶν ἀντικείμενον ἢ ὡς πρᾶγμα ἀντίκειται ἢ ὡς λόγος. Καὶ εἰ μὲν ὡς λόγος λόγῳ, ποιεῖ κατάφασιν καὶ ἀπόφασιν. Κατάφασιν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν, τί τινι ὑπάρχει, οἶον καλός ἐστιν, ἀπόφασιν δὲ τὸ εἰπεῖν, τί τινι οὐχ ὑπάρχει, οἶον οὐκ ἔστι καλός· λέγονται δὲ ἀμφοτέρω ἀπόφασιν. Εἰ δὲ ὡς πρᾶγμα ἀντίκεινται, ἢ ὡς πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγονται καὶ ποιεῖ τὰ πρὸς τι, ἅτινα καὶ συνεισάγουσιν ἄλληλα καὶ συναναιροῦσιν, ἢ οὐ πρὸς ἀντιστρέφοντα καὶ οὐκ ἔχουσι σχέσιν. Καὶ ταῦτα ἢ οὐ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, ὅμως δὲ ἄμφω κατὰ φύσιν εἰσὶ καὶ ποιεῖ τὰ ἐναντία ὡς ἡ θερμότης καὶ ἡ ψύξις, ἢ τὸ μὲν μεταβάλλει εἰς τὸ ἕτερον, τὸ δὲ ἕτερον οὐ μεταβάλλει. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν ἐστὶ κατὰ φύσιν τὸ δὲ παρὰ φύσιν, καὶ ποιεῖ τὰ κατὰ στέρησιν καὶ ἔξιν ἀντικείμενα ὡς ὄψις καὶ τυφλότης· ἔξις μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ ὄψις ὡς ἐκ τοῦ ἔχειν, στέρησις δὲ τῆς ἔξεως ἡγουν τῆς ὀράσεως ἡ τυφλότης. Τῶν δὲ ἐναντίων τὰ μὲν εἰσὶν ἄμεσα, τὰ δὲ ἔμμεσα. Ἄμεσα μὲν οὖν εἰσὶν, ὧν ἀναγκαῖον τὸ ἕτερον ἡγουν τὸ ἐν ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ αὐτοῖς ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, οἶον νόσος καὶ ὑγεία ἐν σώματι ζῶου ὑποκειμένῳ, καὶ ἀνάγκη πάντως ἐν τῷ σώματι ἢ νόσον εἶναι ἢ ὑγίαν· νόσον δὲ φαμεν πᾶσαν τὴν παρατροπὴν τῆς φύσεως. – Ἐμμεσα δέ, ὧν οὐκ ἀνάγκη τὸ ἕτερον ὑπάρχειν τῷ ὑποκειμένῳ ἢ τοῦτοις, ὧν κατηγοροῦνται, ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· ἐναντία γὰρ εἰσὶ, καὶ οὐ πάντως ἀνάγκη ἐν αὐτῶν ὑπάρχειν τῷ σώματι· οὐ γὰρ ἀνάγκη πᾶν σῶμα ἢ λευκὸν εἶναι ἢ μέλαν, εἰσὶ γὰρ σῶματα φαῖα καὶ πυρρά· – εἰ μὴ ἄρα τὸ ἐν τῶν ἀντικειμένων ἀφωρισμένως φύσει ὑπάρχει τινὶ ὡς ἡ θερμότης τῷ πυρὶ καὶ ἡ ψύξις τῇ χιόνι. Τῶν μὲν οὖν ἐμμέσων τὰ μὲν ἔχουσιν ὀνόματα, ὡς τὸ μέσον τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος λέγεται φαῖόν, τὰ δὲ οὐκ ἔχουσιν ὀνόματα· τὸ μέσον γὰρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου οὐκ ἔχει ὄνομα, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει ἐκατέρου τὸ ἀνὰ μέσον γνωρίζεται οἶον οὐδὲ δίκαιον οὐδὲ ἄδικον. Ἀκολουθοῦσι δὲ τοῖς ἐναντίοις ἰδιώματα τέσσαρα· πρῶτον, ὅτι τῷ μὲν ἀγαθῷ ἐξ ἀνάγκης τὸ κακὸν ἐναντίον, τῷ δὲ κακῷ ποτὲ μὲν ἀγαθόν, ποτὲ δὲ ἄλλο κακόν· τῇ μὲν γὰρ σωφροσύνη ἐναντίον ἡ ἀκολασία, τῇ δὲ ἀκολασία ποτὲ μὲν σωφροσύνη, ποτὲ δὲ ἡλιθιότης. Ἡλιθιότης δὲ ἐστὶ τὸ μὴ κινεῖσθαι μηδὲ ἐγείρεσθαι τὰ πάθη. Ἡ μὲν οὖν ἀκολασία ἔλλειψις ἐστὶ τῆς σωφροσύνης, ἡ δὲ ἡλιθιότης ὑπερβολή, ἐναντία δὲ ἡ ὑπερβολὴ τῇ ἔλλειψει. – δεῦτερον, ὅτι ἀδύνατον ἅμα τὰ ἐναντία ἐπὶ τῶν ἀτόμων εἶναι κατὰ τὸ αὐτό, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ ἅμα Σωκράτην ὑγιαίνειν καὶ νοσεῖν, ἢ κατὰ τὸ αὐτὸ μέλος θερμαίνεσθαι ἅμα καὶ ψύχεσθαι. – τρίτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ ἢ γένει ἢ εἴδει ἢ ἀριθμῷ, γένει μὲν ὡς ἐν ἀπλῷ σώματι τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, εἴδει δὲ ὡς ἐν σώματι ζῶου ὑγεία καὶ νόσος, ἀριθμῷ δὲ δῆλον· τὸ γὰρ αὐτὸ σῶμα τῶν ἐναντίων εἶναι δεκτικὸν ἐνδέχεται κατὰ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολήν. – τέταρτον, ὅτι τὰ ἐναντία ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν ὑπὸ τὸ χρῶμα, ἢ ὑπὸ τὰ ἐναντία γένη ὡς δικαιοσύνη καὶ ἀδικία ὑπὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἅτινα ἐναντία εἰσὶν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐναντία γένη εἰσὶν ὡς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἐναντία ὄντα γένη. 59 Περὶ ἔξεως καὶ στέρησεως. Ἐξίς λέγεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐχομένου καὶ τοῦ ἔχοντος ὡς τοῦ ὄπλου καὶ τοῦ ὀπλισμένου ἡγουν τοῦ ἐνδύοντος καὶ τοῦ ἐνδυομένου· – δεῦτερον αἱ ἐπίσαστοι ἐνέργειαι μόνιμοι οὔσαι εἴτε φυσικαὶ εἴτε ψυχικαί· καὶ φυσικαὶ μὲν ὡς ἡ θερμότης ἐν τοῖς θερμαινόμενοις, ψυχικαὶ δὲ ὡς ἐπιστήμη· – τρίτον, ὅπερ οὐπω μὲν ἔχει, ἔχει δὲ ἐπιτηδειότητα δέξασθαι, ὅπερ ἐστὶ πρῶτον σημασινομένον τοῦ δυνάμει· – τέταρτον ἡ φυσικὴ ποιότης ἡγουν φυσικὴ ἔξις ὡς ἡ θερμότης τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ καθεύδοντος ἢ ὄψις, ὅπερ ἐστὶ δεῦτερον

σημαινόμενον τοῦ δυνάμει, δύναται γὰρ καίειν, ἐνεργεία δὲ οὐ καίει, πρῶτον δὲ σημαινόμενον τοῦ ἐνεργεία· –πέμπτον ὡς ἡ τελικὴ ἐνέργεια ὡς ἡ ὄρασις ἢ ἡδη ὀρώσα καὶ ἢ θερμότης ἢ ἡδη θερμαίνουσα. Στέρησις δὲ τῆς ἕξεως ἀποβολή. Ἀντίκειται οὖν τῷ μὲν πρῶτῳ σημαινόμενῳ τῆς ἕξεως ἢ στέρησις τοῦ ὄπλου ἡγουν τοῦ ἐνδύματος, –τῷ δὲ δευτέρῳ ἢ ἀποβολή τῶν ἐπεισάκτων ἕξεων, ὅτε τὸ θερμανθὲν ψυχρανθῆ· – τῷ τρίτῳ, ὅπερ οὐδὲ ὄλως πέφυκεν ἔχειν τὸ γένος, ὡς λέγομεν ἔχειν ἐπιτηδειότητα τὸ βρέφος πρὸς μουσικὴν, τὴν δὲ συκὴν οὐδαμῶς. Ἐστέρηται οὖν ἢ συκῆ, ἐπειδὴ τὸ γένος τῶν φυτῶν οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα δέξασθαι μουσικὴν. Καὶ ὅπερ τὸ μὲν γένος ἔχει ἐπιτηδειότητα, τὶ δὲ τῶν εἰδῶν οὐκ ἔχει· τὸ γὰρ ζῶον ἔχει ἐπιτηδειότητα ὄραν, ὁ δὲ ἀσπάλαξ εἶδος ὢν τοῦ ζώου οὐκ ἔχει ἐπιτηδειότητα τοῦ ὄραν· –τῷ δὲ τετάρτῳ ἢ ἀποβολή τῆς δυνάμεως τῆς καθ' ἕξιν· –τῷ δὲ πέμπτῳ ἢ ἀποβολή τῆς τελικῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἀνωτέρω εἶρηκε τὴν κατὰ στέρησιν καὶ ἕξιν τῶν ἀντικειμένων ἀντίθεσιν ἡγουν τῆς δυνάμεως εἴτε τῆς ποιητικῆς εἴτε τῆς παθητικῆς· αὕτη δὲ χαρακτηρίζεται τοῖς τρισὶ τούτοις, ὅπερ πέφυκεν ἔχειν οὐδὲ ὄλως δὲ ἔχει, ἀλλὰ τελειῶς ἐστέρηται, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, καὶ ἔνθα πέφυκεν ἔχειν. Οἷον τὸν λίθον οὐ λέγομεν εἶναι τυφλόν, οὐ πέφυκε γὰρ ἔχειν ἕξιν ὀράσεως· οὐδὲ τὸν ἀρτιγέννητον κύνα λέγομεν εἶναι τυφλόν οὐδὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος νωδόν, ἐπειδὴ οὐ πεφύκασι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν ἔχειν· οὐδὲ τὸν πόδα λέγομεν τυφλόν, οὐ γὰρ πέφυκε τὸ ζῶον ἐν τῷ ποδὶ ἔχειν τὴν ἕξιν τῆς ὀράσεως. Ὅτε οὖν κατὰ τὰ τρία ταῦτα πέφυκεν ἔχειν καὶ μὴ ἔχει, λέγεται στέρησις. 60 Περὶ προτέρου καὶ ὑστέρου. Τὸ δὲ πρότερον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα σημαινόμενα. Καὶ κυριώτατόν ἐστι τὸ τῷ χρόνῳ πρότερον. Λέγεται δὲ κυρίως ἐπὶ μὲν ἐμψύχων τὸ πρεσβύτερον, ἐπὶ δὲ τῶν ἀψύχων τὸ παλαιότερον· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἀντ' ἀλλήλων λαμβάνονται. –δεύτερον δὲ τὸ φύσει πρότερον, ὅπερ συνεισφέρεται μὲν, οὐ συνεισφέρει δέ, καὶ συναναιρεῖ καὶ οὐ συναναιρεῖται ὡς τὸ ζῶον πρότερον τοῦ ἀνθρώπου· ζῶου γὰρ μὴ ὄντος οὐδὲ ἄνθρωπος ἔσται, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ἀνθρώπου δὲ μὴ ὄντος ἔσται ζῶον, καὶ ὁ ἵππος γὰρ καὶ ὁ κύων ζῶα εἰσι· καὶ ἀνθρώπου ὄντος πάντως ἔσται ζῶον, ζῶον γὰρ ὁ ἄνθρωπος. Ζώου δὲ ὄντος οὐ πάντως ἄνθρωπος ἀλλ' ἴσως ἵππος, κύων· καὶ ταῦτα γὰρ ζῶα εἰσι. –τρίτον τὸ κατὰ τάξιν, ὡςπερ φαμὲν πρῶτον τὸ ᾧ, δεύτερον τὸ ᾧβ, εἶτα τὰ συλλάβια, εἶτα αἱ ψῆφοι. –τέταρτον τὸ κατ' ἀξίαν, ὡς φαμεν· πρῶτον ἐπίσκοπος, εἶτα πρεσβύτερος. Ἐκβάλλουσι δὲ τοῦτον τὸν τρόπον τινές· ἐνδέχεται γὰρ τὸν πρῶτον κατὰ τάξιν ὑστέρον εἶναι κατ' ἀξίαν. – πέμπτον, ὡς φαμεν τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, ὡς ὁ Σωκράτης πρότερος τῆς ἰδίας εἰκόνας· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν αἴτιος τῆς ἰδίας εἰκόνας. Καὶ ὁ πατήρ πρότερος καὶ μείζων τοῦ υἱοῦ· ὁ γὰρ πατήρ ἐστὶν αἴτιος τοῦ υἱοῦ, ἐκ γὰρ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς γεννᾶται. Διὸ καὶ ὁ μακάριος Γρηγόριος κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἔλαβε τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ρηθέν· «Ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστίν.» Ἄλλοι δὲ προστιθέασιν τὸ κατ' ἐπίνοιαν, ὡς πρότερον τῶν θεμελιῶν τὸν τοῖχον. Τοῦτο δὲ ἀνάγεται ὑπὸ τὸν τέταρτον τρόπον, τὸν κατ' ἀξίαν· τὸ γὰρ τῆ ἐπινοία πρότερον, τοῦτο τῷ πράγματι ὑστέρον. Ὅσαχῶς δὲ τὸ πρότερον, τοσαυταχῶς καὶ τὸ ὑστέρον. Τὸ δὲ πρότερον καὶ τὸ ὑστέρον καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον οὐκ εἰσι τῶν ὁμωνύμων ἀλλὰ τῶν ἀφ' ἑνός. 61 Περὶ τοῦ ἅμα. Ἄμα λέγεται κυρίως μὲν, ὢν ἢ γένεσις ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, οἷον δύο τινὲς ἐγεννήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ῥοπῇ. Οὗτος ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρῶτῳ τρόπῳ τῶν σημαινόμενων τοῦ προτέρου. Δεύτερον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀλλήλοισι συνυπάρχοντα καὶ μὴ ὄντα ἕτερον ἕτερου αἴτιον ἢ αἰτιατόν ὡς τὸ διπλάσιον καὶ τὸ ἥμισυ· ἅμα γὰρ συνυπάρχουσι καὶ συναναιροῦσιν ἄλληλα καὶ συνεισφέρουσιν. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ δευτέρῳ καὶ τῷ πέμπτῳ τρόπῳ τοῦ προτέρου· ἐν μὲν γὰρ τῷ δευτέρῳ οὐ συνεισάγουσιν οὐδὲ συναναιροῦσιν ἄλληλα, ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ μὲν αἴτιον, τὸ δὲ αἰτιατόν. Τρίτον σημαινόμενον τῶν ἅμα τὰ ἀντιδιηρημένα εἶδη· ἀντιδιηρημένα δὲ

εἶδη λέγεται τὰ ἐκ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως κατενεχθέντα οἶον τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον ἐκ τοῦ ζώου. Οὗτος δὲ ὁ τρόπος ἀντίκειται τῷ πρώτῳ καὶ τῷ δευτέρῳ καὶ σχεδὸν τοῖς ἄλλοις τρισί. 62 Περὶ κινήσεως. Κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ δυνάμει, καθὸ τοιοῦτόν ἐστιν, οἶον ὁ χαλκὸς δυνάμει ἐστὶν ἀνδριάς· δύναται γὰρ ὁ χαλκὸς ἀπολαβεῖν τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος. Ἐντελέχεια οὖν ἐστὶ τοῦ χαλκοῦ τοῦ δυνάμει ὄντος ἀνδριάντος τὸ διαλύεσθαι, τὸ διαπλάττεσθαι, τὸ διαξέεσθαι, ἅπερ εἰσὶ κινήσεις. Ἐν ὅσαις οὖν κατηγορίαις θεωρεῖται τὸ δυνάμει, ἐν ταύταις θεωρηθήσεται ἡ κίνησις· ἐν ὅσαις δὲ οὐ θεωρεῖται τὸ δυνάμει, οὐδὲ ἡ κίνησις θεωρηθήσεται. Θεωρεῖται οὖν ἐν τῇ οὐσίᾳ, ἐν τῷ ποσῷ, ἐν τῷ ποιῷ, ἐν τῇ ποῦ κατηγορίᾳ. Ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ γένεσις καὶ φθορά, ἐν δὲ τῷ ποσῷ αὐξήσις καὶ μείωσις, ἐν δὲ τῷ ποιῷ ἀλλοίωσις, ἐν δὲ τῇ ποῦ τὸ κύκλω φερόμενον, ὅπερ καλεῖται περιφορά, καὶ τὸ ἐπ' εὐθείας κινούμενον, ὅπερ λέγεται ἐπ' εὐθείας κίνησις. Τῆς δὲ ἐπ' εὐθείας κινήσεως διαφοραὶ εἰσιν ἕξ· τὸ ἄνω, τὸ κάτω, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω, τὸ δεξιὰ, τὸ ἀριστερά. Διὸ μετὰ τῆς περιφοράς ἑπτὰ τοπικαὶ κινήσεις εἰσὶ· πᾶν γὰρ μεταβαλλόμενον ἢ καθ' αὐτὸ μεταβάλλεται ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τι τῶν περὶ αὐτό· καὶ εἰ μὲν καθ' αὐτό, ποιεῖ γένεσιν καὶ φθοράν· εἰ δὲ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ ἢ κατὰ τὸ ποσόν, καὶ ποιεῖ αὐξήσιν καὶ μείωσιν, ἢ κατὰ τὸ ποιόν, καὶ ποιεῖ ἀλλοίωσιν· εἰ δὲ κατὰ τὸ περὶ αὐτό, ποιεῖ τὴν κατὰ τόπον μεταβολήν· ὁ γὰρ τόπος οὔτε αὐτό ἐστὶ κινούμενον οὔτε τι τῶν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ τοῖς κινουμένοις παρέπεται καὶ περὶ τὰ κινούμενά ἐστι. Διαφέρει δὲ γένεσις καὶ φθορά· γένεσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι πρόοδος· ὅπερ γὰρ οὐκ ἦν πρότερον, τοῦτο γίνεται. Ἡ δὲ φθορά τὸ ἀνάπαλιν ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ μὴ εἶναι μεταβολή. – αὐξήσις δὲ καὶ μείωσις· αὐξήσις μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἐπὶ τὸ μῆζον κινήσις· μείωσις δὲ ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον. – ἐν δὲ τῇ ἀλλοίωσει πάλιν τὰ ἀντικείμενα πάθη, θερμότης ψύξις, τῷ λευκῷ τὸ μέλαν. Ἀντίκειται τοίνυν τῇ μὲν γενέσει φθορά, τῇ δὲ αὐξήσει μείωσις, τῇ δὲ ἀλλοίωσει τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ἡρεμία. Ἀντικείμενον μὲν θερμάνσει ψύξις ἡρεμία τε· ὅταν γὰρ λάβῃ πέρας τὸ θερμαινόμενον καὶ ἔλθῃ ἐπὶ τὴν ἄκραν θερμότητα, ἡρεμεῖ καὶ παύεται τοῦ θερμαίνεσθαι. Οὕτω καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ καὶ ἡ ἐναντία κίνησις ἀντίκειται καὶ ἡ ἡρεμία, ἐναντία μὲν, ὡς ἡ ἄνω κίνησις τῇ κάτω ἡρεμίᾳ τε· ἐὰν γὰρ βῶλον ρίψῃ τις ἐπὶ τὰ ἄνω, οὐ πρότερον ἐπὶ τὰ κάτω κινήσεται, πρὶν ἡρεμία τις γένηται. Τῇ δὲ οὐρανία κινήσει οὐκ ἔστιν ἐναντία κίνησις. Δοκεῖ δὲ ἡ ἀλλοίωσις παρέπεσθαι ταῖς λοιπαῖς κινήσεσι· καὶ γὰρ καὶ τὸ γινόμενον καὶ τὸ φθειρόμενον καὶ τὸ αὐξάνον καὶ τὸ μειούμενον καὶ τὸ κινούμενον κατὰ τόπον πάντως ἀλλοιοῦται. Ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν κινήσεων, εἰ καὶ εὐρίσκομεν παρεπομένην τὴν ἀλλοίωσιν ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται ἀλλοιοῦσθαι μὲν, μὴ μέντοι δὲ κινεῖσθαι καθ' ἐτέραν κίνησιν, ὡς ἐπὶ λίθου· οὗτος γὰρ θερμαίνεται καὶ ψύχεται καὶ οὔτε αὔξει οὔτε γίνεται· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως. Ὡστε εἰ καὶ παρέπεται ἀλλοίωσις ταῖς λοιπαῖς κινήσεσιν, ὅμως ἐνδέχεται καθ' αὐτὴν θεωρεῖσθαι· ὅθεν ὁμολογεῖται αὐτῶν τὸ διάφορον. Κίνησιν δὲ λέγει Ἀριστοτέλης τὴν μεταβολήν. Ἐν γὰρ τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως ἀπέδειξεν, ὅτι γένεσις καὶ φθορά μεταβολαὶ μὲν εἰσι, κινήσεις δὲ οὐκ εἰσι, διότι ἡ κίνησις σωζομένου τοῦ πράγματος γίνεται. Εἰ δὲ καὶ τῇ ἀλλοίωσει καὶ τῇ κατὰ τόπον μεταβολῇ ἔφημεν δύο ἐναντία εἶναι, τὴν τε κίνησιν καὶ τὴν ἡρεμίαν, ἰστέον, ὡς οὐκ ἀδύνατον κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο δύο ἐνὶ εἶναι ἐναντία· ἡρεμία μὲν γὰρ ὡς λῆξις καὶ στέρησις, ἡ δὲ ἀντικειμένη κυρίως ὡς θερμάνσει ψύξις. 63 Περὶ τοῦ ἔχειν. Τὸ ἔχειν κατὰ ὀκτὼ τρόπους λέγεται· –ἢ γὰρ ὡς ἕξιν ἢ διάθεσιν ἢ ἄλλην ποιότητα· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν ἐπιστήμην καὶ ἀρετήν. –ἢ ὡς ποσόν· λέγεται γὰρ τρίπηχον μέγεθος ἔχειν τὸ ξύλον. –ἢ ὡς οὐσίαν περὶ οὐσίαν, ὅπερ ἐστὶ γενικώτατον γένος. Τοῦτο δέ–ἢ περὶ ὄλον τὸ σῶμα ὡς χιτῶν–ἢ περὶ τι μέρος ὡς δακτύλιος ἐν δακτύλῳ–ἢ ὡς μέρος ἐν ὄλῳ· λεγόμεθα γὰρ ἔχειν χεῖρα· –ἢ ὡς ἐν

ἀγγείω, ὡς λέγομεν οἶνον ἔχειν τὸ κεράμιον, –ἢ ὡς κτῆμα· λεγόμεθα γὰρ οἰκίαν ἔχειν ἢ ἀγρόν, λεγόμεθα δὲ καὶ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα ἔχειν. Ἔοικε δὲ οὗτος ὁ τρόπος ἀλλότριος εἶναι τοῦ ἔχειν, ἐπειδὴ ἀντιστρέφει· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον σημαίνει ἔχειν τὸν ἄνδρα γυναῖκα ἢ τὴν γυναῖκα ἄνδρα, οὐδὲ γὰρ ἕτερον ἑτέρου ἐπικρατεῖ, ἀλλ' ἴσως καὶ ἀδιαφόρως ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ ὁ κτήτωρ ἔχει κτῆμα καὶ τὸ κτῆμα κτήτορα καὶ ἀντιστρέφει, ἀλλ' οὐχ ὡς ἀνὴρ γυναῖκα καὶ γυνὴ ἄνδρα· ὁ γὰρ κτήτωρ αὐτοκρατὴς καὶ κυριώτατόν ἐστι τοῦ κτήματος, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον ὁ μὲν κτήτωρ ἔχειν λέγεται, τὸ δὲ κτῆμα ἔχεσθαι. Δῆλον δέ, ὅτι τὸ ἔχειν τῶν ὁμωνύμων ἐστί. Τινὲς τὰς αὐτὰς διαφορὰς λέγουσι τοῦ ἔχειν, ὅσας καὶ τοῦ ποιεῖν καὶ τοῦ πάσχειν· ὡς γὰρ τὰ ποιοῦντα καὶ πάσχοντα ἢ ἔμψυχά ἐστιν ἢ ἄψυχα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἢ ἔμψυχόν ἐστι τὸ ἔχον καὶ τὸ ἐχόμενον ἢ ἄψυχον. Πῶς οὖν τῶν διαφορῶν γενῶν αἱ αὐταὶ διαφοραὶ ἔσσονται; Ἄλλ' ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἔχον ἢ περὶ ὅλον τὸ σῶμά ἐστιν ἢ περὶ μέρος, καὶ πάλιν τοῦτο ἢ ἀμυντήριόν ἐστιν ἢ κόσμος. 64 Περὶ ἀποφάνσεως ἀποφάσεώς τε καὶ καταφάσεως. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ κατάφασις καὶ ἡ ἀπόφασις ἀπόφανσις λέγεται. Κατάφασις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ σημαίνουσα, τί τινη ὑπάρχει, τουτέστι τί ὑπάρχει τις· οἷον «Σωκράτης σοφός ἐστι», «Σωκράτης περιπατεῖ». Ἀπόφασις δὲ ἡ δηλοῦσα τὸ μὴ ὑπάρχον τινη ἢ γουν τί οὐκ ἔστι τις, οἷον «ὁ δεῖνα οὐκ ἔστι σοφός», «ὁ δεῖνα οὐ περιπατεῖ». Ἐπειδὴ δὲ πάση καταφάσει ἀντίκειται ἀπόφασις καὶ πάση ἀποφάσει κατάφασις, ἢ ἀπόφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ καταφάσει καὶ ἡ κατάφασις ἢ ἀντικειμένη τῇ ἀποφάσει ἀντίφασις λέγεται· ἀνάγκη δὲ τὴν μίαν ψεύδεσθαι καὶ τὴν μίαν ἀληθεύειν. 65 Περὶ ὄρου καὶ προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι σκοπὸν ἔχει ἡ λογικὴ πραγματεία περὶ τῆς ἀποδείξεως. Ἡ δὲ ἀπόδειξις συλλογισμός ἐστι· ὁ δὲ συλλογισμὸς σύγκειται ἐκ δύο ἀληθῶν προτάσεων καὶ τοῦ συμπεράσματος· οἷον θέλων ἀποδείξει, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, λέγω, ὅτι πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστι· αὕτη πρότασις ἐστὶν. Εἶτα λέγω καὶ δευτέραν πρότασιν· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστι· εἶτα τὸ συμπέρασμα· Ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατός ἐστιν. Ἐκάστη δὲ πρότασις ἐξ ὄρων σύγκειται, ἐκάστη γὰρ λέξις τῆς προτάσεως ὄρος λέγεται· ὄρος γὰρ ἐστὶν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Οἷον ἡ πρότασις λέγει· Πᾶν ἀεικίνητον ἀθάνατόν ἐστι· τὸ «Πᾶν» ὄρος λέγεται ὡς μέρος προτάσεως καὶ τὸ «ἀεικίνητον» ὁμοίως ὄρος λέγεται καὶ τὸ «ἀθάνατον» ὄρος λέγεται καὶ τὸ «ἐστὶν» ὄρος λέγεται. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι δεῖ τὰς προτάσεις ἀληθεῖς εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀκολουθεῖν ταῖς προτάσεσιν. Εἰ γὰρ εὐρεθῆ ἢ μία τῶν προτάσεων ψευδῆς ἢ τὸ συμπέρασμα, παραλογισμός ἐστὶ καὶ οὐ συλλογισμός. Ἀπλῆ φωνή, ὄνομα, ῥῆμα, φάσις, ὄρος· ταῦτα τὰ πέντε κατὰ μὲν τὸ ὑποκείμενον οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσι, μόνον δὲ κατὰ τὴν σχέσιν ἐστὶν αὐτῶν ἡ διαφορὰ· οἷον ἄνθρωπος ὡς μὲν ἀπλῶς σημαντικόν τινος λέγεται ἀπλῆ φωνή, ὡς δὲ ὑποκείμενον λέγεται ὄνομα, ὡς δὲ τάξιν ἐπέχον κατηγορουμένου λέγεται ῥῆμα, ὡς δὲ μέρος καταφάσεως ἢ ἀποφάσεως λέγεται φάσις, ὡς δὲ μέρος προτάσεως καὶ συλλογισμοῦ λέγεται ὄρος. Χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐν τῇ προτάσει ἦτοι τῇ καταφάσει καὶ ἀποφάσει τὸ μὲν ὑποκείμενον ὄνομα λέγεται, τὸ δὲ κατηγορούμενον λέγεται ῥῆμα. Οἷον κατάφασις ἐστὶν· Ἄνθρωπος περιπατεῖ, τὸ «ἄνθρωπος» ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ «περιπατεῖ» τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα· «Σωκράτης καλός ἐστι», τὸ «Σωκράτης» ὑποκείμενόν ἐστι καὶ λέγεται ὄνομα, τὸ «καλός ἐστι» τάξιν ἐπέχει κατηγορουμένου καὶ λέγεται ῥῆμα ὡς μέρος καταφάσεως, εἰ καὶ παρὰ τοῖς γραμματικοῖς ὄνομα λέγεται τὸ «καλός». Καὶ ἀπλῶς, ὧτινι ἀκολουθεῖ τὸ «ἐστὶν», ῥῆμά ἐστι καὶ ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ ἐν τῇ καταφάσει, κἂν ὄνομά ἐστι κἂν ῥῆμα, ῥῆμα λέγεται παρὰ τοῖς φιλοσόφοις ὡς κατηγορούμενον. Ἰστέον, ὅτι τὰ πέντε ταῦτα οὐδὲν ἀλλήλων διενηνόχασιν, ἀπόφανσις, πρότασις, πρόβλημα, ἔνστασις, συμπέρασμα. Ὅταν γὰρ ἀπλῶς ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν, ἀπόφανσις

λέγεται. Ὅταν δὲ ὡς μέρος συλλογισμοῦ ληφθῆ, τότε πρότασίς ἐστιν τὸ λέγειν· Ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστιν. Ἡνίκα δὲ τις ἐνίσταται πρὸς τὴν πρότασιν λέγων· Πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; τότε τὸ τοιοῦτον ἔνστασις προσαγορεύεται. Ἡνίκα δὲ πάλιν προτεινόμεν εἰς ζήτησιν· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι; καλεῖται πρόβλημα. Ὅτε δὲ ἐκ προτάσεως συναχθῆ, καλεῖται συμπέρασμα, οἶον· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητος ἐστὶ, τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἐκ τῶν προτάσεων τούτων συνάγεται· Ἄρα ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· τοῦτο ἐστὶ συμπέρασμα. Πρότασίς ἐστὶ λόγος ἀποφαντικός τινος ἀπὸ τινος, ὅπερ ἐστὶν ἀπόφασις, οἶον «Σωκράτης οὐ γελαῖ», ἢ τινος κατὰ τινος, ὅπερ ἐστὶ κατάφασις, ὡς «Σωκράτης γελαῖ». Ὅρος ἐστίν, εἰς ὃν ἀναλύεται ἡ πρότασις. Συλλογισμὸς ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἡγουν ὁμολογηθέντων ἕτερον ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων συμβαίνει διὰ τὰ κείμενα· διὰ γὰρ τὰς κειμένας προτάσεις γίνεται τὸ συμπέρασμα μὴ δεόμενον ἕξωθεν ἑτέρας τινὸς συστάσεως. Πρόβλημά ἐστὶ θεώρημα συντείνον εἰς αἴρεσιν καὶ φυγὴν ἡγουν εἰς ἄρνησιν καὶ συγκατάθεσιν πρὸς γνῶσιν καὶ θεωρίαν. Πύσμα ἐστὶν ἐρώτημα διεξοδικὴν ἡγουν πλατεῖαν ἀπαιτοῦν ἀπόκρισιν· διαφέρει γὰρ ὁ ἐρωτηματικὸς λόγος τοῦ πυσματικοῦ, ὅτι τῷ μὲν ἐρωτηματικῷ ταχεῖα ἔπεται ἡ ἀπόκρισις ἡγουν δι' ὀλίγων, τῷ δὲ πυσματικῷ χρονία καὶ διὰ πολλῶν. Διαλογικὸς χαρακτήρ λέγεται ὁ κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν. Ἐνστασίς ἐστὶν ἡ ἐκ προοιμίων ἀνατρέπουσα τὸν λόγον. Ἀντιπαράστασις δὲ ἡ δεχομένη μὲν τὸν λόγον ὡς ἀληθῆ, δεικνύουσα δὲ, ὡς οὐδὲν βλάπτει πρὸς τὸ προκείμενον. Λημμάτιόν ἐστὶν, ὅπερ εἴληπται ὡς ὁμολογούμενον πρὸς κατασκευὴν τινος. Αἴρεσίς ἐστὶ δόξα πλειόνων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους μὲν συμφωνούντων, πρὸς ἄλλους δὲ διαφωνούντων. Κοινὴ δὲ ἔννοιά ἐστὶν ἡ παρὰ πᾶσιν ὁμολογουμένη, οἶον ὅτι ἔστιν ἥλιος. Θέσις δὲ ἐστὶ παράδοξος ὑπόληψις τινος τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ γνωρίμων ἡγουν ξένη ἔννοια ὡς ὁ Παρμενίδου λόγος, ὅτι ἐν ἔλεγε τὸ ὄν, καὶ ὡς ὁ Ἡρακλείτου, ὅτι πάντα κινεῖται. Κοινόν ἐστὶ τὸ ἐν πολλοῖς θεωρούμενον ἢ πολλῶν κατηγορούμενον. Κοινὸν δὲ τετραχῶς λέγεται· ἢ τὸ εἰς τὰ μέρη διαιρετὸν ὡς ἡ κληρουχουμένη γῆ· ἢ τὸ ἀδιαιρέτως ἐν χρήσει κοινῇ λαμβανόμενον, οὐχ ἅμα δὲ ὡς εἰς δοῦλος ἢ εἰς ἵππος δύο δεσποτῶν ποτὲ μὲν τοῦδε, ποτὲ δὲ τοῦδε τὴν κέλευσιν πληρῶν· ἢ τὸ ἐν προκαταλήψει ἰδιοποιούμενον, εἰς δὲ τὸ κοινὸν ἀναπεμπόμενον ὡς ὁ ἐν θεάτρῳ τόπος ἢ ἐν βαλανείῳ· ἢ τὸ ἀδιαιρέτως εἰς κοινὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν προβαλλόμενον ὡς ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον χρὴ ληφθῆναι ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων καὶ συνωνύμων τὸ «ὦν ὄνομα κοινόν». Καθ' αὐτὸ ἐστὶ τὸ πρῶτως καὶ κατ' οὐσίαν προσόν τινι καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ὡς τὸ λογικὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Καθόλου ἐστὶ τὸ πολλὰ σημαῖνον ὡς ἄνθρωπος, ζῶον, οὐσία. Κατὰ συμβεβηκὸς ἐστὶν, ὃ δύναται ὑπάρχειν τινὶ καὶ μὴ ὑπάρχειν ὡς τῷ ἀνθρώπῳ τὸ νοεῖν καὶ ὑγιαίνειν. Ποιεῖν λέγεται ἐπὶ τῶν ποιητικῶν τεχνῶν, ἐφ' ὧν διαμένει τὸ γινόμενον ὡς ἐπὶ τεκτονικῆς καὶ τῶν τοιούτων· διαμένει γὰρ μετὰ τὴν ποίησιν ἢ κλίνη. Πράττειν λέγεται, ἐφ' ὧν οὐ διαμένει τὸ τέλος ἡγουν τὸ ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τῆς αὐλητικῆς καὶ ὀρχηστικῆς. Θεωρεῖν δὲ λέγεται τὸ νοεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν, τὸ γεωμετρεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὴν ἐπίνοιαν ὁ ἀληθὴς λόγος διττὴν ἀποφαίνεται. Ἡ μὲν γὰρ ἐπέννοιά τις καὶ ἐπενθύμησις ἐστὶ τὴν ὀλοσχερῆ τῶν πραγμάτων καὶ ἀδιάρθρωτον ἐξαπλοῦσα καὶ διασαφοῦσα θεωρίαν καὶ γνῶσιν, ὡς τὸ αἰσθήσει δόξαν εἶναι ἀπλοῦν τῇ πολυπραγμοσύνῃ τοῦ νοῦ πολυμερές τε καὶ ποικίλον ἀναφαίνεσθαι, οἶον ὁ ἄνθρωπος ἀπλοῦς φαινόμενος τῇ ἐπίνοιά διπλοῦς κατανοεῖται, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος συγκείμενος, ἢ δὲ ἀνάπλασμα διανοίας τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας ἐκ τῶν ὄντων τὰ μηδαμῶς ὄντα συντιθεῖσα καὶ δοξάζουσα. Τοιαύτη δὲ ἐστὶν ἡ τῶν ἵποκενταύρων καὶ σειρήνων καὶ τραγελάφων μυθοπλαστία. Τῶν γὰρ ὄλων τὰ μέρη λαμβάνουσα καὶ ἐκ τῶν μερῶν ἄλλο τι συντιθεῖσα κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν τε καὶ εὐκολίαν τὰ μηδαμῶς ἐν ὑποστάσει τε καὶ

οὐσία θεωρούμενα ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς λόγοις ἀνέπλασεν, εἶτα καὶ ταῖς ὕλαις διατυπουμένη ἀνειδωλοποίησεν· αὕτη δὲ λέγεται ψιλὴ ἐπίνοια. Ἐνωσις γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· ἢ γὰρ κατὰ φυρμὸν γίνεται ὡς ἐπὶ διαφορῶν ἀλεύρων ἀναφυρομένων καὶ μιγνυμένων, –ἢ κατὰ κόλλησιν ὡς ἐπὶ χαλκοῦ καὶ μολύβδου, –ἢ κατὰ ἀρμονίαν ὡς ἐπὶ λίθων καὶ ξύλων, –ἢ κατὰ σύγχυσιν ὡς ἐπὶ τῶν τηκτῶν καὶ τῶν μεταλλικῶν, τηκτῶν μὲν κηροῦ καὶ πίσσης καὶ τῶν τοιούτων, μεταλλικῶν δὲ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν τοιούτων, –ἢ κατὰ ἀνάκρασιν ὡς ἐπὶ τῶν ὑγρῶν, οἴνου τυχόν καὶ ὕδατος, οἴνου καὶ μέλιτος. Ἡ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ εἰς ἄλληλα τῶν μερῶν χωρὶς ἀφανισμοῦ περιχώρησις ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ τοῦ σώματος, ἦντινα ἔνωσιν τινες σύγκρασιν ἐκάλεσαν ἢ συμφυΐαν. Ἰστέον δέ, ὡς τινες τῶν πατέρων τὸ τῆς κράσεως ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου οὐ κατεδέξαντο, τὴν δὲ κατὰ σύνθεσιν ἔνωσιν ἅπαντες. Αὕτη δὲ ἐστὶν ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἢ κατὰ σύνθεσιν. Καθ' ὑπόστασιν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ ἐκ διαφορῶν φύσεων ὕφεστος πρᾶγμα. Καὶ πάλιν καθ' ὑπόστασιν ἐστὶ τὸ ἐκ δύο μὲν πραγμάτων, ἐν ἐνὶ δὲ προσώπῳ. Καὶ ἔτι καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις ἐστὶν ἢ ἐτέρα ὑποστάσει προστρέχουσα φύσις. Κρᾶσις δὲ ἐστὶ σωμάτων παράθεσις, ποιότητων ἀντέμβασις. Καὶ πάλιν κρᾶσις ἐστὶν οὐσιῶν ἀλλήλαις ἑτεροίων συνδρομὴ καὶ τῶν περὶ αὐτὰς ποιότητων ἀντεμβολή. Κρᾶσις ἐστὶ σύζευξις σωμάτων ἀντικιρνώντων ἀλλήλοις τὰς ἐν αὐτοῖς ποιότητας. Ἔστιν ἔνωσις καὶ ἢ κατὰ παράθεσιν· ἔοικε δὲ τῇ κατὰ ἀρμονίαν. Πάλιν ἔνωσις λέγεται προσωπική, ὅταν τις τὸ τοῦ ἐτέρου ὑποδύμενος πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆται λόγους, καὶ ἔνωσις σχετικὴ ὡς φίλου πρὸς φίλον. Ὁ δὲ Νεστόριος καὶ ἄλλας ἐπινοεῖ ἔνωσεις, κατὰ τὴν ἀξίαν φημί καὶ ὁμοτιμίαν καὶ ταυτοβουλίαν καὶ εὐδοκίαν καὶ ὁμωθυμίαν. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἔνωσεως τὰ νοητὰ καὶ ἐνοῦνται τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι ὡς τὰ συνεφθαρμένα καὶ ἐνούμενα μένει ἀσύγχυτα καὶ ἀδιάφθορα καὶ ἀναλλοίωτα ὡς τὰ παρακείμενα· τοιαύτην γὰρ ἔχει φύσιν τὰ νοητὰ. 66 Ὁρισμοὶ τῆς φιλοσοφίας εἰσὶν ἕξ. α' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις τῶν ὄντων, ἢ ὄντα ἐστίν, ἢ γοῦν τῆς φύσεως αὐτῶν. β' Φιλοσοφία ἐστὶ γνῶσις θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. γ' Φιλοσοφία ἐστὶ μελέτη θανάτου τοῦ τε προαιρετικοῦ τοῦ τε φυσικοῦ. δ' Φιλοσοφία ἐστὶν ὁμοίωσις θεῶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπῳ· ὁμοιούμεθα δὲ θεῶ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὄσιον καὶ ἀγαθόν. Δίκαιον μὲν οὖν ἐστὶ τὸ τοῦ ἴσου διανεμητικὸν ἦτοι μήτε ἀδικεῖν μήτε ἀδικεῖσθαι μήτε λαμβάνειν πρόσωπον ἐν κρίσει, ἀλλ' ἀποδιδόναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὄσιον δὲ τὸ ὑπὲρ τὸ δίκαιον ἦτοι τὸ ἀγαθὸν τὸ ἀδικούμενον ἀνέχεσθαι καὶ συγχωρεῖν τοῖς ἀδικούσι καὶ μᾶλλον εὐεργετεῖν αὐτούς. ε' Φιλοσοφία ἐστὶ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν· ἢ γὰρ φιλοσοφία ἀρχὴ ἐστὶ πάσης τέχνης, δι' αὐτῆς γὰρ πᾶσα τέχνη εὐρηται. Ἡ φιλοσοφία ἐστὶ φιλία σοφίας· σοφία δὲ ἀληθῆς ὁ θεὸς ἐστίν. Ἡ οὖν ἀγάπη ἢ πρὸς τὸν θεόν, αὕτη ἐστὶν ἢ ἀληθῆς φιλοσοφία. Διαιρεῖται δὲ ἢ φιλοσοφία εἰς θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν· τὸ θεωρητικὸν εἰς θεολογικόν, μαθηματικόν, φυσιολογικόν· τὸ μαθηματικὸν εἰς ἀριθμητικόν, μουσικόν, γεωμετρικόν, ἀστρονομικόν· τὸ δὲ πρακτικὸν εἰς ἠθικόν, οἰκονομικόν, πολιτικόν. Θεωρητικὸν μὲν οὖν ἐστὶ τὸ κατανοεῖν τὰ τε ἀσώματα καὶ ἄυλα ἢ γοῦν περὶ θεοῦ, ὃ πρῶτως καὶ κυρίως ἐστὶν ἀσώματον καὶ ἄυλον· ἔπειτα καὶ περὶ ἀγγέλων καὶ δαιμόνων καὶ ψυχῶν, ἃ καὶ αὐτὰ ὅσον πρὸς τὸ σῶμα ἄυλα λέγονται, εἰ καὶ πρὸς τὸ κυρίως ἄυλον ἢ γοῦν τὸ θεῖον ὑλικά εἰσι. Τοῦτο τοῖνυν ἐστὶ τὸ θεολογικόν. Θεωρεῖν δὲ ἐστὶ καὶ τὴν τῶν ὑλικῶν φύσιν ἢ γοῦν ζῶων καὶ φυτῶν καὶ λίθων καὶ τῶν τοιούτων, ὅπερ ἐστὶ τὸ φυσιολογικόν. Θεωρεῖν δὲ καὶ τὰ μέσα τούτων, ἃ ποτὲ μὲν ἐν ὕλῃ θεωροῦνται, ποτὲ δὲ ἐκτὸς ὕλης καὶ μέσα εἰσὶ τῶν ἀύλων καὶ ὑλικῶν, ὅπερ ἐστὶ τὸ μαθηματικόν. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς ἄυλός ἐστὶ καθ' ἑαυτὸν, θεωρεῖται δὲ καὶ ἐν ὕλῃ, σίτω τυχόν ἢ οἴνῳ· λέγομεν γὰρ δέκα μοδίους σίτου καὶ δέκα ξέστας οἴνου· ὁμοίως

καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τοῦ μαθηματικοῦ. Τὸ δὲ πρακτικὸν ἦθος κοσμεῖ καὶ τὸ πῶς δεῖ πολιτεύεσθαι διδάσκει· καὶ εἰ μὲν ἕνα ἄνθρωπον παιδεύει, λέγεται ἠθικόν, εἰ δὲ οἶκον ὅλον, λέγεται οἰκονομικόν, εἰ δὲ πόλιν ὀλόκληρον, λέγεται πολιτικόν. Ἰστέον, ὡς τέσσαρες εἰσὶν αἱ διαλεκτικαὶ μέθοδοι ἡγουν λογικαί· α' διαιρετική, ἣτις διαιρεῖ τὸ γένος εἰς εἴδη διὰ μέσων τῶν διαφορῶν· β' ὀριστική, ἣτις ἀπὸ τοῦ γένους καὶ τῶν διαφορῶν, ὧν διεῖλεν ἡ διαιρετική, ὀρίζει τὸ ὑποκείμενον· γ' ἀναλυτική ἢ τὸ συνθετικώτερον ἀναλύουσα εἰς τὰ ἀπλοῦστερα, τουτέστι τὸ σῶμα εἰς τοὺς χυμούς, τοὺς χυμούς εἰς τοὺς καρπούς, τοὺς καρπούς εἰς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα εἰς ὕλην καὶ εἶδος· δ' ἀποδεικτική ἢ διὰ μέσου τινὸς δεικνύουσα τὸ προκείμενον· οἷον πρόκειται μοι δεῖξαι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι· λαμβάνω τι μέσον, τὸ ἀεικίνητον, καὶ συλλογίζομαι οὕτως· Ἡ ψυχὴ ἀεικίνητός ἐστι· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Ἰστέον δέ, ὡς οἱ συλλογισμοὶ τῆς ἀποδεικτικῆς εἰσι. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἀναλυτικὴ τρισὴ τίς ἐστίν· ἔστι γὰρ φυσικὴ ὡς ἡ προλεχθεῖσα· ἔστι δὲ καὶ λογικὴ ἀνάλυσις, ὅταν τὸν προτεθέντα συλλογισμὸν ἀναλύσωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον σχῆμα· ἔστι δὲ καὶ μαθηματικὴ, ὅταν λάβωμεν τὸ ζητούμενον ὡς ὁμολογούμενον καὶ καταστήσωμεν εἷς τι ὁμολογούμενον, ὅθεν ἀγρεύεται τὸ προκείμενον. Οἷον ἔστω τὸ ζητούμενον· Εἰ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ. Τοῦτο τὸ ζητούμενον λαμβάνω ὡς ὁμολογούμενον καὶ λέγω· Ἐπειδὴ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαί τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξεων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον, ἔστι προνοητὴς καὶ πρόνοια. Κατηντήσαμεν τοίνυν εἰς τὴν πρόνοιαν, ἣτις παρὰ πᾶσιν ὁμολογεῖται. Ἐνθεν λοιπὸν κατὰ σύνθεσιν λέγω· Ἐπειδὴ ἔστι πρόνοια καὶ δικαστής, εἰσὶν ἀμοιβαί· ἔπειδὴ εἰσὶν ἀμοιβαί, ἔστι τὸ κρινόμενον· εἰ δὲ ἔστι τὸ κρινόμενον, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ. 67 Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι ἡ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσις μίαν ὑπόστασιν τῶν ἐνουμένων ἀποτελεῖ σύνθετον σῶζουσα τὰς συνελθούσας πρὸς ἐνώσιν φύσεις καὶ τὴν τούτων διαφορὰν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτά τε καὶ ἄτρεπτα ἐν ἑαυτῇ. Αὕτη δὲ πρὸς ἑαυτὴν οὐδεμίαν ὑποστατικὴν ἔχει διαφορὰν· αὐτῆς γὰρ γίνονται αἱ ἑκατέρου τῶν συνελθόντων πρὸς ἐνώσιν χαρακτηριστικαὶ διαφοραί, αἷς ἑκατέρων ἐκ τῶν ὁμοειδῶν χωρίζονται, ὡς ἐπὶ ψυχῆς ἔχει καὶ σώματος. Μία μὲν γὰρ ἐξ ἀμφοτέρων ἀποτελεῖται ἢ τοῦ Πέτρου τυχὸν ἢ τοῦ Παύλου ὑπόστασις σύνθετος, σῶζει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰς δύο τελείας φύσεις, τὴν τε τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ τὴν τούτων διαφορὰν ἀσύμφυρτον καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα ἀσύγχυτα. Ἐχει δὲ ἐν ἑαυτῇ τὰ ἑκατέρας χαρακτηριστικὰ ιδιώματα τὰ τε τῆς ψυχῆς τὰ χωρίζοντα αὐτὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ψυχῶν καὶ τὰ τοῦ σώματος τὰ χωρίζοντα αὐτὸ ἐκ τῶν λοιπῶν σωμάτων, μηδαμῶς χωρίζοντα τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀλλ' ἐνοῦντα καὶ συνάπτοντα, ἅμα δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν συντεθειμένην μίαν ὑπόστασιν χωρίζοντα τῶν λοιπῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ αἱ φύσεις τὴν πρὸς ἄλληλα καθ' ὑπόστασιν δέξονται ἐνώσιν, ἀδιαίρετοι μένουσιν εἰς τὸ παντελές. Εἰ γὰρ καὶ χωρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, ἀλλ' ἡ ὑπόστασις ἀμφοτέρων μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστίν· ὑπόστασις γὰρ ἐστίν ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐκάστου ὑπάρξεως κατ' αὐτὸ σύμπηξις. Μένει οὖν τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἀεὶ μίαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑαυτῶν ἔχοντα ὑπάρξεως τε καὶ ὑποστάσεως, εἰ καὶ χωρισθῶσιν ἀλλήλων. Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὅτι φύσεις μὲν ἐνωθῆναι ἀλλήλαις καθ' ὑπόστασιν ἐνδέχεται ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ φύσιν προσληφθῆναι ὑπὸ ὑποστάσεως καὶ ἐν αὐτῇ ὑποστῆναι δυνατόν, ἄπερ ἀμφοτέρα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται—καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ καὶ αἱ φύσεις, ἡ θεία τε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἠνώθησαν, καὶ ἐν τῇ προϋπαρχούσῃ τοῦ θεοῦ λόγου ὑποστάσει ὑπέστη ἡ ἔμφυχος αὐτοῦ σὰρξ καὶ αὐτὴν ἔσχεν ὑπόστασιν, —ἐκ δύο δὲ φύσεων ἀποτελεσθῆναι μίαν φύσιν σύνθετον ἢ ἐκ δύο ὑποστάσεων μίαν ὑπόστασιν παντελῶς ἀδύνατον· διότι

ἀδύνατον τὰς ἐναντίας οὐσιώδεις διαφορὰς ἐν μιᾷ φύσει συνυπάρξαι ἀλλήλαις· τούτων γὰρ ἔργον ἐστὶν ἀποδιστᾶν ἀλλήλων τὰς φύσεις, ἐν αἷς ὑπάρξουσι. Καὶ πάλιν ἀδύνατον τὰ ἅπαξ καθ' ἑαυτὰ ὑποστάντα ἐτέραν ἀρχὴν ὑποστάσεως σχεῖν· ἢ γὰρ ὑπόστασις ἢ καθ' ἑαυτό ἐστιν ὑπαρξίς. Ἰστέον δέ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀγίας τριάδος ὑπόστασις ἐστὶν ὁ ἄναρχος τρόπος τῆς ἐκάστου αἰδίου ὑπάρξεως. Χρῆ δὲ εἰδέναι, ὅτι, ἠνίκα σύνθετος γένηται φύσις, δεῖ ὁμόχρονα τὰ μέρη εἶναι καὶ ἐξ ἐτέρων ἕτερον ἀποτελεῖται μὴ φυλάττον ἀλλὰ τρέπον καὶ ἀλλοιοῦν τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ὡς ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἀποτελουμένου τοῦ σώματος ἄλλο ἐξ ἄλλων γέγονε καὶ οὔτε πῦρ τέλειον οὔτε τι τῶν ἄλλων ἐστὶν ἢ λέγεται, καὶ ὡς ἐξ ἵππου καὶ ὄνου ἡμίονος· οὔτε γὰρ ἵππος οὔτε ὄνος ἐστὶν ἢ λέγεται ἀλλ' ἐξ ἐτέρων ἕτερον, μηδ' ὀπότερον τῶν, ἐξ ὧν συνετέθη, φυλάττον ἀσύγχυτον τε καὶ ἄτρεπτον. 68 <Ὅροι διάφοροι> Ἀνάγκη ἐστὶ βίας αἰτία. –Στοιχεῖόν ἐστι κοινῶς μὲν, ἐξ οὗ τι γίνεται πρῶτου, καὶ εἰς αὐτὸ ἐπ' ἐσχάτου ἀναλύεται· ἰδίως δὲ στοιχεῖόν ἐστιν, ἐξ οὗ γίνεται σῶμα καὶ εἰς αὐτὸ ἀναλύεται, οἶον πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γῆ. Πῦρ ἐστὶ σῶμα λεπτομερέστατον καὶ θερμότατον καὶ ξηρότατον· γῆ ἐστὶ σῶμα ξηρότατον καὶ βαρύτερον· ὕδωρ ἐστὶ σῶμα ὑγρὸν καὶ ψυχρότατον· ἀήρ ἐστὶ σῶμα ὑγρότατον καὶ μαλακόν. Γένεσις ἐστὶ κίνησις κατ' οὐσίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι· φθορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι. Αὐξησίς ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μέγεθος· φθίσις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποσῷ κατὰ μείωσίν τε καὶ ἐλάττωσιν. Ἀλλοιώσις ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ ποιῷ κατὰ μεταβολήν. Φορά ἐστὶ κίνησις ἐκ τόπου εἰς τόπον· περιφορά ἐστὶ κίνησις ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Αὐτοκίνησις ἐστὶν ἢ τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς ζῴοις κίνησις. Χρόνος ἐστὶ μέτρον κινήσεως καὶ ἀριθμὸς τοῦ ἐν κινήσει προτέρου καὶ ὑστέρου. Ἡμέρα ἐστὶν ἡλίου ὑπὲρ γῆς φορὰ ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὲρ γῆς φέρεται· νύξ ἐστὶ σῶματος τῆς γῆς σκιά ἢ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ὑπὸ γῆν φέρεται. Νυχθήμερόν ἐστὶ κόσμου περιστροφή. Μῆν ἐστὶ χρόνος ἀπὸ συνόδου σελήνης πρὸς ἥλιον ἐπὶ τὴν ἐξῆς σύνοδον. Ἐνιαυτός ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος τὸν ζωδιακὸν διέξεισι κύκλον. Καιρός ἐστὶ χρόνος κατορθώματος· ἀκαιρία ἐστὶ λειψίς καιροῦ κατὰ ἐπιτυχίαν προθυμίας τοῦ ζητουμένου. Ὄρα ἐστὶ μέρος ἐνιαυτοῦ τὸ τέταρτον ἢ τῆς ἡμέρας τὸ δωδέκατον ἢ ἀκμὴ ψυχῆς ἢ σώματος ἄνθος ἢ νεότητος κάλλος. Ἔαρ ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ὑγρὸν ἐπικρατεῖ· θέρος ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ θερμὸν ἐπικρατεῖ· φθινόπωρόν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ξηρὸν ἐπικρατεῖ· χειμῶν ἐστὶ χρόνος, ἐν ᾧ τὸ ψυχρὸν ἐπικρατεῖ. Πωγωνίας ἐστὶν ἀστροειδὲς πυρὸς ἄθροισμα ἔμπροσθεν ἔχον τὰς ἀκτῖνας. Κομήτης ἐστὶ πυροειδὲς ἄστρον ἄθροισμα κόμης κεφαλῆς δίκην κύκλωθεν ἐκπέμπων ἀκτῖνας. Δοκίας ἐστὶν ἀστροειδῆς κοντὸς ἤγουν δοκὸς τὴν πυρώδη ἐπὶ τὰ ἄνω ἐκπέμπων ἀκτῖνα. Λαμπάς ἐστὶν ἀναψις καὶ ἄθροισμα πυρός. Ἴρις ἐστὶν ἔμφασις ἡλίου σεμνοειδῆς ἐν νέφει κοίλῳ καὶ δροσώδει ἐν κύκλῳ τάξει φαινομένη περιφερῆς ὡς ἐν κατόπτρῳ πρὸς αἴσθησιν ἢ ἔμφασιν ἄστρου διὰ πύκνωσιν ἀέρος γινομένη. Παρήλιός ἐστὶ νέφος περιφερές, πυκνόν, ὁμοιον ἡλίῳ, ἢ ἔμφασις ἡλίου ἐν νέφει πυκνῷ καὶ λείῳ. Κεραυνός ἐστὶν ἐλικοειδὲς πνεῦμα κίνησιν ποιοῦν διάπυρον καὶ ἄνωθεν κάτω διὰ πυρὸς φλογώδους φερόμενον καὶ ἐμπυρίζον κύκλῳ. Τυφώς ἐστὶ ἐλικοειδῆ κίνησις ἀέρος ζοφώδους ἄνωθεν ἐπὶ γῆς τεταμένη. Πρηστήρ ἐστὶν ἐλικοειδῆς κίνησις διαυγοῦς ἀέρος ἄνωθεν κάτω φερομένη. Σκηπτός ἐστὶ κεραυνὸς ἄνευ νεφῶν. Χάλαζά ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ὑπὲρ γῆς πεπηγυῖα· κρύσταλλός ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ ἐπὶ γῆς· χιών ἐστὶν ἡμιπαγὲς ὕδωρ διὰ νεφῶν ἐπὶ γῆν καταβαίνουσα· πάχνη ἐστὶν ὀλοπαγὲς ὕδωρ δι' ἄλλης ὑγρᾶς ὕλης ἐπὶ γῆς πεπηγυῖα. Ὄμβρος ἐστὶν ἀθρόον ὕδωρ ἐκ νεφῶν ἐκκρινόμενον· ὑετός ἐστὶ ψεκάδων ἄθροισμα· ψεκάς ἐστὶ νοτὶς ἀθρόα σταγόνων. Ὁμίχλη ἐστὶ σύστασις πρὸ νέφους· ἀτμός ἐστὶ πλῆθος ἀναθυμιάσεων ἐπὶ γῆς. Λίμνη ἐστὶν ὕδωρ πολὺ, γλυκὺ καὶ ἄθροον διὰ κοίλου καὶ κατάντους χωροῦν ἐν συστάσει. Θάλασσά ἐστὶν ὕδωρ ἄλμυρόν καὶ πικρὸν τὰ κοῖλα τῶν κόλπων πληροῦν τῆς κατωτάτης γῆς. Κρήνη ἐστὶν ἀπόρρυτος

πηγῆς ἀρχὴ ἢ ὕδωρ ἐκ μεταβολῆς τῆς γῆς γεννώμενον καὶ ἐκκρινόμενον. Σεισμός ἐστι κίνησις πνεύματος ἀθρόα ὑπὸ γῆν εἰσδύνουσα καὶ ταύτην κλονεῖσθαι ἀναγκάζουσα. Πυροκρατὴρ ἐστὶ στόμιον πυρὸς ἐγγαίου ἔξω ῥέοντος καὶ ἀναπνοή. Λύρα ἐστὶν ἰστός διὰ νεύρων ἐσκευασμένη. Τέλος τῶν φιλοσόφων.